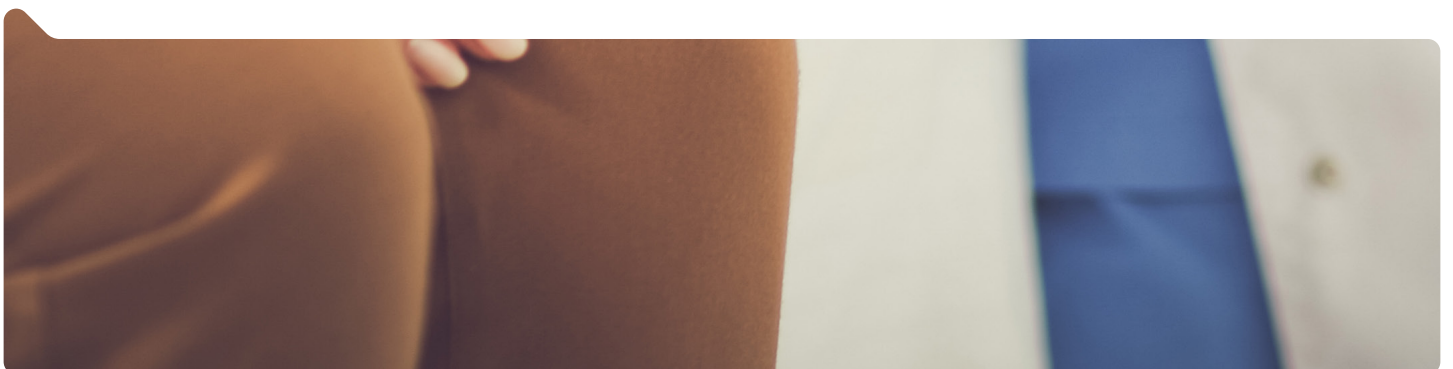

SPH

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
Halfjaarverslag januari - juni 2023

Inhoudsopgave

1.	Managementsamenvatting	04
2.	Inleiding	06
3.	Uitsluiten	10
4.	ESG-integratie	13
5.	Betrokken aandeelhouderschap: dialoog	15
6.	Betrokken aandeelhouderschap: stemmen & corporate governance	68
7.	Impact beleggen	79
8.	Bijlagen	80

1. Managementsamenvatting

In de eerste helft van 2023 heeft Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen (SPH) heeft SPH op verschillende terreinen verder gewerkt aan de implementatie van het MVB-beleid en aan de verantwoording daarover. Zo is ervoor gezorgd dat bij het aangaan van het nieuwe Bank Loans mandaat ook gewaarborgd wordt dat het uitsluitingsbeleid van het pensioenfonds wordt toegepast door de vermogensbeheerder. Verder heeft SPH voor het eerste een MVB-jaarverslag gepubliceerd over 2022 en is er wederom veel aandacht uitgegaan naar het nakomen van rapportageverplichtingen die voortkomen uit de Europese duurzaamheidswetgeving. Er zijn onder meer bijlages toegevoegd aan het Jaarverslag waarin toegelicht wordt hoe SPH invulling geeft aan de duurzaamheidsclaims die het fonds maakt en is een aparte rapportage gepubliceerd over de voornaamste ongunstige effecten op duurzaamheid. Als gevolg van databeperkingen zijn deze rapportages nog niet perfect, maar wij verwachten dat de inhoud in de komende jaren steeds beter zal worden.

1.1. Implementatie MVB-beleid

Ons MVB-beleid is in de eerste helft van 2023 niet verder aangescherpt.

Ons MVB-beleid stelt dat de CO₂-uitstoot van onze portefeuille in 2030 gehalveerd moet zijn ten opzicht van 2015, en dat we in 2050 een per saldo CO₂-neutrale beleggingsportefeuille hebben. In de eerste helft van 2023 hebben we een interne evaluatie gedaan van ons klimaatbeleid. Vooralsnog zitten we op schema om onze gestelde doelstellingen te behalen.

1.2. Statistieken uitsluiten, engagement en stemmen

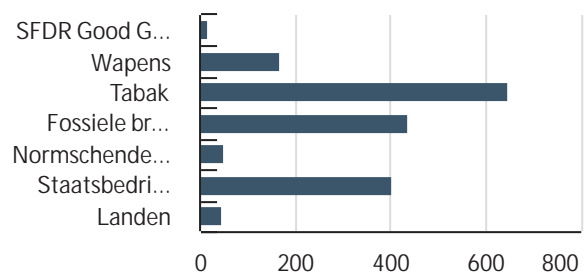
SPH heeft het afgelopen halfjaar haar invloed als belegger en aandeelhouder ingezet om invulling te geven aan het MVB-beleid. Hieronder is een samenvatting gemaakt van de activiteiten op het gebied van uitsluiten, engagement en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Uitsluiten

In bepaalde landen, bedrijven of bedrijfstakken investeert SPH niet. Dat kan zijn omdat deze een negatieve bijdrage leveren aan de gezondheid en/of het klimaat (wapens, tabak, kolen, teerzand, schalieolie en -gas en Arctische olie en -gas) of in strijd handelen met algemene normen die SPH onderschrijft. Ook het overschrijden van internationaal geaccepteerde normen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen kan reden tot uitsluiten zijn (controversiële landen, staatsbedrijven in die landen of bedrijven die aangemerkt worden als normschenders vanwege structureel controversieel gedrag). De aantallen in

onderstaande tabel referen aan de uitsluitingen die per 1 maart 2023 van toepassing zijn.

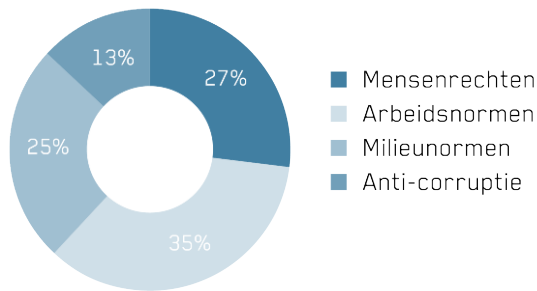
GRAFIEK 1.2.1 UITSLUITINGEN

Normatief engagement

SPH vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden en hen te bewegen tot verantwoord gedrag. Wij noemen dit 'Normatief engagement' of 'Normatieve dialogen' waarbij het doel is om schendingen van normen door bedrijven te stoppen, te voorkomen en waar mogelijk te herstellen. Op dit moment is SPH in gesprek met 111 ondernemingen in het kader van het Normatief engagement programma. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

FIGUUR 1.2.1 NORMSCHENDING

In het afgelopen halfjaar is met 12 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd.

Thematisch engagement

Het thematische engagementprogramma van SPH is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen die zich in het beleggingsuniversum bevinden. In tegenstelling tot het normatieve engagementprogramma worden de dialogen niet geïnitieerd als direct gevolg van het schenden van internationale normen maar wordt gezocht naar het implementeren van best practices. In het eerste halfjaar van 2023 bestond het thematische engagementprogramma uit 10 engagementthema's die zich in verschillende fases bevinden. Binnen deze 10 thema's zijn 56 ondernemingen opgenomen.

Naast het reguliere engagementprogramma nemen wij ook deel aan het Health Engagement Network. Dit is een samenwerking tussen Nederlandse pensioenfondsen om gezamenlijk engagement te voeren en engagement te versterken. Op dit moment bestaat het Health Engagement Network uit Stichting Pensioenfonds Huisartsen en Pensioenfonds Medewerkers Apotheken.

Bij veel dialogen zien we dat het ons lukt om in gesprek te komen met de betrokken bedrijven, de onderwerpen die wij van belang vinden te agenderen, en in sommige gevallen ook al resultaten te bereiken in de vorm van het overnemen van aanbevelingen.

TABEL 1.2.1 AANTAL DIALOGEN NAAR THEMA

Thema	Aantal
Klimaat en Transport	7
Klimaatadaptatie en water	5
Reductie CO ₂ uitstoot	7
Access to Nutrition	4
Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen	5
Biodiversiteit in de landbouwketen	5
Access to Healthcare	5
Arbeidsomstandigheden	3
Mensenrechten & Governance	7
Kleding en circulariteit	8

Stemmen

Wij stemden in het eerste halfjaar van 2023 tijdens 3.833 vergaderingen op totaal 44.071 agendapunten. Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht analyseren we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt. Het betekent ook dat niet altijd met het management van de onderneming wordt meegestemd. Zo stemden wij in het eerste halfjaar van 2023 op 22 procent van alle agendapunten tegen het management. Ook de stemmen voor een aandeelhoudersresolutie houden impliciet een stem tegen het management in en zijn door ons meegenomen in onderstaand percentage van tegenstemmen. Hoe we stemmen wordt bijgehouden in het [stemoverzicht](#) op onze website. Hier kunt u per bedrijf zien hoe wij gestemd hebben op de aandeelhoudersvergaderingen.

TABEL 1.2.2 OVERZICHT TEGENSTEMMEN H1 2023¹

Totaal	Voor	Tegen
44.071	78%	22%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

2. Inleiding

Voor SPH is maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) een logisch onderdeel van haar kerntaak: zorg voor later. SPH staat voor een goed en betaalbaar pensioen. Tegelijkertijd vinden wij het belangrijk dat we ons vermogen beleggen met oog voor de wereld om ons heen. SPH is van mening dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom zet SPH haar invloed als belegger in om bedrijven maatschappelijk verantwoord te laten ondernemen.

Voor SPH is het van groot belang dat de deelnemers in het pensioenfonds zich herkennen in het MVB-beleid, de missie en visie van het beleid ondersteunen, en goed begrijpen wat er wel en niet wordt gedaan met het pensioenvermogen. Uit onderzoek weten we dat onze deelnemers vragen om een goed pensioen, zowel financieel als maatschappelijk. SPH vindt dat beide doelstellingen in hoge mate te combineren zijn in een afgewogen beleggingsbeleid. Daarnaast hoorden we terug van deelnemers dat zij het belangrijk vinden dat de beleggingen ook op een positieve manier bijdragen aan maatschappelijke ontwikkelingen. Klimaat en gezondheid zijn duidelijk ook voor onze deelnemers de hoofdthema's binnen MVB.

2.1. Het MVB-beleid van SPH

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen betekent rekening houden met mens en milieu wanneer vermogen wordt belegd. Door bij alle beleggingskeuzes de milieu-, sociale en bestuurlijke aspecten mee te wegen, willen we bijdragen aan een goed leefklimaat en een duurzame wereld. Hierbij hebben we altijd de volgende twee uitgangspunten voor ogen:

1. Richt geen schade aan.
2. Help mensen en draag bij aan de maatschappij.

Hierbij sluit SPH zich aan bij samenwerkingsverbanden, maakt gebruik van bewezen beleggingsstrategieën en -instrumenten en volgt wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheid. Daarnaast houden we rekening met algemeen geaccepteerde internationale standaarden. In het belang van onze deelnemers zoeken we continu naar een goed evenwicht tussen risico, rendement, kosten en duurzaamheid. Het beleid is hierdoor steeds in beweging.

Voor een goed pensioen is een goed rendement op de beleggingen belangrijk, maar het is ook van belang dat die beleggingen bijdragen aan een duurzame toekomst waarin deelnemers ook daadwerkelijk van hun pensioen kunnen genieten. SPH oefent daarom haar invloed als belegger uit op de ondernemingen waarin zij belegt om aan te sturen op een duurzame bedrijfsvoering. We zijn er bovendien van overtuigd dat beleggingen die beter presteren op ESG (environment, social and governance) factoren ook betere beleggingen zijn voor de lange termijn.

SPH hanteert twee speerpunten in het MVB-beleid: Gezondheid en Klimaat. De keuze voor deze speerpunten is gebaseerd op de normen en waarden van de huisartsen. We beseffen dat gezondheid en een leefbaar klimaat voorwaarden zijn om van een goed pensioen te kunnen genieten. Ook zijn we ons bewust van de wetenschap dat klimaatverandering een van de grootste risico's is waar we als beleggers en samenleving de komende jaren mee te maken krijgen. Bovendien is er brede steun uitgesproken voor deze speerpunten in ons laatste deelnemersonderzoek over het MVB-beleid.

Gezondheid

Wij beleggen niet in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, handel of distributie van tabak, controversiële wapens en wapens voor de consumentenmarkt. Daarnaast zoeken we actief de dialoog op met bedrijven. Op dit moment gebeurt dit via engagement programma's op de onderwerpen "Goede en Beschikbare Medicijnen" en "Access to Nutrition". Daarnaast nemen wij deel aan het Health Engagement Network. Dit engagementprogramma richt zich op duurzaamheidsthema's in de beleggingsportefeuille die gerelateerd zijn aan de zorgsector. In de eerste helft van 2023 is het eerste engagement thema door HEN geselecteerd en van start gegaan, namelijk Duurzaamheid in de Zorg. In dit thema sporen wij vijf ondernemingen in de zorgsector aan hun afvalstromen en CO2-emmissies te verminderen. Over onze inspanningen binnen dit engagementprogramma publiceren wij een separate rapportage op onze [website](#).

Waar mogelijk steunen we ook andere collectieve engagement initiatieven. Afgelopen halfjaar gebeurde dat op de volgende onderwerpen:

- Investor Letter over Technologie, geestelijke gezondheid en welzijn van van Sycomore AM en AXA Investment Managers waarin ondernemingen die zich in de hardware, media, internet, gaming, software Edtech (onderwijstechnologie) en fintech sector bevinden opgeroepen worden om doelen op te stellen rond technologie, geestelijke gezondheid en welzijn.

In de uitvoering van het stembeleid van SPH wordt ook expliciet aandacht besteed aan het thema Gezondheid. Uit het engagement programma vloeit een "focuslijst" voort met bedrijven die tijdens het stemseizoen extra worden gemonitord. Vervolgens worden relevante resoluties op het gebied van gezondheid gesteund.

SPH belegt in het Zorgvastgoedfonds waarvan wij aan de oprichting vijf jaar geleden hebben bijgedragen. Dit fonds investeert in Nederlands zorgvastgoed, waaronder eerstelijnszorgcentra.

Klimaat

Bedrijven die zich bezig houden met de productie van fossiele brandstoffen die bij de extractie een disproportionele impact hebben op het milieu of brandstoffen die een disproportionele impact hebben op het klimaat worden uitgesloten. Bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit de winning van thermische steenkool, elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool, winning van olie uit teerzanden, winning van schalie olie en -gas; en winning van Arctische olie en -gas komen niet meer in de portefeuille.

Daarnaast zoeken we actief de dialoog op met bedrijven. Op dit moment gebeurt dit via engagement programma's op de onderwerpen "Transport en Klimaat", "Reductie CO₂" en "Klimaatadaptatie en Water". Waar mogelijk steunen we collectieve engagement initiatieven.

In de uitvoering van het stembeleid van SPH wordt ook expliciet aandacht besteed aan het thema Klimaat. Uit het engagement programma vloeit een "focuslijst" voort met bedrijven die tijdens het stemseizoen extra worden gemonitord. Vervolgens worden relevante resoluties op het gebied van klimaat gesteund.

SPH monitort ook de CO₂-voetafdruk van de beleggingsportefeuille. In 2050 willen we een per saldo CO₂-neutrale beleggingsportefeuille hebben.

Per beleggingscategorie wordt dit reductiepad gespecificeerd en nader uitgewerkt. In de eerste helft van 2023 zaten we voor onze liquide beleggingen in ondernemingen (aandelen en obligaties) ruim onder het reductiepad. Zie hoofdstuk ESG-integratie.

Internationale normenkaders

Naast haar eigen speerpunten zoekt SPH binnen het MVB-beleid ook naar aansluiting bij internationale normenkaders. Als ondertekenaar van het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) convenant van de Nederlandse Pensioensector spelen de OESO Richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de daarin verwerkte UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's) een belangrijke rol. Ook het Global Compact van de Verenigde Naties vormt een belangrijk uitgangspunt voor het beleid. Het Global Compact heeft betrekking op vier hoofdthema's:

- Mensenrechten;
- Arbeidsnormen;
- Milieu; en
- Anticorruptie.

Het Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage). Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO). Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedsfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook nog de volgende thema's:

- Consumentenbelangen;
- Wetenschap en technologie; en
- Mededinging en belastingen.

MVB-instrumenten

1. ESG-integratie (best-in-class): het expliciet opnemen van ESG-risico's en kansen in de traditionele financiële analyse en investeringsbeslissing gebaseerd op een systematisch proces. Voor de portefeuille aandelen ontwikkelde landen en bedrijfsobligaties belegt SPH enkel nog in de bedrijven die behoren tot de 30% best presterende bedrijven op basis van hun ESG-score. Voor de beleggingscategorie aandelen opkomende landen hebben beleggen we alleen in de 60% meest duurzame bedrijven. Daarnaast wordt ook voor andere beleggingscategorieën ESG-integratie toegepast door de verschillende vermogensbeheerders en wordt momenteel gekeken of daar ook een best-in-class benadering kan worden toegepast.
2. ESG-integriteit (CO₂-reductie): SPH wil een positieve bijdrage leveren aan een verantwoorde en geleidelijke transitie naar een klimaat neutrale economie. SPH wil hierbij de broeikasgasreductiedoelen van de Europese Unie naar aanleiding van het zogenoemde Parijs-akkoord volgen. Dat behelst een transitie naar een beleggingsportefeuille die per saldo CO₂ neutraal is in 2050. SPH werkt toe naar het tussentijds doel van 50% CO₂-reductie in de beleggingsportefeuille ten opzichte van 2015 in 2030. Bij het bepalen van CO₂-

reductiedoelstellingen zal SPH zoveel mogelijk aansluiting zoeken met de EU Paris-aligned Benchmarks.

3. Uitsluiten:
- Tabak;
  - Controversiële wapens;
  - Wapens voor de consumentenmarkt;
  - Steenkool;
  - Teerzand;
  - Schalie olie en -gas;
  - Arctische olie en -gas;
  - Ondernemingen die op structurele wijze gedragsprincipes schenden (VN Global Compact en OESO Richtlijnen);
  - Landen die onderhevig zijn aan relevante VN sancties;
  - Landen die zich niet houden aan minimale normen op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen en anti-corruptie; en
  - Ondernemingen die voor meer dan 50% eigendom zijn van landen op de uitsluitingslijst.

4. Engagement: het aangaan van de dialoog met ondernemingen om een positieve gedragsverandering te realiseren. Dit doen we naar aanleiding van geconstateerde betrokkenheid bij controversieel gedrag (normatieve engagement) en op basis van thematische aandachtsgebieden (thematische engagement).
5. Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.
6. Impact beleggen: beleggen met de intentie om naast een financieel rendement aan de hand van meetbare doelstellingen positieve impact op een of meerdere sociale en/of milieu-thema's te genereren. Dit doen we op dit moment met onze investeringen in het Zorgvastgoedfonds.

Reikwijdte MVB-beleid

Daar waar mogelijk past SPH haar verantwoord beleggen beleid toe op alle beleggingscategorieën. Welke instrumenten op welke beleggingscategorieën worden toegepast is aangegeven in onderstaande tabel.

TABEL 2.1.1

Beleggingscategorie	Uitsluitingen	ESG-integratie			Betrokken aandeelhouderschap		
		Algemeen	Best-in-class	CO ₂ -reductie	Stemmen	Dialoog	Impact
Staatsobligaties	v				nvt	v	nvt
Liquide zakelijke waarden							
Aandelen ontwikkelde markten	v		v		v	v	
Aandelen opkomende markten	v		v		v	v	
Aandelen smallcap	v				v	v	
Krediet							
Hoogwaardige bedrijfsobligaties	v		v	v	nvt	v	
Opkomende markten obligaties	v				nvt	v	nvt
Hoogrentende obligaties	v			v	nvt	v	
Illiquide zakelijke waarden							
Infrastructuur	nvt	v		v	nvt	v	
Direct vastgoed	nvt	v		v	nvt	v	
Impact beleggen (zorgvastgoed)	nvt				nvt		v
Illiquide krediet							
Hypotheken	nvt			v	nvt	nvt	

Het MVB-beleid van SPH geldt voor beleggingen in discretionaire mandaten en voor een groot deel van de fondsen die worden beheerd door externe vermogensbeheerders. Wanneer gebruik wordt gemaakt van beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders is het niet altijd mogelijk om een eigen MVB-beleid toe te passen. Bij de selectie en monitoring van beleggingsfondsen wordt daarom goed gekeken naar de mate waarin het MVB-beleid van de uitvoerder overeenkomt met het MVB-beleid

van SPH. Naast de uitvoering van het MVB-beleid van SPH door externe vermogensbeheerders zien we dat vermogensbeheerders strategieën hebben ontwikkeld voor ESG-integratie en ESG-criteria structureel meenemen in het beleggingsproces.

Infrastructuur

Het infrastructuur fonds waar SPH in belegt, investeert in bedrijven die zich bezig houden met klimaat, water en

andere milieuthema's zoals duurzame energie, drinkwater/waterzuivering en duurzame warmtevoorziening. Continu worden bij de onderliggende investeringen nieuwe ESG-initiatieven uitgevoerd die gericht zijn op extra aandacht voor veiligheid en welzijn van medewerkers en klanten, energie efficiency, verbetering van goed bestuur en focus op meer diversiteit. De vermogensbeheerder van het fonds is een van de oprichters van de GRESB (Global Real Estate Sustainability Benchmark) Infrastructure Assessment. Daarmee kunnen infrastructuurfondsen met elkaar vergeleken worden op ESG-prestaties. De beheerder heeft zich eraan gecommitteerd om de portefeuille in lijn te brengen met de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs.

Vastgoed

Ook voor het vastgoedfonds waarin SPH belegt is ESG een integraal onderdeel van het beleggingsproces en het selectieproces. Beleggingen worden alleen geselecteerd wanneer deze voldoen aan het strenge ESG-beleid van het fonds. Dit resulteert in bovengemiddelde GRESB-scores van het fonds. Daarnaast heeft de vermogensbeheerder in kaart gebracht hoe de vastgoedportefeuille is blootgesteld aan fysieke klimaatrisico's en aan transitierisico's die gepaard gaan met toenemende regelgeving voor het uitstoten van broeikasgassen. De beheerder heeft zich eraan gecommitteerd om de portefeuille in lijn te brengen met de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs.

Hypotheke

Tot slot wordt ook in de hypothekeportefeuille van SPH rekening gehouden met ESG-factoren. Voor de hypotheke die via de vermogensbeheerder worden aangeboden geldt dat de mogelijkheid om extra te lenen voor energiebesparende maatregelen. Ook wordt inzicht geboden in milieulabels en de CO₂-voetafdruk van de hypotheke portefeuille. De beheerder heeft zich eraan gecommitteerd om de portefeuille in lijn te brengen met de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs.

Uitbesteding uitvoering MVB-beleid

SPH heeft Achmea IM aangesteld als ESG-dienstverlener en heeft Achmea IM de opdracht gegeven om uitvoering te geven aan het MVB-beleid. Uit hoofde daarvan voert Achmea IM onder andere het ESG due diligence beleid uit waartoe SPH zich heeft gecommitteerd in het kader van het IMVB Convenant Pensioenfondsen. Ook geeft Achmea IM namens SPH uitvoering aan de stem- en engagement activiteiten. Periodiek legt Achmea IM verantwoording af aan het pensioenfonds.

Communicatie en verantwoording

Transparantie is onafscheidelijk verbonden met een goed MVB-beleid. SPH rapporteert daarom tweemaal per jaar hoe zij invulling geeft aan het beleid via dit halfjaar verslag. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan actuele MVB-thema's op de website en in de nieuwsbrief Huisarts & Pensioen. Daarnaast staan op deze website onder meer de volgende documenten:

1. Het volledige MVB-beleid;
2. Het Stembeleid;
3. De stemrapportage middels het Vote Disclosure Systeem waar zichtbaar is hoe per aandeelhoudersvergadering is gestemd;
4. Rapportages over goed bestuur en betrokken aandeelhouderschap;
5. Uitsluitingslijsten voor landen en bedrijven; en
6. De volledige beleggingsportefeuille van het pensioenfonds.

3. Uitsluiten

Er zijn verschillende redenen waarom wij ervoor kiezen om niet te beleggen in bepaalde ondernemingen. Zo kan het pensioenfonds ervoor kiezen om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die bepaalde controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, is een engagementbeleid niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. In dat geval hanteert SPH op voorhand een uitsluitingsbeleid. Daarnaast kunnen ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen bijvoorbeeld rondom mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie schenden en bij achterblijvende engagementresultaten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij vormen de principes van het Global Compact, de principes van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en UN Guiding Principles on Business & Human Rights de uitgangsbasis.

Het uitsluitingsbeleid van Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen richt zich op bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens, die wapens produceren ten behoeve van consumenten, de tabaksector, mijnbouwbedrijven die zich voornamelijk op (thermische) steenkool richten, teerzandolieproducenten, producenten van schalieolie en -gas, producenten van Arctische olie en -gas, en bedrijven die structureel en op grove wijze internationale verdragen schenden op het gebied van o.a. milieu, mensenrechten, arbeidsrechten en corruptie. Ook voor overheden en staatsbedrijven worden uitsluitingscriteria gehanteerd. De actuele uitsluitingslijsten voor [bedrijven](#) en [landen](#) zijn op onze website te vinden.

3.1. Gezondheid

Tabak

SPH wil op geen enkele wijze betrokken zijn bij bedrijven die omzet genereren uit de productie, distributie of verkoop van tabak. Ook toeleveranciers van producenten van rookwaren en producenten van e-sigaretten worden uitgesloten.

Controversiële wapens

Voor SPH zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende typen wapens:

1. Biologische wapens;
2. Chemische wapens;
3. Antipersoonsmijnen;
4. Clustermunitie;
5. Nucleaire wapens;

6. Witte fosfor; en
7. Verarmd uranium.

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt SPH aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Daarnaast wordt gekeken of wapens een disproportionele impact hebben op de burgebevolking wanneer zij gebruikt worden.

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt is dat reden tot uitsluiting.

Wapens ten behoeve van de consumentenmarkt

Uitsluiting van ondernemingen die betrokken zijn bij de productie, handel of distributie van wapens ten behoeve van de consumentenmarkt. Bij directe betrokkenheid wordt een onderneming uitgesloten en wordt er niet gerelateerd aan een bepaald percentage van de omzet. Onder wapens voor de consumentenmarkt wordt verstaan:

- Aanvalswapens
- Automatische vuurwapens
- Semiautomatische vuurwapens

- Enkelschotsvuurwapens, munitie of magazijnen met een hoge capaciteit

3.2. Klimaat

Kolen, teerzand, schalie olie en -gas, en Arctische olie en -gas

Bedrijven die zich bezig houden met de productie van fossiele brandstoffen die bij de extractie een disproportionele impact hebben op het milieu of brandstoffen die een disproportionele impact hebben op het klimaat worden uitgesloten. Er wordt niet belegd in bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit:

- Winning van thermische steenkool;¹
- Electriciteitsopwekking uit thermische steenkool;
- Winning van olie uit teerzanden;
- Winning van schalie olie en -gas; en
- Winning van Arctische olie en -gas.

3.3. Overig

Schenders van internationale normen

Naast producenten van controversiële wapens vindt SPH ook dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schenden, moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hiervoor hanteert SPH een aantal belangrijke raamwerken als uitgangspunt, namelijk het UN Global Compact, de OESO-Richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de *UN Guiding Principles on Business & Human Rights*. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook de volgende thema's: consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De *UN Guiding Principles* geven handvatten voor staten en ondernemingen hoe mensenrechtenschendingen in de praktijk te voorkomen, te adresseren en te mitigeren.

¹ Inkomsten uit kolenhandel en -transport worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in het uitsluitingsbeleid.

Vaststelling uitsluitingen

Bedrijven die structureel en op grove wijze de genoemde internationale verdragen schenden worden aangesproken op hun gedrag door onze engagement provider. Indien bedrijven hun beleid en handelen niet aanpassen zal dat bij grove structurele schendingen leiden tot uitsluiting.

Landen

Het uitsluiten van landen is met name relevant bij de beleggingen in staatsobligaties en infrastructuur. SPH sluit landen uit op basis van relevante sancties of embargo van de Verenigde Naties tegen de betrokken overheid. In de bijlage vindt u de actuele landenuitsluitingslijst.

VN Sancties worden relevant geacht als zij:

- in relatie staan met schending van door Nederland ondertekende internationale verdragen (of waaraan Nederland is gebonden op grond van haar lidmaatschap van internationale organisaties);
- gericht zijn tegen de regering van het land zelf of de huidige machthebbers;
- in relatie staan met schendingen van internationale verdragen of algemeen geaccepteerde normen van één of meerdere van de volgende categorieën:

- non-proliferatieverdrag tegen verspreiding van kernwapens
- mensenrechten schendingen
- misdrijven tegen de menselijkheid
- schending van de democratie
- wapen- en/of handelsembargo's

Ook worden landen uitgesloten wanneer zij zich niet aan minimale standaarden houden op basis van drie onafhankelijke indices:

- Freedom in the World Index van Freedom House (mensenrechten)
- Global Rights Index van ITUC (arbeidsrechten)
- Corruption Perception Index van Transparency International (corruptie)

Staatsbedrijven

Wanneer ondernemingen voor meer dan 50% eigendom zijn van een van de landen op de uitsluitingslijst komen deze ook op de uitsluitingslijst terecht.

4. ESG-integratie

Positieve selectie of best-in-class

SPH streeft ernaar om alleen nog te beleggen in bedrijven die laten zien dat ze maatschappelijk verantwoord ondernemen belangrijk vinden. Dit komt onder andere tot uiting in de ESG-score die bedrijven krijgen toegekend door een onafhankelijk onderzoeksbureau. ESG staat voor Environment (milieu), Social (sociaal beleid) en Governance (ondernemingsbestuur). SPH maakt hiervoor gebruik van de ESG-data van MSCI ESG.

Sinds september 2020 past SPH op de portefeuille aandelen ontwikkelde landen positieve selectie toe op basis van deze ESG-scores. Dit wordt ook wel een best-in-class beleid genoemd. Per sector en regio worden alleen de 30% best presterende bedrijven (op basis van marktkapitalisatie) in de portefeuille opgenomen. SPH belegt voor dit deel van de portefeuille dus ook in veel minder bedrijven dan voorheen.

In de tweede helft van 2021 is ook de portefeuille aandelen opkomende markten aangepast op basis van positieve selectie. Alleen de 60% meest duurzame beleggingen hebben we in portefeuille gehouden, de overige de 40% hebben we verkocht.

In de eerste helft van 2022 is de toepassing van positieve selectie ook in de bedrijfsobligatieportefeuille geïmplementeerd. Alleen de 30% meest duurzame beleggingen hebben we in portefeuille gehouden, de overige de 70% hebben we verkocht. Voor iedere beleggingscategorie onderzoeken we telkens wat er mogelijk is en hoe we op een verantwoorde manier een zo positief mogelijk resultaat kunnen behalen.

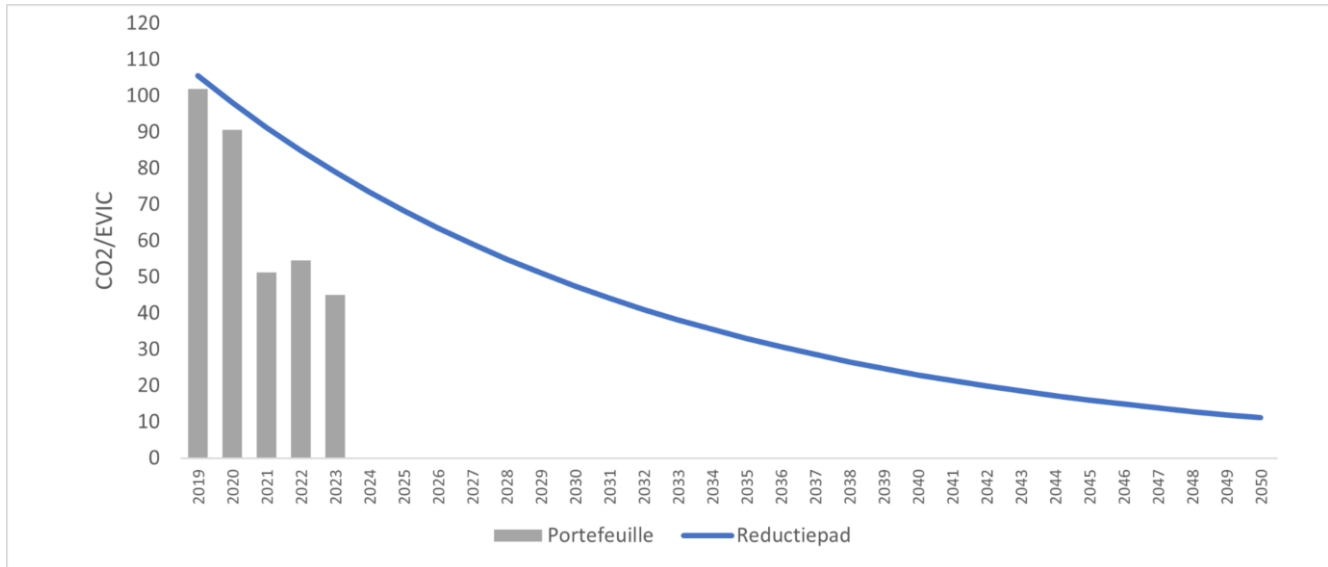

Door deze positieve selectie ontstaat een prikkel voor ondernemingen om zich in te spannen om maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Zo willen we bijdragen aan een goed leefklimaat en een duurzame wereld. Positieve selectie leidt niet tot meer beleggingskosten, wel tot beperkte meerkosten voor de dataleverancier. Een voorwaarde voor deze manier van inrichten van de portefeuille is dat het risico-rendementsprofiel op lange termijn vergelijkbaar moet zijn met traditionele beleggingen. Uit onderzoek blijkt ook dat deze manier van duurzaam beleggen niet ten koste hoeft te gaan van het rendement en dat het naar verwachting geen extra risico's met zich meebrengt. Net als bij haar overige beleggingen houdt SPH de ontwikkelingen van het rendement nauwlettend in de gaten.

CO₂-reductie

ESG-integratie is ook het meten van de CO₂-voetafdruk en het sturen op reductie door middel van reductiedoelstellingen. Het CO₂-reductiepad (blauwe lijn) dat SPH wil bewandelen ziet er als volgt uit:

FIGUUR 4.2 CO₂-REDUCTIEPAD

Hierbij worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- 7% jaarlijkse reductie van de broeikasgasintensiteit in lijn met EU Klimaatbenchmark methodiek
- Gehanteerde metriek: CO2/EVIC (Enterprise Value Including Cash)
- Referentiejaar: ultimo 2019
- Referentiepunt: Marktbenchmark
- Jaarlijks zakkend plafond met ruimte voor tussentijdse afwijking
- Tijdige evaluatie en herijking van de gekozen aanpak in verband met data ontwikkelingen en impact op de portefeuille

In bovenstaande grafiek is de gemiddelde voetafdruk van onze beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties afgezet tegen het reductiepad dat we willen bewandelen. Per medio 2023 zaten wij met onze portefeuille ruim onder dat pad.

5. Betrokken aandeelhouderschap: dialoog

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Dit streven naar winstmaximalisatie kan echter op gespannen voet komen te staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het Global Compact, de OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights. Wanneer ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden, wordt gedrag onverantwoord. Daarmee ontstaat er een risico voor de continuïteit van de onderneming en houdbaarheid van winstrealisatie op de lange termijn. Daarom is het in het voordeel van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. Daarom gaat SPH in dialoog met ondernemingen. Inzet: het duidelijk stellen van kaders, het ontwikkelen van kennis bij ondernemingen en het definiëren van 'good practices'. SPH gaat in gesprek met ondernemingen over lange termijn waardecreatie. Zo draagt het bij aan het bewaken van het juiste evenwicht en beschermt het haar belangen en die van haar deelnemers.

5.1. Dialoog en de onderliggende uitgangspunten

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is een centraal middel in het verantwoord beleggen beleid van SPH. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, lange termijn waarde creatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Wij voeren de dialoog op meerdere vlakken:

1. Wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes over mensenrechten, arbeidsnormen, milieu of anticorruptie schenden. Dit noemen wij *Normatief engagement*.
2. Wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard. Dit noemen wij *Thematisch engagement*.
3. Wij spreken met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over Ecologische, Sociale en Governance (ESG)kwesaties. Dit doen wij veelal in collectief verband. Dit noemen wij *ESG Nederland engagement*.

De doelstellingen

De verschillende typen engagement hebben elk een andere focus en doelstelling. Voor elk van de verschillende vormen geldt dat engagement een zaak van lange adem is. Voor de diverse trajecten wordt uitgegaan van een looptijd van drie

jaar. Anders dan bij het instrument uitsluiting waarbij pensioenfondsen of beleggingsfondsen op voorhand niet beleggen in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegd wordt in ondernemingen die ter discussie staan, maar we als aandeelhouder het management juist actief aansporen het beleid of de activiteiten te verbeteren.

Het Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of *UN Guiding principles on Business & Human Rights* te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media. In de praktijk leiden deze schendingen vaak tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden. Normatief engagement voeren wij uit in samenwerking met onafhankelijk onderzoeksbureau ISS ESG.

Om tot een selectie van de ondernemingen te komen die vallen binnen het Normatief engagementprogramma wordt een due diligence proces uitgevoerd. Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op het schenden van één of meerdere principes van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights door onderzoeksbureau ISS ESG. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt een

dialogo gestart om escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze bedrijven gestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Daarbij zal ook herstel van de situatie en mogelijke schadevergoedingen voor bijvoorbeeld de lokale bevolking ter sprake komen.

Het Thematische engagement heeft een andere doelgroep dan normatief engagement. Hier staan niet de bedrijven centraal die normen schenden, maar juist bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren. De thema's worden gekozen in samenspraak met klanten en binnen de speerpunten van het MVB-beleid. Bij de keuze spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Succes kans voor slagen van de dialoog.

In het ESG Nederland engagement is SPH in gesprek met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingseizoen. Deze dialogen vinden veelal in collectief verband plaats in samenwerking met andere Nederlandse insitutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers. Het gezamenlijke doel is het beïnvloeden van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudersvergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid.

Escalatiestrategie

SPH hanteert een escalatiestrategie voor het geval dat dialogen met ondernemingen uit de engagement programma's onvoldoende voortgang boeken. Als eerste wordt gekeken of de dialoog geïntensiveerd kan worden met andere (hoger geplaatste) contact personen of door het versturen (al dan niet gezamenlijk met andere beleggers) van een urgentiebrief aan het bestuur. Mocht dit geen effect hebben dan kan SPH haar aandeelhoudersrechten inzetten, zoals:

- Tegen stemmen op bepaalde agendapunten bij onvoldoende openheid en voortgang bij de engagement. Zo kan tegen het remuneratiebeleid worden gestemd indien ESG hierin onderbelicht is of tegen benoemingen worden gestemd indien de ESG-kennis binnen het bestuur onder de maat is. De onderneming kan over de voorgenomen steminstructie actief worden geïnformeerd om ons standpunt kracht bij te zetten;
- Het stellen van vragen op de aandeelhoudersvergaderingen;

- Het plaatsen van aandeelhoudersresoluties op de agenda van de aandeelhoudersvergadering.

De inzet van deze aandeelhoudersrechten bij ondernemingen waar de dialoog stagneert wordt op case-by-case basis overwogen. Hierbij wordt meegewogen of het opportuun en effectief is. De inzet van aandeelhoudersrechten worden alleen ingezet wanneer zij een duidelijke link hebben met en bijdragen aan de thema's en prioriteiten zoals geïdentificeerd in dit MVB-beleid. Wanneer er wordt tegengestemd op een van de relevante agendapunten wordt de reden vermeld en vastgelegd.

Wanneer na verloop van tijd en na meerdere escalatiestappen onvoldoende resultaat ontstaat, wordt overgaan tot uitsluiting een reële optie.

Thema's in het engagementprogramma

Het engagementprogramma van Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen beslaat het engagementprogramma de volgende thema's:

TABEL 5.1.1 LOPENDE THEMA'S

#	Thema	Dialogovorm
1	Schending Mensenrechten	Normatief
2	Schending Arbeidsnormen	Normatief
3	Schending Milieu	Normatief
4	Schending Anti-Corruptie	Normatief
5	Klimaat en Transport	Thematisch Klimaatverandering
6	Klimaatadaptatie en Water	Thematisch Klimaatverandering
7	Reductie CO ₂ uitstoot	Thematisch Klimaatverandering
8	Access to Nutrition	Thematisch Gezondheid
9	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen	Thematisch Milieu
10	Biodiversiteit in de landbouwketen	Thematisch Milieu
11	Access to Healthcare	Thematisch Gezondheid
12	Arbeidsomstandigheden	Thematisch Sociaal
13	Mensenrechten en Governance	Thematisch Sociaal
14	Kleding en circulariteit	Thematisch Milieu
15	Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen	ESG Nederland

Per medio 2023 bestond het totale engagementprogramma uit 207 dialogen met 167 unieke ondernemingen. Het kan voorkomen dat in het kader van normatieve engagement met een onderneming over meerdere schendingen wordt gesproken. Dit zien we als meerdere dialogen. Daarnaast

kan het voorkomen dat een onderneming deel uitmaakt van verschillende thematische dialogen. Ook kan sprake zijn van verschillende juridische entiteiten of dochterondernemingen. Indien dit het geval is, zien wij dit als één dialoog.

Vermeldenswaardige ontwikkelingen binnen de engagementthema's zijn in de komende paragrafen toegelicht. Voor ieder thema is inzichtelijk gemaakt welke ondernemingen zijn opgenomen in het engagementprogramma.

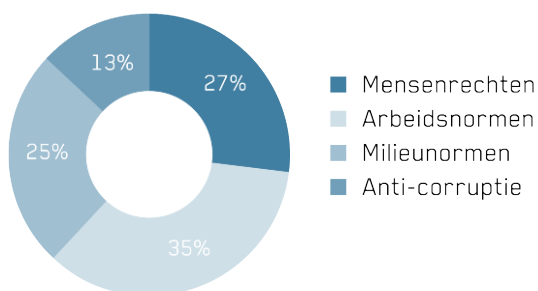
5.2. SPH en de normatieve dialoog

SPH hanteert een eigen engagementproces, waarbij in gevallen een relatie bestaat met het uitsluitingsproces. Het fonds zal een dialoog aangaan met ondernemingen waarin wordt beledigd die ongewenst gedrag laten zien. Ongewenst gedrag betekent dat er ofwel sprake is van een vastgestelde schending van Global Compact principes op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie dan wel dat er grote aanwijzingen zijn dat de onderneming deze principes in de nabije toekomst zal schenden. In beide gevallen kan de dialoog met de onderneming worden aangegaan. Het engagementbeleid is erop gericht om de (vermeende of geverifieerde) schending op te heffen. Voor de uitvoering van het engagementbeleid maken we gebruik van ISS ESG.

5.3. Omvang normatieve engagementprogramma

SPH vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen, die internationaal breed gedragen normen schenden. We noemen dit Normatieve engagement. Per 15 juni 2023 maken 111 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken we over één of meerdere normschendingen. Het aantal schendingen waarover we spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. In totaal lopen er 151 dialogen. In het afgelopen halfjaar is met 12 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd of een lopende dialoog opnieuw opgestart. De volgende figuur geeft weer hoe het programma is opgebouwd.

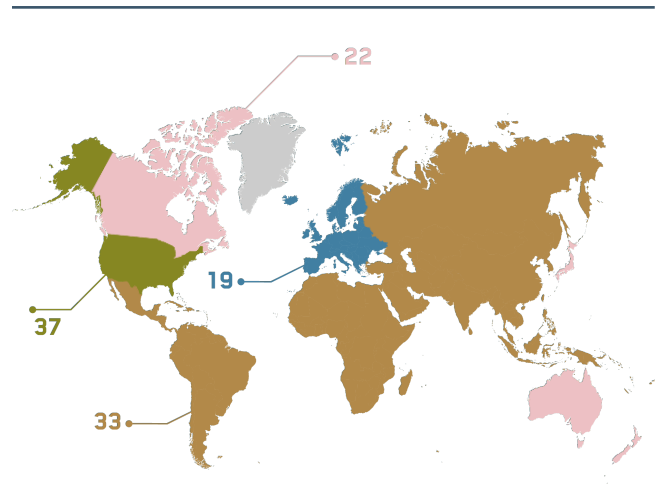
FIGUUR 5.3.1 NORMSCHENDING

De ondernemingen zijn gevestigd in verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt met 78 dialogen op de ontwikkelde markten. We verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren we de dialoog met 33 ondernemingen in de opkomende markten. Figuur 2 laat de regionale verdeling zien van

ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

FIGUUR 5.3.2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Voortgang lopende dialogen

Iedere dialoog heeft vier engagementverwachtingen, die specifiek zijn voor de onderneming. Deze engagementverwachtingen worden samengevat in vier mijlpalen, die voor iedere dialoog hetzelfde zijn, zoals weergegeven in tabel 1. De voortgang per mijlpaal wordt vervolgens in iedere dialoog getoetst aan de hand van vier indicatoren: (1) een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd, (2) er zijn maatregelen geïnitieerd, (3) er is een toezegging gedaan en (4) er zijn geen maatregelen genomen.

Per dialoog is bekeken welke mijlpaal relevant is voor de onderneming. Herstel en Verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant doordat er niet één specifieke groep van benadeelden is of Herstel en Verhaal al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

TABEL 5.3.1 MIJLPALEN

Mijlpalen
1 Het delen van relevante informatie
2 Implementatie van Beleid
3 Herstel en Verhaal
4 Opheffen en/of Voorkomen

De statistieken over de voortgang hebben betrekking op het volledige engagementprogramma. Alle positief afgesloten dialogen zijn uit de statistieken gehaald. De onderstaande tabellen weergeven alleen de lopende dialogen.

Ten aanzien van de eerste mijlpaal - Het delen van Relevante Informatie - zijn in 38% van de dialogen nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil of doordat de dialoog recent is gestart. In 16% van de dialogen heeft de onderneming een toezegging gedaan relevante informatie te delen. In 41% van de dialogen is relevante informatie gedeeld en in 3% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. Voor 3% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5.3.2 DELEN VAN RELEVANTE INFORMATIE

Indicatoren	Mijlpaal 1: Delen van relevante informatie
 Er zijn geen maatregelen genomen	38%
 Er is een toezegging gedaan	16%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	41%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	3%
n.v.t.	3%

Voor de tweede mijlpaal – De Implementatie van het Beleid – zijn in 33% van de dialogen geen stappen gezet noch toezeggingen gedaan. In 28% van de dialogen is de toezegging gedaan om beleid te implementeren en in 32% van de dialogen hebben de ondernemingen daadwerkelijk beleid geïmplementeerd. In 1% van de gevallen is dit beleid geverifieerd door een onafhankelijke partij. Voor 5% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5.3.3 IMPLEMENTATIE VAN BELEID

Indicatoren	Mijlpaal 2: Implementatie van beleid
 Er zijn geen maatregelen genomen	33%
 Er is een toezegging gedaan	28%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	32%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	1%
n.v.t.	5%

Het mogelijk maken van Herstel en Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. In 44% van de dialogen zijn er geen maatregelen genomen ten aanzien van Herstel en Verhaal. In 17% van de dialogen zijn

er toezeggingen gedaan en in 29% van de gevallen hebben de ondernemingen aan de onderliggende engagementverwachtingen voldaan, waarvan 1% geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. Voor 9% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5.3.4 HERSTEL EN VERHAAL

Indicatoren	Mijlpaal 3: Herstel en Verhaal
 Er zijn geen maatregelen genomen	44%
 Er is een toezegging gedaan	17%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	29%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	1%
n.v.t.	9%

Bij de vierde mijlpaal - Het opheffen en/of Voorkomen van de Schending - zien we dat er in 39% van de dialogen geen maatregelen zijn genomen. In 26% van de dialogen is er een toezegging gedaan en 18% van de ondernemingen hebben aan de onderliggende engagementverwachtingen voldaan, waarvan geen geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. In 17% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5.3.5 OPHEFFEN EN/OF VOORKOMEN

Indicatoren	Mijlpaal 4: Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	39%
 Er is een toezegging gedaan	26%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	18%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	0%
n.v.t.	17%

Afgesloten dialogen

Voorafgaand aan de rapportagedatum zijn in het engagementprogramma 57 dialogen succesvol afgesloten. Dat betekent dat de ondernemingen niet langer betrokken

zijn bij de vermeende schending. Met 11 ondernemingen is de dialoog voortijdig afgesloten, vanwege gebrek aan reactie en/of samenwerking.

UITGELICHT: Misbruik van de machtspositie op de markt voor online advertentiediensten

Opgeheven schending: Corruptie

In juni 2022 heeft de Europese Commissie (EC) een onderzoek gestart naar Alphabet Inc.'s dochteronderneming Google LLC, vanwege vermeend misbruik van de machtspositie op de markt voor online display-advertenties. Google zou oneerlijk voordeel hebben geboden aan haar eigen display-advertentiediensten en de toegang van concurrenten tot gegevens hebben beperkt sinds ten minste 2016.

Het onderzoek van de EC richt zich op de verplichtingen die gelden voor andere advertentie-intermediairs om Google-diensten te gebruiken, zoals het Google Ads-platform om online display-advertenties op YouTube te kopen en Google Ad Manager om online display-advertenties op YouTube weer te geven. Ook worden beperkingen op de toegang van concurrerende diensten tot gegevens over de identiteit en het gedrag van gebruikers, het plaatsen van cookies van derden op Google Chrome en de toegang van derden tot advertentie-identificatiegegevens onderzocht. Google werkte constructief mee aan dit onderzoek.

Als reactie op dit onderzoek heeft Google aangeboden om andere advertentieconcurrenten toe te staan advertenties te plaatsen op haar Youtube-platform in een poging boetes te voorkomen en een schikking te treffen. Daarnaast heeft Google maatregelen genomen om haar gedrag aan te passen, zoals het toestaan van concurrerende biedingen op advertentieruimte op de zoekresultatenpagina en het geven van keuzeopties van zoekproviders aan Android-gebruikers in de Europese Economische Ruimte. We concluderen dat de controversie niet langer actueel is en er daarom geen noodzaak meer is voor engagement met Google. Het oordeel is gewijzigd van oranje naar groen (score 4: De schending wordt geadresseerd).

5.4. Normatieve dialogen

Onderstaand is aangegeven welke nieuwe dialogen rond normatieve schendingen zijn geïnitieerd in het afgelopen halfjaar. Het engagementprogramma rond normatieve schendingen wordt uitgevoerd in samenwerking met gespecialiseerd onderzoeksbureau ISS ESG.

Mensenrechtenschendingen

Het doel van deze dialogen is het opheffen van de geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen van die verband houden met het voorkomen van nieuwe mensenrechtenschendingen. De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Schendingen van de beginselen van mensenrechten kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door hun activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurde veiligheidsdiensten van ondernemingen.

SPH is in het eerste halfjaar van 2023 met 3 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) mensenrechtenschending (zie onderstaand overzicht).

GEÏNITIEERDE DIALOGEN MENSENRECHTENSCHENDING H1 2023¹

Onderneming	Gestart
China Gas Holdings Limited	Q1 2023
Tesla, Inc.	Q1 2023
Experian Plc	Q2 2023

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2023 is er één lopende dialoog op het gebied van mensenrechten afgesloten.

Een data lek in mei 2020 bij Experian South Africa, een dochteronderneming van Experian Plc, trof bijna 25 miljoen consumenten en 760.000 ondernemingen. Experian Plc werd ervan beschuldigd dat ze het recht van privacy hiermee schond en het cybersecuritystelsel niet in orde was. Gedurende de dialoog met Experian Plc werd benadrukt dat het geen cybersecurity incident maar een fraude incident was. De onderneming heeft extra controles en een risicoanalyse geïntroduceerd om herhaling te voorkomen, wat is bevestigd door een externe audit. Het oordeel van oranje score 8 naar groen score 4 (de schending wordt geadresseerd) gewijzigd.

Arbeidsnormenschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormenschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen bedrijven zelf als binnen de ketens.

De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

SPH is in het eerste halfjaar van 2023 met 2 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) arbeidsnormenschending (zie onderstaand overzicht).

GEÏNITIEERDE DIALOGEN ARBEIDSNORMENSCHENDING H1 2023¹

Onderneming	Gestart
Fortescue Metals Group Ltd.	Q1 2023
Tesla, Inc.	Q1 2023

¹ Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2023 zijn geen van de lopende dialogen op het gebied van arbeidsnormen afgesloten.

Milieuschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het Global Compact en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages die verband houden met het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART-doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat schending van de Global Compact principes structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

SPH is in het eerste halfjaar van 2022 met 6 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) schending van milieunormen (zie onderstaand overzicht).

GEÏNITEERDE DIALOGEN MILIEUSCHENDINGEN H1 2023¹

Onderneming	Gestart
Electricite de France SA	Q1 2023
Hino Motors, Ltd.	Q1 2023
Tokyo Gas Co., Ltd.	Q1 2023
Bunge Limited	Q2 2023
Consolidated Edison, Inc.	Q2 2023
Equitrans Midstream Corp.	Q2 2023

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2023 zijn er geen lopende dialogen op het gebied van milieu afgesloten.

Anti-corruptieschendingen

Omkoping en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anti-corruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een bedrijf en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het Global Compact is gericht op corruptie. Dit principe roept bedrijven op om preventieve en handhavingsmaatregelen in te stellen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anti-corruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij bedrijven te verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, tussenpersonen en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

SPH is in het eerste halfjaar van 2023 met 3 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) anti-corruptieschending.

GEÏNITEERDE DIALOGEN ANTI-CORRUPTIESCHENDINGEN H1 2023¹

Onderneming	Gestart
Electricite de France SA	Q1 2023
Alibaba Group Holding Limited	Q2 2023
Baidu, Inc.	Q2 2023

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2023 zijn 4 dialogen op het gebied van anti-corruptie afgesloten.

De dialoog met Google LLC, een volledige dochteronderneming van Alphabet Inc., is gedurende de rapportageperiode afgesloten. Google LLC werd ervan beschuldigd dat het oneerlijk voordeel bood aan haar eigen display-advertentieservices en de toegang van concurrenten tot gegevens beperkte sinds ten minste 2016. Google heeft maatregelen genomen om haar gedrag te verbeteren door concurrenten toe te staan te bieden op advertentieruimtes op de zoekresultatenpagina, evenals het toestaan van Android-gebruikers in de Europese Economische Ruimte om te kiezen tussen Google Search en andere standaard zoekproviders. Het oordeel is gewijzigd naar groen score 5 (onder observatie).

In december 2022 heeft CCR SA's dochteronderneming, RDN Concessões e Participações Ltda., een overeenkomst ondertekend in Brazilië om een resterende boete te betalen. Dit was als onderdeel van een schikkingsovereenkomst om juridische en administratieve procedures te beëindigen voor smeergelddbetalingen aan politici tussen 2000 en 2019. CCR meldde in maart 2022 dat RDN aan alle financiële verplichtingen heeft voldaan en een externe compliance-monitor heeft geïmplementeerd. Het dialoog is afgesloten vanwege de schikkingsovereenkomst en het oordeel is gewijzigd naar groen met een score van 4 (de schending wordt geadresseerd).

ING Bank NV, een volledige dochteronderneming van ING Groep NV, wordt beschuldigd van betrokkenheid bij het witwassen van geld in samenwerking met Bandenia Banca Privada PLC in Spanje tussen 2015 en 2017. ING heeft sinds 2017 herstelmaatregelen genomen, waaronder het implementeren van een anti-witwasprogramma en de oprichting van wereldwijde en lokale 'know-your-customer' (KYC) commissies. Wegens het verstrekken van informatie omtrent de genomen maatregelen is het dialoog beëindigd. Het oordeel is van oranje naar groen score 5 (onder observatie) gewijzigd.

In september 2018 erkende ING Bank NV, een volledige dochteronderneming van ING Groep NV, ernstige tekortkomingen in de uitvoering van haar anti-witwasbeleid, waardoor honderden miljoenen euro's werden witgewassen in Nederland tussen 2010 en 2016. ING

stemde ermee in om €775 miljoen te betalen als onderdeel van een schikkingsovereenkomst met het Nederlandse Openbaar Ministerie om de beschuldigingen van het schenden van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (AML/CTF Act) op te lossen. ING Bank implementeerde een uitgebreid herstel- en verbeteringsprogramma, gemonitord door De Nederlandsche Bank (DNB), waaronder de oprichting van wereldwijde en lokale 'know-your-customer' (KYC) commissies. de dialoog is hiermee afgerond en het oordeel is gewijzigd van oranje naar groen score 4 (de schending wordt geadresseerd).

5.5. Thematische dialogen

SPH voert thematische dialogen met als doel algemene standaarden binnen een bedrijfstak of keten te verbeteren. Voor sommige dialogen werken wij samen met andere nationale en internationale partijen. Over de voortgang en het vervolg op onze dialogen leest u op de volgende pagina's.

Klimaat en Transport

Emissies als gevolg van activiteiten van de transportsector blijven toenemen. De transportsector draagt ruim 25 procent bij aan de totale Europese CO₂-uitstoot. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het Klimaatakkoord van Parijs is gebleven dient de sector wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de broeikasgasreductie om deze doelstellingen te behalen. Daarom is het relevant vanuit financieel en maatschappelijk perspectief om dit thema uit te voeren.

Achtergrond van thema

Tijdens de klimaatconferentie van de Verenigde Naties in Glasgow eind 2021 (COP26) zijn de bijna 200 deelnemende landen bijeengekomen om afspraken te maken om het Klimaatakkoord van Parijs overeind te houden. De uitstoot van broeikasgassen moet worden teruggedrongen en de opwarming van de aarde moet worden beperkt tot maximaal 2 graden. De wereldwijde CO₂-uitstoot moet volgens het klimaatakkoord in 2050 met 95 procent zijn teruggebracht ten opzichte van 1990. Voor de 1,5 graden doelstelling komt dit neer op een emissiereductie van meer dan 100 procent. Het in 2022 gepubliceerde IPCC-rapport laat zien dat de transportsector momenteel voor ruim 23 procent bijdraagt aan de mondiale totale CO₂-uitstoot². Hoewel de transportsector grotendeels buiten het akkoord is gebleven, dient de sector dus wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de CO₂-reductie om de doelstellingen te behalen. In de samenleving neemt globalisering een steeds belangrijker rol in. Deze stijgende lijn in de wereldhandel betekent dat de transportsector ook sterk in omvang toeneemt.

Om de klimaatdoelen te behalen zijn er ingrijpende veranderingen in de transportsector nodig³. Emissiereductie in de transportsector is essentieel om klimaatverandering te beperken omdat deze sector een van de grootste uitstoters van CO₂-emissies is. Hoewel de uitstoot van de transportsector in 2020 met zo'n 10 procent daalde als

gevolg van de COVID-19 pandemie, is de uitstoot inmiddels terug op het oude niveau³.

We kiezen ervoor om ons onder andere te richten op bedrijven die actief zijn op het spoor. De te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie schatten wij in als hoog. Voor spoorbedrijven is er veel winst te behalen omdat het leeuwendeel van deze ondernemingen nog erg afhankelijk is van fossiele brandstoffen; een groot deel van de spoormaatschappijen rijdt nog op diesel. Het engagement met deze industrie heeft meerdere invalshoeken, waaronder: het verlagen van brandstofverbruik en het gebruik van alternatieve brandstofbronnen (denk aan schonere brandstoffen zoals waterstof of methanol voor lange afstanden), verbeterde voertuigtechnologie en technologische verbeteringen (zoals elektrificeren van voertuigen), reductie van emissie-intensiteit, maar ook efficiëntiemaatregelen op voertuigonderhoud (bijvoorbeeld weerstandverlaging) en logistieke planning voor het laden van voertuigen en routeplanning.

Doel van het thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN KLIMAAT EN TRANSPORT

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	De onderneming heeft het onderwerp Klimaat op gedegen wijze bij het bestuur belegd.
Beleid	Transportbedrijven nemen klimaatverandering en reductie van CO ₂ -uitstoot in het bijzonder op in hun beleid.
Innovatie	Transportbedrijven besteden specifieke aandacht aan brandstofefficiëntie en elektrificering.
'Best practices'	Transportbedrijven geven aan de hand van 'best practices' inzicht in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en het stimuleren van hernieuwbare energiebronnen.
Transparantie	Transportbedrijven verbeteren transparantie en verslaglegging over CO ₂ -uitstoot.

² https://report.ipcc.ch/ar6wg3/pdf/IPCC_AR6_WGIII_FinalDraft_Chapter10.pdf

³ <https://www.iea.org/topics/transport>

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

- SDG 7: betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2, dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3, dat zich richt op het verhogen van energie-efficiënte.

- SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 9.4, dat zich richt op het verduurzamen van infrastructuur om efficiënter gebruik te maken van hulpbronnen en milieuvriendelijke technologieën.

- SDG 13: Klimaatactie

We focussen ons op het onderliggende doel 13.2, dat zich richt op het integreren van maatregelen met betrekking tot klimaatverandering.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score	MSCI Low Carbon Transition Score ¹
Uber Technologies, Inc.	Passagiersvervoer	Verenigde Staten	A	6.79
Union Pacific Corporation	Spoortransport	Verenigde Staten	A	5.10
Canadian National Railway Company	Spoortransport	Canada	AA	4.89
Fukuyama Transporting Co Ltd	Wegtransport	Japan		6.08
Norfolk Southern Corporation	Spoortransport	Verenigde Staten	A	5.55
Werner Enterprises Inc	Wegtransport	United States		6.09
Firstgroup PLC	Passagiersvervoer	Verenigd Koninkrijk		8.13

¹ De MSCI Low Carbon Transition Score meet de mate van afstemming van een onderneming met de 'Low Carbon Transition'. Ondernemingen met een hogere Lage score zijn meer in lijn met de 'Low Carbon Transition' in vergelijking met ondernemingen met lagere scores. (Score: 0-10)

Samenwerking

De Noord-Amerikaanse 'Class I' spoortransportbedrijven waarmee wij engagement voeren, zijn voor de transitie van hun locomotiefvloot afhankelijk van

locomotiefproducenten Wabtec en ProgressRail. Om de brandstoftransitie van locomotieven en de kansen voor spoortransportbedrijven hierin beter te begrijpen, spraken wij begin 2023 met Wabtec.

Voortgang thema

In het afgelopen half jaar zijn er geen gesprekken met de ondernemingen gevoerd.

Vervolg

In de tweede helft van 2023, willen we de dialogen met Uber en Fukuyama Transporting Co Ltd escaleren door middel van een formele brief aan de relevante bestuurders. Van beide ondernemingen hebben we nog geen reactie gekregen ontvangen op onze contactpogingen. Met de rest van de ondernemingen willen we voor het einde van het jaar een nieuwe ronde van gesprekken hebben gevoerd.

Klimaatadaptatie en Water

Water is de basis voor leven op aarde en een belangrijke grondstof voor vele productieprocessen. Mede door een stijging van de temperatuur en een verandering in neerslagpatronen als gevolgen van het veranderende klimaat, is de beschikbaarheid van water niet meer vanzelfsprekend. Wereldwijd worden jaarlijks 55 miljoen mensen getroffen door droogte⁴. Naast waterschaarste, zorgt ook een overvloed aan water voor problemen in de vorm van overstromingen en is vervuiling van water een belangrijke oorzaak voor sterftegevallen en ziekten in lage- en midden-inkomenslanden⁵. Omdat watergebruik en problematiek rondom water, in contrast met klimaat, per regio verschilt, kunnen ondernemingen die actief zijn in regio's waar waterschaarste speelt een belangrijke bijdrage leveren aan de aanpak van deze problematiek. In dit engagement thema richten wij ons daarom op ondernemingen in de metaal-, mijnbouw- en halfgeleiderindustrie die zeer afhankelijk zijn van grote hoeveelheden water en actief zijn in regio's waar waterschaarste heerst.

Achtergrond van thema

Klimaatadaptatie en water zijn onlosmakelijk verbonden. Overstromingen, droogte en bosbranden zijn een uiting van het veranderende klimaat. Deze water gerelateerde natuurrampen waren over de afgelopen 50 jaar de leidende oorzaak voor slachtoffers en economische schade⁶. Ondanks het bewijs dat water in combinatie met klimaat een onderwerp van belang is, is het vaak onderbelicht bij ondernemingen. Veel ondernemingen rapporteren watergebruik alleen op geaggregeerd niveau en alleen voor eigen productielocaties. Daarnaast geven veel ondernemingen geen inzicht in de lange termijn kwetsbaarheden in de specifieke regio's en toeleveringsketens waar ze actief zijn. Naast de gebreken in rapportages bij ondernemingen, hebben ESG-dataproviders geen gestandaardiseerde aanpak, wat het vergelijken van cijfers op dit gebied lastig maakt voor beleggers.

Deze benadering tot water is het gevolg van de complexiteit ervan. Water is een veelzijdig probleem waarbij een aantal zaken relevant zijn:

- Zowel een teveel als een tekort aan water is problematisch.
- In contrast met de invloed van broeikasgassen op de wereldwijde klimaatverandering, is de impact van

- watergebruik overwegend lokaal en bepaald door omstandigheden in de regio en het stroomgebied. Zo zijn met name regio's waar al waterschaarste heerst en waar klimaatverandering een grote impact heeft relevant.
- Bij de waterproblematiek is niet alleen klimaatverandering relevant, maar ook de toenemende vraag naar water door economische groei, de groei van de bevolking en de invloed van watervervuiling op de beschikbaarheid van voldoende schoon water.
- De impact van waterschaarste kan verschillen per belanghebbende.
- Water is een voorwaarde voor het bestaan van ecosystemen en een goede biodiversiteit.
- Een hoeveelheid water is meerdere keren te gebruiken als gebruikers slim en efficiënt met water omgaan. Techniek en samenwerking zijn daarom belangrijke sleutels tot de oplossing van deze problematiek.

Doel van het thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN
KLIMAATADAPTATIE EN WATER

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Beleidsvorming en governance	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming formuleert een lange termijn waterbeleid; • De onderneming heeft doelstellingen per productielocatie en toeleveringsketen met betrekking tot watergebruik, afvalwater en het herstellen van stroomgebieden; • Water is een aantoonbaar besproken onderwerp in de bestuurscommissies; • De doelstellingen zijn vertaald naar het beloningsbeleid.
Monitoring	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming monitort de vooruitgang op haar doelstellingen; • De onderneming analyseert strategische/financiële risico's en kansen als gevolg van waterschaarste; • De onderneming is op de hoogte van de effecten die haar watergebruik heeft op lokale stroomgebieden en binnen haar toeleveringsketens; • De onderneming heeft zicht op de impact van klimaatverandering op de beschikbaarheid van water voor haar activiteiten en relevante stakeholders.

⁴ https://wwf.panda.org/wwf_news/?352050/Worsening-drought-risk-impacts-55-million-people-every-year-says-WWF-report

⁵ https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2018-the-geography-of-future-water-challenges-2920_2.pdf

⁶ <https://public.wmo.int/en/media/press-release/water-related-hazards-dominate-disasters-past-50-years>

Implementatie	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming optimaliseert processen om waterverbruik te verminderen en de waterkwaliteit te verbeteren. Bijvoorbeeld door de inzet van de best beschikbare technologieën; • De onderneming past scenario analyse toe bij huidige locaties en de selectie van nieuwe productielocaties; • De onderneming investeert in technische innovatie.
Transparantie	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming is transparant over haar waterrisico's en haar impact in de stroomgebieden en ecosystemen; • De onderneming is transparant over het inzetten van haar invloed met betrekking tot regelgeving op het gebied van water; • De onderneming is transparant over samenwerking met en het aangaan van de dialoog met relevante stakeholders.
Samenwerking in de sector	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming werkt samen met andere ondernemingen in de toeleveringsketen en andere belanghebbenden die mede gebruik maken van dezelfde waterbronnen als de onderneming.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

- SDG Doel 6. Schoon water en sanitair

De focus ligt hierbij met name op de onderliggende doelen 6.3, 6.4, 6.5 en 6.6, die zich richten op het verbeteren van de waterkwaliteit, het verhogen van de efficiëntie in watergebruik, samenwerking en het herstellen van ecosystemen.

- SDG Doel 12. Verantwoorde consumptie en productie

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 12.4, dat zich richt op milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en afval en de uitstoot in lucht, water en bodem te beperken.

- SDG Doel 15. Leven op het land

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 15.1, dat zich richt op het behoud, herstel en duurzaam gebruik van zoetwaterecosystemen.

Geselecteerde regio's, sectoren en ondernemingen

De impact van watergebruik is afhankelijk van de regio en het stroomgebied. In onze engagement richten we ons daarom op specifieke regio's om te bepalen of de strategieën van ondernemingen op watergebied ook daadwerkelijk effectief zijn. Relevante regio's voor deze engagement zijn bijvoorbeeld:

- Mexico
- Zuid-Afrika
- De Balkan
- Australië
- Taiwan

Deze regio's zijn geselecteerd op basis van:

- De aanwezigheid van clusters van actieve mijnen of productielocaties⁷;
- Representativiteit voor wereldwijde problematiek, zoals vervuiling, urbanisatie, droogte;
- Een (verwachte) toenemende vraag voor zoetwater in deze stroomgebieden;
- De impact van klimaatverandering op deze regio's;
- Zorgen over het gevoerde waterbeleid en handhaving vanuit de overheid in deze stroomgebieden.

Wij hebben twee sectoren geselecteerd voor dit engagementtraject. Dit zijn de maakindustrie en de basismaterialensector. Volgens het CDP Global Water Report 2020, hebben deze twee sectoren de hoogste potentiële financiële impact wanneer geen actie wordt ondernomen op gebied van waterschaarste⁸. Daarnaast is in deze sectoren de financiële impact 4 tot 66 keer zo hoog als de geraamde kosten van adaptie en mitigatie op gebied van water. Vanuit een economisch standpunt is in deze sectoren dus veel winst te behalen met maatregelen zoals het verbeteren van hergebruik van water, het plaatsen van een productiefaciliteit buiten een gebied met hoog overstromingsrisico en het beschermen van stroomgebieden.

⁷ https://programme.worldwaterweek.org/Content/ProposalResources/PDF/2020/pdf-2020-9082-1-analysis_of_water_risk_in_mining_sector__wwf_water_risk_filter_research_series_.pdf

⁸ https://cdn.cdp.net/cdp-production/cms/reports/documents/000/005/577/original/CDP_Water_analysis_report_2020.pdf?1617987510

Om dit engagementtraject nog meer focus te geven, kozen wij voor de volgende (GICS) industriegroepen:

- Metalen en Mijnbouw
- Halfgeleiders & Halfgeleider Apparatuur

Wij hebben deze industriegroepen gekozen vanwege de hoge afhankelijkheid van grote hoeveelheden water voor de productiecyclus. Waterschaarste vergroot het risico op operationele verstoringen en brengt hoge kosten met zich mee om de nodige watervoorziening veilig te stellen.

Hieronder een overzicht van de geselecteerde ondernemingen:

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	Onder andere actief in	MSCI Score	MSCI Water Stress Score ¹
Industrias Penoles SAB de CV	Metaal & Mijnbouw	Mexico	Mexico	BB	3.0
Vanguard International Semicon	Halfgeleiders & Halfgeleider Apparatuur	Taiwan	Taiwan; Singapore	BB	4.3
Infineon Technologies AG	Halfgeleiders & Halfgeleider Apparatuur	Duitsland	Mexico; Zuid-Afrika	AA	5.4
Newcrest Mining Limited	Metaal & Mijnbouw	Australië	Australië; Canada	AA	5.5
Rio Tinto plc	Metaal & Mijnbouw	Verenigd Koninkrijk	Servië; Zuid-Afrika; Australië	A	4.2

¹ De MSCI Water Stress Score geeft weer in hoeverre waterschaarste een risico vormt voor de onderneming en hoe de onderneming water gerelateerde risico's en kansen oppakt. De score is op een schaal van 0 tot 10, waarbij een lage score aantoont dat de onderneming geen robuuste strategie heeft om haar watergebruik te beheren en verminderen.

Samenwerking Bridging the gap

ESG-data over waterrisico's staat nog in de kinderschoenen. Zo wordt er in bestaande ESG-data vaak alleen gekeken naar data zoals de totale wateronttrekking en het beschikbare hernieuwbare oppervlaktewater. Hierbij blijven veel waterrisico's en kansen echter onder de oppervlakte. Daarom hebben we in samenwerking met Deltares en WWF een rapport gemaakt waarin wordt beschreven wat nodig is om ESG data over water te verbeteren, bij zowel ondernemingen als investeerders⁹. De belangrijkste bevindingen zijn:

Watergegevens moeten volgens de auteurs om verschillende redenen verbeterd worden.

1. Waterrisico's kennen veel componenten: zoals waterschaarste, kwaliteit, toegang tot water, en water governance. Veel van deze componenten zijn nu nog niet of onvoldoende meegenomen in de rapportages van ondernemingen.
2. Waterrisico's zijn niet lineair: Te veel nutriënten is risicovol vanuit het oogpunt van waterkwaliteit, maar te weinig nutriënten ook. Er is vaak een "sweet-spot" voor een geschikte waterkwaliteit en waterkwantiteit.
3. Waterrisico's zijn gebieds- en **seizoensspecifiek**: traditionele statistieken die worden gebruikt bij ESG-integratie houden geen rekening met de dynamiek in tijd en ruimte. Nationaal gerapporteerde waterschaarste kan bijvoorbeeld leiden tot gemiddelden van zeer natte (bijvoorbeeld Patagonië in Chili) en zeer droge gebieden (bijvoorbeeld de Atacama-woestijn in Chili), evenals natte en droge seizoenen. Daarom is het van cruciaal belang om de lokale context te begrijpen als het om het natuurlijk watersysteem gaat, de toegang van verschillende gebruikers tot het water en de socio-economische context.
4. Watergebruikers beïnvloeden elkaar: Water kent zogenaamde cascaderisico's. Zo kan bovenstrooms van een rivier iets gebeuren wat benedenstrooms grote effecten heeft. Ook kunnen risico's cascaderen door de toeleveringsketen. Een productiestop vanwege waterschaarste in één deel van een productieketen kan daarmee tot problemen en schade leiden bij een brede groep aan bedrijven, ook als ze zelf niet in waterschaarste gebieden actief zijn.

Voortgang thema Infineon

In het afgelopen halfjaar spraken we opnieuw met Infineon. De fabrikant van halfgeleiders voerde recent een initiële klimaatrisico-analyse uit waaruit bleek dat water en waterbeheer geen materieel risico voor hen zal zijn. De onderneming kondigde echter tijdens het gesprek aan op korte termijn een grondigere analyse uit te laten voeren en hierover te zullen rapporteren. Hiermee zet Infineon een belangrijke stap op gebied van klimaatrisicobeheer. Ondanks dat het productieproces van wafers (halfgeleidermateriaal) steeds complexer wordt en de waterintensiteit hoger, is de onderneming bezig met het vaststellen van nieuwe absolute waterdoelen voor onder andere waterconsumptie en -recycling, een stap die wij aanmoedigen. Wij houden de ontwikkeling van deze doelstelling in de gaten en zullen wanneer hier meer over bekend wordt onze dialoog met Infineon voortzetten. Ook kondigde Infineon aan meer informatie over haar watergerelateerde kapitaaluitgaven te publiceren en een interne waterprijs te overwegen, waarmee de onderneming verder aantoont waterbeheer serieus te nemen.

⁹ U vindt het rapport en de verdere achtergronden hier: https://wwfint.awsassets.panda.org/downloads/water___esg___wwf_discussion_paper___march_2022.pdf

Vervolg

Eind 2023 willen wij met de meeste ondernemingen een nieuwe ronde met gesprekken hebben gevoerd, waarin we aan de hand van de eerste gesprekken en tussentijdse ontwikkelingen opzoek gaan naar concrete verwachtingen ten aanzien van het verbeteren van waterbeheer die we kunnen voorleggen.

Reductie CO₂-uitstoot

In het klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1.5 graad te houden. In het laatste VN rapport over klimaatverandering wordt er gesteld dat als we doorgaan op de huidige voet, de opwarming van de aarde ruim 3 graden zal bedragen. Het huidige beleid is ontoereikend om een significante reductie van broeikasgassen te bereiken. Om onder de 1.5 graad opwarming te blijven zal de mens in hoog tempo de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen moeten verminderen. De uitstoot van de verbranding van fossiele brandstoffen veroorzaakt een groot deel van de CO₂-uitstoot. Om de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verlagen en de transitie naar duurzame energiebronnen gemakkelijker te maken zijn er wereldwijde inspanningen nodig. Hierbij ligt de nadruk op meer investeringen in hernieuwbare energie en het afbouwen van de afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

Achtergrond van thema

Het koolstofbudget dat de mensheid heeft om catastrofale opwarming van de aarde te voorkomen zal binnen 10 jaar gebruikt worden als de uitstoot niet teruggedrongen wordt. Daarom is het noodzakelijk om de bestaande infrastructuur voor fossiele brandstoffen zoveel mogelijk uit te faseren en te werken aan een zo goed mogelijke integratie van duurzame energie en infrastructuur.

Tijdens de dialoog CO₂-reductie gaan we met ondernemingen in gesprek over de gevolgen van een te hoge CO₂-uitstoot en de risico's die dat met zich mee brengt, maar ook over de kansen die de transitie naar duurzame energiebronnen biedt. Het gesprek richt zich op de strategie die ondernemingen kiezen en de mate waarin ze zijn voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst. Zijn de ondernemingen in staat om zich tijdig aan te passen aan een veranderend klimaat en veranderende regelgeving? Zullen de ondernemingen tijdig in staat zijn om te anticiperen en om verschillende toekomstscenario's uit te werken? Dit is niet alleen van belang voor het klimaat, maar ook voor de onderneming en het lange termijn rendement voor haar aandeelhouders. Ondernemingen die niet tijdig anticiperen op de klimaatproblematiek zullen niet mee kunnen komen in een veranderende wereld en daardoor waarde verliezen.

Doel van het thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN REDUCTIE CO₂-UITSTOOT

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	Ondernemingen hebben het onderwerp Klimaat op gedegen wijze bij het bestuur belegd.
Strategie	Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn en zal leiden tot een lagere CO ₂ /EVIC.
Risicomanagement	De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaat gerelateerde kansen en risico's meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken.
Transparantie	De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen maatregelen.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

- SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

• SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Met behulp van CO₂-EVIC cijfers en gespecialiseerde bronnen zoals 'Transition Pathway Initiative' (TPI) is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in welke ondernemingen relatief de hoogste emissies hebben op basis van hun marktwaarde en het minste aandacht besteden aan de transitie naar een klimaatvriendelijk bedrijfsmodel. Tevens laten de TPI boordelingen zien in welke mate ondernemingen klimaatverandering erkennen als een risico en in welke mate de onderneming op deze veranderingen anticipeert. Op basis van deze indicatoren zijn de volgende ondernemingen geselecteerd:

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score	MSCI Low Carbon Transition Score ¹
Southwest Airlines Co.	Luchtvaart-maatschappijen	Verenigde Staten	BB	5.25
Steel Dynamics, Inc.	Metaal & Mijnbouw	Verenigde Staten	AA	5.63
Umicore	Chemicaliën	België	AAA	6.17
Valero Energy Corporation	Olie, gas & brandstoffen	Verenigde Staten	A	2.83
ONEOK, Inc.	Olie, gas & brandstoffen	Verenigde Staten	AAA	2.58
Martin Marietta Materials, Inc.	Bouwmaterialen	Verenigde Staten	A	5.34
Hydro One Ltd.	Elektriciteitsbedrijven	Verenigde Staten	AA	7.64

¹ De MSCI Low Carbon Transition Score meet de mate van afstemming van een onderneming met de 'Low Carbon Transition'. Ondernemingen met een hogere Lage score zijn meer in lijn met de 'Low Carbon Transition' in vergelijking met ondernemingen met lagere scores. (Score: 0-10)

Voortgang thema

Steel Dynamics

In gesprek met Steel Dynamics, gaf de onderneming aan dat het vooralsnog geen gebruik maakt van waterstoftechnologie bij de productie van staal en dit op korte termijn ook niet zal doen. Voor de reductie van scope 1 emissies op korte termijn zet de staalproducent in op het gebruik van biokool als grondstof voor zijn staalproductieproces. De onderneming heeft als doel om in 2030 haar broeikasgasintensiteit met 35 procent te verlagen, ten opzichte van 2015. Daarnaast heeft Steel Dynamics een net-zero 2050 doelstelling. Steel Dynamics is kritisch het reductiepad dat SBTi momenteel ontwikkelt voor de staalindustrie, omdat deze ongunstig zou uitvallen

voor producenten die metaalafval hergebruiken. Samen met hun peers in de 'Global Steel Climate Council' (GSCC) wordt het oprichten van een alternatieve standaard overwogen. Wij hebben tijdens het gesprek onze voorkeur voor het aanhouden van de SBTi standaard uitgesproken. SBTi validatie van emissiereductiedoelstellingen is voor beleggers een onafhankelijke, betrouwbare en transparante standaard. De komende jaren gaat Steel Dynamics het uitvoeren van en rapporteren over een klimaatscenario-analyse overwogen. Wij zullen op deze door TCFD geadviseerde maatregel blijven aandringen en de voortgang hiervan monitoren.

Umicore

Begin 2023 spraken wij voor het eerst met Umicore. De onderneming zet in op drie emissiereductie-instrumenten: vermijden (via efficiëntie), vervangen (van fossiel) en afvangen. Op korte termijn zet Umicore voornamelijk in op het terugbrengen van scope 2 emissies omdat hier het meest winst te behalen valt via onder andere 'Power Purchase Agreements' (PPAs) en eigen hernieuwbare elektriciteitsopwekking. Zo richt de onderneming wereldwijd op meer dan 60 procent elektriciteit van hernieuwbare bronnen. Daarnaast richt de onderneming zich op het verbeteren van de energie-efficiëntie in productieprocessen via samenwerkingen met bijvoorbeeld nutsbedrijven, waarover het binnenkort voor het eerst zal rapporteren. Voor de reductie van scope 1 emissies zet Umicore in op het vervangen van fossiele brandstoffen voor biobrandstof en het elektrificeren van de hoogovens, wat veel onderzoek grote investeringen vergt. De korte termijn reductiedoelstellingen voor scope 1, 2 en 3 zijn gevalideerd door SBTi als zijnde in lijn met het 1.5 graden scenario. Op de lange termijn zet Umicore voor residuele emissies in op CSS, al benadrukt het dat het potentieel van deze technologie nog onzeker is. Desgevraagd lieten wij Umicore weten dat wij als belegger in principe niet tegen het afvangen en opslaan of hergebruiken van residuele emissies zijn, maar de ontwikkeling van de technologie en eventuele standaarden of best practices in gaten houden. Tot slot liet de onderneming weten nog niet bezig te zijn met het stellen van nieuwe of langere termijn emissiereductiedoelstellingen, maar zal vooral te richten op het behalen van de huidige doelen.

ONEOK

In januari spraken we met ONEOK. In 2021 kondigde de beheerder van voornamelijk gaspijpleidingen een scope 1 en 2 emissiereductietarget van 30 procent aan voor 2030. De onderneming richt zich hiervoor onder andere op het elektrificeren van gascompressoren en het verbeteren van lekdetectie bij haar pijpleidingen. Wet- en regelgeving waaronder de 'Inflation Reduction Act' en de extra kosten voor het uitstoten van methaan duwt ONEOK ook in deze richting. De onderneming staat open voor externe verificatie van haar emissiereductiedoelstellingen zodra het SBTi een methodologie voor de olie- en gasector heeft ontwikkeld. Wij houden de ontwikkeling van de SBTi methodologie voor olie- en gas nauwlettend in de gaten en

zullen er te zijner tijd bij ONEOK op aandringen deze methodologie toe te passen. Voor het bereiken van de huidige doelstelling heeft ONEOK een concreet plan en is het niet afhankelijk van toekomstige technologie. Echter verwachten wij van de onderneming voor de lange termijn ambitieuzere doelstellingen (zoals 'net zero'), ook als de technologie daarvoor nog niet direct beschikbaar is. ONEOK is hier echter terughoudend mee en wil zich hieraan nog niet committeren. ONEOK is in afwachting van de 'SEC climate rule' voor het verder in lijn brengen van haar rapportage met TCFD. Zodra hier meer duidelijkheid over is gaan wij verder in gesprek met de onderneming over het implementeren van de TCFD aanbevelingen.

Martin Marietta

Begin 2023 spraken wij met onder andere de CEO en CFO van Martin Marietta. Anders dan andere producenten van bouwmaterialen, richt de onderneming zich voornamelijk op winning en productie van aggregaten zoals steenslag, grind en zand. Met slechts twee fabrieken is de onderneming een relatief kleine product van het CO₂ intensieve cement. Tijdens het gesprek benadrukte de onderneming dat zodra de emissiereductietechnologie hiervoor (CCS, alternatieve brandstof, reductie klinker) beschikbaar en commercieel haalbaar is, hierin zal worden geïnvesteerd. Voor de reductie van overige scope 1 en 2 emissies uit andere bedrijfsactiviteiten, veelal van dieselmotoren, zegt de Martin Marietta afhankelijk te zijn van producten van kapitaalgoederen. Wij zullen gedurende de dialoog de onderneming aan blijven sporen via engagement met leveranciers en samenwerking in de keten bij te dragen aan de ontwikkeling van schonere technologie. Martin Marietta heeft haar fysieke klimaatrisico's in kaart gebracht en daarbij gekeken naar extreme weersomstandigheden, waaronder stormen, droogte en overstromingen. Op basis van deze analyse heeft de onderneming geconcludeerd dat de fysieke klimaatrisico's zeer beperkt zijn. Klimaatkansen die de onderneming heeft geïdentificeerd zijn onder andere de toename in vraag voor beton als bestendiger bouw materiaal bij extreme weersomstandigheden. Bij sommige bedrijfsactiviteiten heeft de onderneming te maken met waterschaarste. De huidige emissiereductiedoelstelling voor scope 1 en 2 is volgens de onderneming in lijn met de op dit moment beschikbare technologie. Omdat dit niet geldt voor een 'net zero' doelstelling, wil Martin Marietta zich hier niet aan verbinden. In reactie hierop hebben wij het belang van een ambitieuze lange termijn doelstelling benadrukt.

Vervolg

In de tweede helft van 2023, willen we de dialogen met Hydro One en Southwest Airlines escaleren doormiddel van een formele brief aan de relevante bestuurders. Van beide ondernemingen hebben we nog geen reactie ontvangen op onze engagementbrief en herinneringsmails.

Access to Nutrition

Eén op de drie mensen wereldwijd is of ondervoed of juist te zwaar. Gezonde en voldoende voeding is daarom wereldwijd een belangrijke uitdaging. Bedrijven in de voedingsmiddelen industrie kunnen een bijdrage leveren aan het aanpakken van deze problematiek en daarmee inspelen op de trend dat consumenten en overheden steeds meer belang hechten aan goede voeding. In 2018 is de nieuwe Access to Nutrition index uitgebracht, een gedegen studie die in kaart brengt hoe voedingsbedrijven presteren op dit thema. Op basis van dit onderzoek gaat Achmea IM, in samenwerking met investeerders wereldwijd, het gesprek aan met deze bedrijven.

Achtergrond van thema

Zowel goede voeding als voldoende voeding zijn van groot belang voor een gezonde samenleving. Voedingsbedrijven kunnen hier op verschillende manieren een belangrijke bijdrage aan leveren en hiermee tevens inspelen op een groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

De 'Access to Nutrition Index' is een initiatief dat wereldwijd ondernemingen in de voedingssector rangschikt op basis van hun prestaties op onder andere de volgende thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing richting kinderen
- Het niet promoten van producten die borstvoeding kunnen vervangen.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en relevante internationale organisaties zoals de 'United Nations World Health Organisation' (WHO). Er bestaat zowel een wereldwijde index als regionale indices die inzoomen op ondernemingen uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika. De laatste resultaten laten zien dat voedingsbedrijven nog belangrijke stappen op het thema Access to Nutrition kunnen zetten. Zo blijkt dat slechts 1/3 van de onderzochte voedingsproducten als gezond kunnen worden gekwalificeerd.

Om de resultaten van het onderzoek via investeerders onder de aandacht te brengen bij ondernemingen, is er zowel een *investor statement* als een gezamenlijk engagement programma gelanceerd. Aan beide initiatieven nemen we in het kader van dit engagementthema actief deel om zo

ondernemingen te stimuleren, stappen te zetten op het gebied van Access to Nutrition.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de 'Access to Nutrition Index':

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN ACCESS TO NUTRITION

Doelstelling	Toelichting
Governance	De onderneming geeft goede voeding een gedegen plek in de strategie en governance. Bijvoorbeeld door het stellen van doelstellingen om haar producten gezonder te maken en de dit te monitoren.
Beleid	De onderneming heeft haar beleid uitgewerkt in concreet beleid, waarin onder andere de betaalbaarheid van goede voeding en stappen naar een gezondere productenportefeuille een plek hebben.
Implementatie & monitoring	De onderneming zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen;
	De onderneming zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken;
	De onderneming ondersteunt met haar marketingactiviteiten een gezond voedingspatroon;
Samenwerking in de keten	De producten van de onderneming passen in een gezond dieet en een gezonde levensstijl;
	Ondernemingen werken actief samen met andere belanghebbenden op het gebied van goede voeding.
Transparantie	De onderneming rapporteert over a) de voortgang van haar beleid op goede voeding en b) over de gezondheid van haar productenportefeuille. Daarnaast geeft de onderneming via de verpakking goede informatie aan consumenten over de voedingswaarden van haar producten.

Dit engagementthema sluit aan bij de volgende SDG's:

- SDG 2: Geen Honger

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 2.2 dat zich richt op het uitbannen van slechte voeding(spatronen).

- SDG 3: Goede Gezondheid en Welzijn

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 3.4 dat zich richt op het voor 2030 met een derde inperken van vroegtijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten, zoals diabetes, kanker of hart- en vaatziekte.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Voor de selectie van de onderneming in dit engagement programma hebben we de volgende uitgangspunten toegepast:

- De onderneming zit in de beleggingsportefeuille via aandelen en/of corporate bonds;
- Op basis van diverse databronnen (onder andere MSCI, Access to Nutrition en eigen onderzoek) blijkt dat de onderneming stappen kan zetten op dit thema;
- Op basis van onze analyse is het waarschijnlijk dat engagement met de desbetreffende onderneming effectief kan zijn, bijvoorbeeld omdat een onderneming open staat voor engagement;
- We kunnen met andere investeerders samenwerken in dit engagementtraject.

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN
ACCESS TO NUTRITION

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score	Positie Access to Nutrition Global Index (totaal 25 bedrijven)
Conagra Brands Inc.	Voedselproducten	Verenigde Staten	AA	17
The Coca Cola Company	Dranken	Verenigde Staten	AAA	11
Unilever PLC	Huishoudelijke producten	Groot-Britannië	AAA	2
Suntory	Dranken	Japan	A	21

Voortgang

Unilever

Met Unilever hebben we dit halfjaar gesproken in samenwerking met het Healthy Markets Initiative. Dit is een groep van institutionele beleggers die samen engagement voert op het thema gezondheid. We hebben met Unilever gesproken over de stappen die zij hebben gezet om beter en meer te rapporteren over de gezondheid van haar productenportefeuille. Unilever rapporteert nu namelijk op basis van meerdere gezondheidsstandaarden, inclusief of haar producten ook gezonder worden. Een belangrijke stap, aangezien dit ook een voorbeeld is voor andere bedrijven. Dat betekent nog niet dat de onderneming er is, aangezien een groot deel van de omzet nog gekoppeld is aan ongezondere producten zoals ijs. Er zijn dus nog stappen nodig om haar productenportefeuille daadwerkelijk gezonder te maken.

Suntory

Met Suntory verliep het contact lange tijd moeizaam. Echter na meerdere verzoeken reageerde de onderneming toch positief op het verzoek het gesprek aan te gaan. Dit gesprek

vond op 27 juni 2023 plaats en was verrassend open en constructief. We hebben de verschillende initiatieven besproken die de onderneming neemt om bijvoorbeeld het suikergehalte van haar frisdranken terug te dringen. Ook relevant zijn de gezondheid bevorderende producten die de onderneming met name in Japan verkoopt. Toch missen we een meer overkoepelende strategie van de onderneming op het gebied van gezonde voeding. We hebben daarom in ons gesprek aangedrongen op het gebruik van een Nutrient Profiling System (NPS) om zo transparanter te zijn over de gezondheid van haar producten en trends hierin. Dit stelt de onderneming ook in staat om hierop doelen te stellen. Ook hebben we Suntory aanbevolen actief medewerking te verlenen aan het onderzoek van de Access to Nutrition Index. Suntory is bereid om het gesprek in de tweede helft van 2023 voort te zetten.

The Coca Cola Company

Met The Coca Cola Company hebben twee gesprekken gehad. Het eerste gesprek was met de investeerders coalitie van Access to Nutrition, het tweede met de Healthy Markets Coalition. In beide gesprekken hebben we aan de orde gesteld dat de onderneming meer werk kan maken van haar strategie op het gebied van goede voeding. De onderneming heeft de laatste jaren wel goede stappen gezet wat betreft het verminderen van het suikergehalte in haar dranken, maar andere onderdelen van een goede voeding blijven onderbelicht. Zo kan de onderneming transparanter zijn over de gezondheid van haar productenportefeuille en hierop doelen stellen, naast doelstellingen op het suikergehalte. Dat is relevant aangezien Coca Cola in toenemende mate, naast cola, ook andere dranken zoals vruchtensappen, sportdranken en thee verkoopt. Coca Cola reageerde in beide gevallen terughoudend en dat is jammer aangezien de onderneming één van de weinige ondernemingen in deze sector die deze stap nog niet heeft gezet. We gaan daarom kijken of we extra stappen kunnen zetten om de druk op te voeren.

Vervolg

We gaan in de tweede helft van 2023 het gesprek weer aan met, in ieder geval, Suntory en Conagra. Daarnaast zullen onderzoeken hoe we bij Coca Cola de druk op kunnen voeren om de onderneming stappen te laten zetten.

Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen

De eerste soorten plastic werden rond het begin van de vorige eeuw geïntroduceerd. Sindsdien heeft het gebruik van plastics een enorme vlucht genomen. Plastic wordt gebruikt in vele toepassingen, van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed, koelkasten en auto's. Het gebruik van plastics biedt veel voordelen. Het materiaal is sterk, weegt weinig en is als verpakking van voedsel zeer geschikt vanwege de goede hygiëne-barrière. Zo helpt plastic verpakking bijvoorbeeld de houdbaarheid van het voedsel te verlengen. Echter, door de lange levensduur van het materiaal en de chemische stoffen in plastics, leidt het gebruik van de grote hoeveelheid plastics ook tot grote problemen zoals milieuvervuiling en gezondheidsrisico's. Door vervuiling van land en water is plastic inmiddels een van de vijf belangrijkste oorzaken voor verlies van biodiversiteit. Daarom zet Achmea IM engagement over gebruik van plastic voort, nu gericht op producenten en retailers van consumentengoederen.

Achtergrond van thema

Daarnaast leidt het veelvuldig gebruik van plastics, vooral door de hoeveelheid chemische stoffen in plastics, tot gezondheidsrisico's¹⁰. En resten van plastic, waaronder zogenaamde microplastics worden inmiddels aangetroffen in ons voedsel¹¹.

De gevolgen van het gebruik van plastics voor klimaat en milieu leiden tot toenemende regelgeving die van groot belang is voor producenten en gebruikers¹². Zo heeft China in 2017 aangekondigd geen plastic afval meer te importeren en heeft India in de zomer van 2022 een verbod ingevoerd op gebruik van een aantal plastics producten voor eenmalig gebruik¹³. Ook Europa heeft stappen aangekondigd en streeft ernaar dat in 2030 al het plastic recyclebaar is¹⁴. En aan verdere aanscherping van verpakkingswetgeving wordt momenteel gewerkt. Ondertussen werken veel ondernemingen in de plastic waardeketen de laatste jaren aan duurzame alternatieven voor plastic. Echter, een recent rapport van de Ellen MacArthur Foundation, een organisatie die met ondernemingen werkt aan de transitie naar een

circulaire economie, waarschuwt dat de voortgang (te) traag gaat¹⁵. Volgens de organisatie moet er veel meer gebeuren om de verwachte toename van plastic gebruik, en de vervuiling als gevolg daarvan, te keren. Ook de scenario's van de OESO¹⁶, en Systemiq¹⁷ geven aan dat de transitie nodig is, en mogelijk. Deze transitie zal wel grote inspanningen vergen. Adviesbureau McKinsey stelde al in 2018 dat achter blijven bij deze 'plastic transitie' een significant risico is voor ondernemingen in de hele plastic keten.

Er zijn grote zorgen rond het gebruik van plastics. Zo wordt nog bijna alle plastic gemaakt uit olie of gas. Dit betekent dat nu wel 6 procent van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen en klimaatbeleid, zal het belang van plastics voor de olie- en gassector toenemen. Naar verwachting zal in 2050 ongeveer 70 procent van de olieproductie gebruikt worden in andere toepassingen dan brandstof. Plastic is daar een belangrijk onderdeel van¹⁸. Daardoor wordt voor olie- en gasbedrijven het produceren van grondstoffen voor plasticproductie van steeds groter belang. Echter, de winning van olie en gas leidt tot substantiële schade aan het milieu. En de productie van grondstoffen voor plastic veroorzaakt veel CO₂-uitstoot, wat schadelijk is voor het klimaat. Maar vooral de grote hoeveelheid plastic afval die in het milieu terecht komt is een groot probleem. Slechts ongeveer 10 procent van de geproduceerde plastics wordt op dit moment gerecycled. Verder komt 40 procent op stortplaatsen terecht, wordt 14 procent verbrand en meer dan 30 procent eindigt uiteindelijk in het milieu. Daar vervuult het meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid zal de productie en gebruik van plastic de komende decennia nog enorm toenemen¹⁹. Ook de vervuiling door plastic neemt daardoor nog toe. Daardoor bestaat de kans dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is. Het IPBES beschouwt milieuvervuiling, onder andere door plastics, als een van de belangrijkste oorzaken voor verlies van biodiversiteit²⁰.

Er zijn vele mogelijkheden voor ondernemingen om in de gehele keten bij te dragen aan deze urgente plastic transitie. Ondernemingen kunnen hun producten en processen zodanig aanpassen dat ze bijdragen aan 'Reduce, reuse en recycle', ofwel het verminderen van plastic gebruik, het hergebruiken van producten en het recyclen van materialen. Voor ondernemingen die consumentenproducten maken ligt de uitdaging vooral bij het zodanig ontwikkelen en aanbieden van producten dat minder verpakkingsmateriaal nodig is.

¹⁰ 'Global Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060', OECD 2022

¹¹ www.weforum.org/agenda/2022/06/how-microplastics-get-into-the-food-chain.

¹² <https://www.unpri.org/environmental-issues/how-can-investors-help-create-a-plastics-economy-that-works-event-roundup/3409.article>

¹³ <https://edition.cnn.com/2022/07/01/india/india-bans-single-use-plastic-intl-hnk/index.html>

¹⁴ 'Plastic Landscape review' Principles for Responsible Investment 2019

¹⁵ Global Commitment report 2022, EllenMacArthur Foundation 2022

¹⁶ Global Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060', OECD 2022

¹⁷ 'Reshaping plastics'; Systemiq

¹⁸ 'Net Zero by 2050, A Roadmap for the Global Energy Sector'; IEA 2022

¹⁹ 'Global Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060', OECD 2022

²⁰ Het 'Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services'

Doel van thema

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN AFBOUW PLASTIC IN VERPAKKING VAN CONSUMENTENGOEDEREN

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	Het bestuur van de onderneming erkent de ESG-risico's van plastic als materieel, steunt overheden in de aanpak van deze risico's; de onderneming weerhoudt zich van lobbyactiviteiten om nieuw beleid af te zwakken of te voorkomen;
Beleid	ESG-risico's van plastic worden als materieel erkend, analyse van technische mogelijkheden. Marktonwikkelingen en regelgeving dienen als input voor de strategie;
Implementatie & monitoring	De onderneming stelt ambitieuze doelen, bijvoorbeeld voor: reductie van gebruik van plastic verpakkingen (in absoluut volume); reductie van het % gebruikt plastic uit fossiele grondstoffen; reductie van plastic afval ¹ ; De onderneming meet en rapporteert de voortgang op deze doelen;
Samenwerking in de keten	De onderneming werkt samen met relevante partijen in de plastic keten aan het vinden en implementeren van oplossingen die de plastic transitie kunnen versnellen;
Transparantie	De onderneming rapporteert over de voortgang op bovengenoemde doelen en kpi's en over: de maatschappelijke impact van geproduceerde plastic op de gezondheid en op het milieu; het beleid en maatregelen om de negatieve gevolgen van gebruik van plastic te verminderen; hoe regelgeving en marktontwikkelingen met name gericht op de plastic transitie, invloed kunnen hebben op de resultaten van de onderneming;

- De onderneming steunt publiekelijk regelgeving die tot doel heeft om gebruik van plastic verpakking terug te dringen en de 'business case' voor circulaire economie te versterken.
- Deze doelen zijn bij voorkeur in lijn met het klimaatbeleid (het streven naar 'net-zero' uiterlijk in 2050, op basis van 'science-based targets' voor scope 1-3) en beleid om de impact op verlies van biodiversiteit te stoppen.
- Met het reduceren van plastic afval wordt hier niet alleen het afval van de onderneming bedoeld, maar ook het plastic afval veroorzaakt door consumenten als gevolg van het gebruik van de producten / verpakkingen geproduceerd door de onderneming en de industrie.

Het engagement thema sluit aan bij verschillende SDG's, waaronder SDG 3: Goede gezondheid en welzijn, SDG 6: Schoon water en sanitair, SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen, SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie en SDG 14: Leven in het water.

Van deze doelen staat echter voor ons SDG 12 centraal, aangezien dit doel het meest concreet raakt aan het handelingsperspectief van ondernemingen in de plastic keten:

- SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie

We focussen op de onderliggende doelen 12.2-6 die zich richten op het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen, het beperken van voedselverspilling, milieuvriendelijk beheer van chemicaliën, beperken - en beter recyclen van afval en het bevorderen van duurzaam ondernemen en rapportage van duurzaamheidsinformatie.

Geselecteerde sectoren & ondernemingen

De samenwerking met de VBDO, naar aanleiding van het in het najaar van 2022 gepubliceerde onderzoek 'Plastic perspectives' is voortgezet. De VBDO heeft met een groep geïnteresseerde institutionele beleggers een investor statement opgesteld. Dit statement is gericht aan de makers van plastic verpakkingen, met name producenten van voedingsmiddelen en van persoonlijke producten en daarnaast ook supermarktketens. Het statement roept de ondernemingen op om:

1. beleid te steunen dat plastic vervuiling effectief wil aanpakken,
2. een doel te stellen voor de absolute reductie van gebruik van plastic verpakkingen voor eenmalig gebruik;
3. het gebruik van schadelijke chemische stoffen in plastic verpakking te reduceren.

Dit statement, ondertekend door ruim 180 institutionele beleggers uit diverse landen werd in mei 2023 gepubliceerd en werd door diverse nationale en internationale media opgepakt. Als volgende stap zal het statement ook naar ongeveer 30 ondernemingen in genoemde sectoren worden opgestuurd. Achmea IM zal het statement ook in het plastic engagement programma ter sprake brengen. Mogelijk gaan we ook enkele engagement gesprekken samen met andere ondertekenaars van het statement voeren.

TABEL 5.5.2

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	MSCI score verpakkingmateriaal en afval ¹	Reductiedoel 'nieuw plastic' ² % reductie per jaar

Kimberly-Clark Corp	Verenigde Staten	Huishoudelijke en persoonlijke producten	AA	4,70	4,50
L'Oréal SA	Frankrijk	Persoonlijke producten	AAA	5,40	5,50
Marks and Spencer Group plc	Verenigd Koninkrijk	Winkelketen	AA	n.a.	n.a.
Repsol SA	Spanje	Olie en gas	A	n.a.	n.a.
Royal Ahold Delhaize N.V.	Nederland	Supermarkt-ketens	AA	n.a.	1,25

1 MSCI indicator 'packaging material'

2 Dit doel betreft het terugdringen van gebruik van nieuwe plastic grondstof uit fossiele brandstoffen, ook wel 'virgin plastic' genoemd. Bron: Global Commitment Progress Report 2022, of duurzaamheidsrapportage onderneming.

Voortgang thema

In het afgelopen halfjaar hebben we gesprekken gevoerd met Ahold Delhaize, L'Oréal, Kimberly-Clark en Marks & Spencer. Met Repsol is nog geen gesprek gevoerd. Van Repsol hebben we wel een uitgebreide inhoudelijke reactie ontvangen. Met beide ondernemingen zal in de tweede helft van het jaar een gesprek gepland worden.

Ahold Delhaize

In februari spraken we met de duurzaamheidsexperts van Ahold Delhaize. De onderneming is zich duidelijk bewust van de noodzaak om vervuiling door plastic verpakkingen aan te pakken. Daartoe heeft het al enkele doelen gesteld, zoals het doel om meer gerecycled plastic te gebruiken en het doel om het gebruik van nieuw plastic, uit fossiele grondstoffen, te beperken. In het gesprek hebben we aangegeven dat wat ons betreft deze doelen nog aangescherpt dienen te worden, en dat het ook goed zou zijn om een doel te stellen voor de reductie van het absolute volume van plastic voor verpakkingen. Verder hebben we in het gesprek vooral meer inzicht verkregen in hoe Ahold Delhaize te werk gaat om de uitdagingen rond reductie van plastic verpakkingen aan te pakken. In een volgend gesprek willen we horen op welke van onze verwachtingen de onderneming toezeggingen kan doen.

Kimberly-Clark

In maart vond het eerste gesprek met Kimberly-Clark plaats. Deze onderneming gebruikt plastic zowel in een deel van de producten als in productverpakkingen. Kimberly-Clark ziet dat de risico's rond gebruik van plastic gesignaleerd worden in verschillende instrumenten om duurzaamheidsrisico's in kaart te brengen. Zoals in de eigen materialiteitsanalyse, maar ook in de TCFD-analyse. Om te zien in welke markten de risico's rond vervuiling door plastic het grootst zijn gebruikt de onderneming de 'resource plastic' database van het WWF²¹. Kimberly-Clark heeft al een aantal ambitieuze doelen gesteld, waaronder 50 procent reductie van gebruik

²¹ <https://resource-plastic.com/>

van nieuwe plastics uit fossiele grondstoffen in 2030, en gebruik van 20 procent gerecycled plastic in plastic verpakkingen in 2025. In een volgend gesprek zullen we de voortgang ten aanzien van deze doelen nader bespreken en bespreken waar de voortgang verder versneld kan worden.

L'Oréal

We spraken de duurzaamheidsexperts van L'Oréal in maart. L'Oréal gebruikt plastic vooral in de verpakking van producten waaronder cosmetica, parfums, haarverzorging en huidverzorgingsproducten. Net als Carrefour heeft ook L'Oréal al te maken met de wettelijke plicht om in detail over duurzaamheidsrisico's en de aanpak daarvan te rapporteren. De onderneming heeft daarom een duurzaamheidsstrategie ontwikkeld op basis van wetenschappelijke inzichten. De aanpak van risico's rond gebruik van plastic bestaat uit drie onderdelen: 1) het afbouwen van gebruik van plastic uit fossiele grondstoffen; 2) reductie van gebruik van verpakkingsmaterialen; 3) meer gebruik van circulaire verpakkingsmaterialen. Hierbij heeft de onderneming ook concrete doelen gesteld. In een volgend gesprek met L'Oréal zullen we bespreken hoe de voortgang ten aanzien van de gestelde doelen is, en waar de onderneming de voortgang nog verder kan versnellen.

Marks & Spencer

In maart spraken we ook met het duurzaamheidsteam van Marks & Spencer. Deze supermarktketen heeft de noodzaak om het gebruik van plastic verpakkingen te reduceren ook duidelijk op de agenda. Aanleiding hiervoor is zowel de verwachting van consumenten als toenemende wetgeving, waaronder de 'plastic tax' die onlangs in het Verenigd Koninkrijk is ingevoerd. Marks & Spencer kijkt vooruit om nieuwe wetgeving voor te blijven. De uitdagingen om plastic verpakkingen te reduceren zitten vooral rond de verpakkingen van voedingsmiddelen. Hoewel de onderneming al goed op weg is wat betreft de recyclebaarheid van verpakkingen, is het doel om de totale hoeveelheid gebruikte plastic verpakkingen te beperken een grote uitdaging. Ook wat betreft de 'flexibele' plastic verpakkingen voor voedselproducten zijn de uitdagingen groot. In het volgende gesprek zullen we bespreken of en zo ja op welke punten de onderneming toezeggingen kan doen over de versnelling van de voortgang en verbetering van de rapportage.

Vervolg

Voor het einde van het jaar willen we met bovengenoemde ondernemingen nogmaals spreken over de voortgang en mogelijke toezeggingen aangaande aanscherping of uitbreiding van beleid, doelen en rapportage krijgen. Ook willen we dan een eerste gesprek hebben gehad met Repsol.

Biodiversiteit

Biodiversiteit is het geheel van de diversiteit van soorten, de variatie van genetisch materiaal en de verschillende ecosystemen. Deze ecosystemen leveren belangrijke diensten aan de economie, zoals de dierlijke bestuiving van voedselgewassen, de natuurlijke zuivering van water en de instandhouding van een vruchtbare bodem voor gewassen. Daarom is het behoud van biodiversiteit van belang voor de financiële sector. Als ecosystemen hun veerkracht verliezen, neemt de productiecapaciteit af wat tot minder opbrengst leidt voor veel sectoren waarvan beleggers afhankelijk zijn. In dit engagementproject spreken we ondernemingen aan op hun verantwoordelijkheid om biodiversiteit te beschermen en te bevorderen.

Achtergrond van thema

Biodiversiteit, het geheel van de diversiteit van soorten, de variatie van genetisch materiaal en de verschillende ecosystemen, staat wereldwijd onder zware druk. Studies, zoals de Global Assessment²² van het Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES, 2019), tonen aan dat al veel van de oorspronkelijke biodiversiteit in de wereld verloren is gegaan.

Het verlies van biodiversiteit leidt tot verzwakking van ecosystemen. Verzwakte ecosystemen verliezen productiekracht en dit bedreigt ook de menselijke activiteiten die afhankelijk zijn van de opbrengsten van die ecosystemen. Zo leidt ontbossing en erosie tot verlies aan natuur en vruchtbare grond voor landbouw. Vervuiling van de zeeën en oceanen bedreigen de toekomstbestendigheid van marine ecosystemen en daarmee de visvangst. Daarnaast wordt het ook steeds duidelijker hoe verlies van biodiversiteit en gezonde ecosystemen bijdraagt aan de snellere verandering van het klimaat.

Een in juni 2020 verschenen rapport van De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) beschrijft hoe verlies aan biodiversiteit een significant risico is voor de financiële sector²³. Ook internationaal neemt de aandacht van de financiële sector voor de risico's van het verlies van biodiversiteit toe. Zo hebben inmiddels 126 financiële instellingen uit alle delen van de wereld de 'Finance for Biodiversity Pledge'²⁴ ondertekend. Achmea IM heeft dit initiatief ook ondertekend.

Financiële instellingen beleggen en investeren wereldwijd in ondernemingen, waarvan een aanzienlijk deel de natuur beïnvloedt. Met hun activiteiten hebben zij (on)bewust een aandeel in het verlies van biodiversiteit. Veel ondernemingen zijn op hun beurt weer afhankelijk van biodiversiteit en producten die voortkomen uit de natuur; ook wel ecosysteemdiensten genoemd. In een rapport beschrijft DNB deze samenhang als volgt: "De relatie tussen biodiversiteit en financiële instellingen is indirect en tweezijdig. De financiële sector financiert bedrijven die voor de productie van hun goederen en diensten (deels) afhankelijk zijn van ecosysteemdiensten. Daarnaast financiert de sector bedrijven die met hun productieprocessen biodiversiteit negatief beïnvloeden door veranderend land- en zeegebruik, overexploitatie van ecosystemen, klimaatverandering en vervuiling." Ook de UN Principles for Responsible Investment (PRI) beschrijft de materiele risico's van biodiversiteitsverlies voor de financiële sector²⁵. ESG-dataleverancier MSCI noemt biodiversiteit een belangrijk ESG thema voor 2021.²⁶

²² <https://ipbes.net/global-assessment>

²³ 'Biodiversiteit en de financiële sector: een kruisbestuiving?'; PBL / DNB; juni 2020

²⁴ Met de Pledge committeert Achmea IM zich aan het meten van impact op verlies van biodiversiteit en het stellen van doelen om verlies aan biodiversiteit te reduceren; zie www.financeforbiodiversity.org

²⁵ www.unpri.org/sustainability-issues/environmental-social-and-governance-issues/environmental-issues/biodiversity?adredir=1 "download

²⁶ To Bee or not to Bee: Investors Tackle the Biodiversity Crisis, MSCI 2021

Doel van het thema

De volgende engagementdoelen zijn opgesteld voor dit thema:

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN BIODIVERSITEIT

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	Het bestuur van de onderneming geeft blijk van de urgentie van het thema biodiversiteit (sverlies), stelt doelen en neemt verantwoordelijkheid voor de uitvoering daarvan
Beleid	De onderneming stelt beleid op, gericht op behoud- en herstel van biodiversiteit, bijvoorbeeld gericht op het voorkomen van ontbossing en het bevorderen van meer duurzame landbouwpraktijken.
Implementatie & monitoring	De onderneming voert een structurele impact & afhankelijkheidsanalyse uit ¹ , als basis voor beleid en doelen: <ul style="list-style-type: none"> • Impact en afhankelijkheden meten; • Interpretieren, prioriteren; • Doelen stellen; • Implementeren; • Voortgang meten en rapporteren.
Samenwerking in de keten	We verwachten van de ondernemingen om samenwerking te zoeken of te initiëren. Voorbeelden zijn: de Taskforce Nature related Financial Disclosures (TNFD), Science Based Targets for Nature (SBTN) en de World Business Council for Sustainable Development (WBCSD).
Transparantie	We verwachten rapportage over de positieve en negatieve impact op biodiversiteit, gebruik makend van leidende standaarden en rekening houdend met internationale ontwikkelingen in verslaglegging.

¹ Als opties voor een dergelijke analyse, bevelen we de methodes van de (TNFD), of de SBTN aan.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

- SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie

We focussen op het onderliggende doel 12.2, dat zich richt op duurzaam beheer en efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen en doel 12.6, dat in het bijzonder grote en transnationale ondernemingen aanmoedigt om duurzame praktijken te omarmen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

²⁷ Zie www.fairr.org/news-events/insights/regenerative-agriculture-blog

- SDG 14: Behoud en maak duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en maritieme hulpbronnen.

We focussen op het onderliggende doel 14.1, dat zich richt op het voorkomen van vervuiling van de zee.

- SDG 15: Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming en landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe.

We richten ons vooral op de verantwoordelijkheid van de landbouwketen om ontbossing tegen te gaan en gezonde, productieve landbouwgronden te bevorderen, waardoor de druk op natuur en beschermde natuurgebieden kan afnemen. Deze thema's zijn onderdeel van onderliggende doelen van 15.2 en 15.3.

Geselecteerde ondernemingen

Op basis van ons voorbereidend onderzoek en screening van de beleggingsportefeuilles van klanten hebben we de volgende ondernemingen geselecteerd voor engagement over biodiversiteit:

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Duurzaam grondstof gebruik ¹
Costco Wholesale Corp.	Verenigde Staten	Supermarktketens	A	5,7
Kellogg Company	Verenigde Staten	Voedingsproducten	AAA	6,9
The Kroger	Verenigde Staten	Supermarktketens	AA	7,8
Tyson Foods	Verenigde Staten	Voedingsproducten	BBB	4,2
Sysco Corp	Verenigde Staten	Supermarktketens	A	5,0

¹ Ondernemingen worden beoordeeld op de milieueffecten van de grondstoffen die in hun producten worden gebruikt en hun inspanningen op het gebied van traceerbaarheid van de toeleveringsketen en certificering.

Samenwerking

In het afgelopen half jaar is de samenwerking met leden van de 'Finance for Biodiversity Pledge' engagement werkgroep voortgezet. Ook hebben we de ontwikkelingen rond Nature Action 100 verder gevolgd. De start van dit programma laat helaas langer op zich wachten dan eerder verwacht werd – zie 'vervolg' hieronder. Daarnaast namen we deel aan een ronde tafel van FAIRR over verduurzaming van de landbouw, middels 'regenerative agriculture'²⁷, een concept waar een aantal van de ondernemingen in dit programma mee werken.

Voortgang thema

In het afgelopen half jaar hebben we gesprekken gevoerd met Costco, Kellogg, en Sysco. Met de overige ondernemingen is mede vanwege de rapportage-cyclus afgesproken om elkaar in de tweede helft van het jaar te spreken.

Costco

In juni spraken we opnieuw met Costco. We voerden dit gesprek samen met de Canadese institutionele belegger Vancity, die dit biodiversiteitsengagement ondersteunt. We bespraken de voortgang ten aanzien van Costco's toezegging om met het analyseren van de impact op biodiversiteit aan de slag te gaan, gebruik makend van het TNFD-raamwerk. Costco houdt zich aan deze toezegging en overweegt momenteel op advies van het Wereldnatuurfonds (WWF) of TNFD, dan wel SBTN de beste methode is voor de voorgenomen impact analyse. Als product voor deze eerste analyse heeft Costco, de kippenvlees keten gekozen, omdat deze grotendeels in eigen beheer is. Costco heeft verder een nieuwe checklist opgesteld om gedrag van - en mogelijke duurzaamheidsrisico's bij leveranciers beter in beeld te brengen. Deze checklist vraagt naar beleid ten aanzien van watergebruik, ontbossing en visvangst, maar ook naar de CO₂ emissies van de leverancier. Op gebied van transparantie zien we ook voortgang. Zo heeft Costco in 2022 voor het eerst de CDP-forest vragenlijst ingevuld. Samenvattend stellen we vast dat Costco nu concrete stappen zet om de impact en risico's rond verlies van biodiversiteit in kaart te brengen. Op basis van een laatste gesprek later dit jaar zullen we definitief de balans opmaken wat betreft de bereikte mijlpalen voor deze dialoog.

Kellogg

In juni spraken we voor de derde maal met Kellogg. De onderneming werkt aan plannen om zich op te splitsen in twee delen. Het ene deel, WK Kellogg, gaat zich richten op de voedingsmiddelen in de Verenigde Staten, Canada en het Caribisch gebied, met bijvoorbeeld de merken Kellogg's, Frosted Flakes, Mini-Wheats, Raisin Bran, Rice Krispies en Corn Flakes. Het andere deel, 'Kellanova' richt zich op de wereldwijde snacks markt, met merken zoals Pringles, Cheez-It, Pop-Tarts, MorningStar Farms, Gardenburger en Nutri-Grain. We vroegen daarom of beide nieuwe entiteiten vast zullen houden aan de huidige duurzaamheidsdoelen, wat werd bevestigd. Beide ondernemingen zullen een stevig duurzaamheidsteam behouden, dat verder werkt aan gestelde doelen. Kellogg ziet de urgentie om biodiversiteitsverlies te adresseren toenemen, ook vanwege toenemende wettelijke verplichtingen, waaronder de Europese Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), waar Kellogg deels aan zal moeten voldoen. De onderneming kijkt daarom naar het TNFD raamwerk als leidraad om de impact op biodiversiteit in kaart te brengen. Ondertussen werkt Kellogg aan het verder aanscherpen van de klimaatdoelen voor 'scope 3' en kijkt daarbij ook naar mogelijke aanscherping van de doelen om ontbossing tegen te gaan. Omdat het gesprek met Kellogg

plaatsvond na het formeel vaststellen van de mijlpalen voor het eerste half jaar, zullen we na een laatste gesprek later dit jaar definitief de balans opmaken wat betreft de bereikte mijlpalen voor deze dialoog.

Sysco

In juni spraken we ook met Sysco. Ook deze onderneming is serieus aan de slag met het thema biodiversiteit. Zowel vanwege eigen doelen als vanuit nieuwe wetgeving, waaronder de EU-CSRD, werkt Sysco aan het in kaart brengen van de scope-3 CO₂ emissies. Dit doet Sysco volgens de richtlijnen van het 'Science Based Targets' Initiative, en in het bijzonder de forest, land and agriculture guidance (FLAG). Hierbij ziet Sysco nadrukkelijk de relatie tussen klimaat en biodiversiteit. Daarom kijkt Sysco in deze context ook naar de raamwerken voor de analyse van impact op biodiversiteit, van TNFD en SBTN. Momenteel onderzoekt Sysco bijvoorbeeld de impact van rundvlees afkomstig uit het noorden van de Verenigde Staten. Ook is er voortgang op gebied van het meer duurzame landbouwpraktijken. Voor inmiddels 10 gewassen, hanteert Sysco een duurzame landbouwprogramma, dat producenten aanzet tot steeds verdere verduurzaming. In het kader van dit programma rapporteert Sysco over de omvang van vermeden pesticide-gebruik. Ook op het gebied van governance zien we vooruitgang. Zo wordt vanaf 2023 de prestatiebonus van het bestuur, voor 10 procent afhankelijk van het bereiken van ESG-doelen, waaronder ook duurzame landbouw, CO₂ reductie en afvalreductie vallen. Ook het gesprek met Sysco vond plaats na het formeel vaststellen van de mijlpalen voor het eerste half jaar. Daarom zullen we ook voor Sysco aan het eind van dit jaar definitief de balans opmaken wat betreft de bereikte mijlpalen voor deze dialoog.

Vervolg

In de tweede helft van 2023, zullen we een laatste gesprek voeren met de ondernemingen die we dit jaar nog niet spraken: Kroger en Tyson Foods. Maar ook met Costco, Kellogg en Sysco willen we nog een afrondend gesprek plannen. Na die laatste gespreksronde zullen we definitief vaststellen welke mijlpalen in deze dialoog zijn bereikt. Verder blijven we de ontwikkelingen rond het collectieve engagement programma 'Nature Action 100' (NA-100) op de voet volgen. Hoewel het langer duurde dan verwacht, presenteerde dit initiatief in juni de plannen aan geïnteresseerde beleggers. Als dit programma een aantal van de ondernemingen in onze dialoog als doelwit kiest, zullen we bekijken of we onze inzichten kunnen overdragen. Ook overweegt Achmea IM actieve deelname aan NA-100, afhankelijk van de geselecteerde ondernemingen de exacte voorwaarden voor deelname.

Access to Healthcare

Toegang tot gezondheidszorg is een belangrijk onderdeel van mensenrechten en Sustainable Development Goal (SDG) 3 “Goede gezondheid & Welzijn”. Toegang tot gezondheidszorg is niet vanzelfsprekend, vanwege onder meer minder ontwikkelde zorgsystemen, te dure medicijnen of door het onvoldoende aansluiten van de zorg bij lokale behoeftes. Zo lopen volgens de World Health Organisation (WHO) 930 miljoen mensen het risico in armoede te vervallen door dure zorg. Het wereldwijd verbeteren van de eerstelijnszorg tegen 2030 kan 60 miljoen levens redden en de levensverwachting met 3,7 jaar verlengen²⁸.

Achtergrond van het thema

In het nieuwe thema Access to Healthcare bouwen we voort op het in december 2022 afgesloten engagement thema “Goede en toegankelijke medicijnen”. Binnen het thema Access to Healthcare gaan we de scope vergroten. We richten ons niet alleen op de farmaceutische sector, maar ook op andere ondernemingen die een belangrijke rol spelen in de zorgketen en daarmee bij kunnen dragen aan een beter toegankelijke zorg voor iedereen wereldwijd. Denk bijvoorbeeld aan ondernemingen die diagnostiek verzorgen, medische apparatuur ontwikkelen en medische hulpmiddelen distribueren.

Diverse ondernemingen spelen een cruciale zorg in het zorgstelsel, zowel in Nederland als daarbuiten. Toch is goede, toegankelijke en betaalbare zorg niet overal vanzelfsprekend. Zo spelen er verschillende problemen:

- Het prijsbeleid rondom specifieke medicijnen of medische apparatuur, die behandelingen zowel in Nederland, in andere ontwikkelde economieën als ontwikkelingslanden ontoegankelijk maken.
- De omgang met patenten en regelgeving, waardoor prijzen opgedreven worden en de toegankelijkheid van de zorg onder druk komt te staan.
- Het onvoldoende ontwikkelen van medische apparatuur, producten of medicijnen die een groot maatschappelijk belang hebben, maar waarvoor vanuit financiële oogpunt minder aandacht is. Denk aan ziektes in ‘*Low and Middle Income Countries*’ (LMICs) of zogenaamde weesgeneesmiddelen. Dit zijn medicijnen voor specifieke zeldzame aandoeningen.

- Het niet beschikbaar zijn van specifieke medicijnen of medische apparatuur in landen. Dit kan komen door gaten in de zorginfrastructuur in onder andere LMICs, om specifieke ziektes te diagnosticeren en te behandelen. In sommige gevallen spelen echter meer commerciële overwegingen een rol, bijvoorbeeld omdat de markt onvoldoende groot is in sommige landen.
- Gevallen van corruptie en het verlenen van gunsten aan zorgverleners om de verkoop van medische producten te verhogen.
- Het als onderneming of sector lobbyen tegen maatregelen om zorg beter toegankelijk te maken.
- Het onvoldoende waarborgen van mensenrechten in de activiteiten van de onderneming.

Doel van het thema

Er zijn verschillende stappen die ondernemingen op dit thema kunnen zetten. Op basis van onze uitgangspunten en voorbereidend onderzoek, hebben we de volgende hoofddoelstellingen geselecteerd die, afhankelijk van de onderneming, worden vertaald in specifieke doelen per onderneming, weergegeven in tabel 9.1.1.

Met onze doelstellingen sluiten we aan bij de SDG's. Met name op:

- SDG 3: ‘Goede Gezondheid & Welzijn’

We kijken hierbij in het bijzonder naar de volgende bijbehorende subdoelstellingen:

3.8. Zorgen voor een universele ziekteverzekering, met inbegrip van de bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwaliteitsvolle essentiële gezondheidszorgdiensten en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwaliteitsvolle en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen.

3.b Het onderzoek en de ontwikkeling ondersteunen van vaccins en geneesmiddelen voor overdraagbare en niet-overdraagbare ziekten voor de overdraagbare en de niet-overdraagbare ziekten, die in hoofdzaak ontwikkelingslanden treffen. Toegang verschaffen tot betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins, volgens de richtlijnen van de Verklaring van Doha aangaande het TRIPS-akkoord en Volksgezondheid. De Verklaring bevestigt het recht van ontwikkelingslanden om ten volle gebruik te maken van de bepalingen van de ‘Overeenkomst aangaande de Handelsaspecten van de Intellectuele Eigendom’ (TRAIPIR) die ruimte laat voor de bescherming van de volksgezondheid; en, in het bijzonder, het verschaffen van toegang tot geneesmiddelen voor iedereen.

²⁸ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/primary-health-care>

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN ACCESS TO HEALTHCARE

Doelstelling	Toelichting
Governance & Beleid	<p>De onderneming geeft de thematiek rondom Acces to Healthcare een plek in de bedrijfsstrategie;</p> <p>De onderneming vertaalt haar strategie rondom Acces to Healthcare:</p> <p>Naar heldere doelstellingen;</p> <p>Naar de diverse markten waar de onderneming actief is.</p> <p>De onderneming en het bestuur raadplegen gestructureerd relevante experts en stakeholders op het thema Access to Healthcare.</p> <p>De onderneming verankert internationale standaarden, onder andere van de 'World Health Organisation' en de OESO op in haar beleid. Bijvoorbeeld de 'WHO Model Lists of Essential Medicines'. Een lijst van de meest effectieve en veilige medicijnen die overal beschikbaar zouden moeten zijn.</p> <p>De onderneming geeft haar strategie en doelstellingen op het gebied van Access to Healthcare een plek in het variabele beloningsbeleid. We screenen deze doelstellingen op basis van de principes die Achmea IM i.s.m. andere investeerders en experts heeft opgesteld¹.</p> <p>De onderneming maakt een duidelijke koppeling tussen mensenrechten en haar rol in de zorgsector, ook in relatie tot de aankomende Europese regelgeving.</p>
Implementatie & monitoring	<p>De onderneming heeft een transparant en verantwoord prijsbeleid. Denk bijvoorbeeld aan een koppeling tussen de prijs van haar producten/diensten, de gerealiseerde gezondheidswinst en de ontwikkelingskosten.</p> <p>De onderneming gaat op een verantwoorde manier om met patenten en licenties. Dit voorkomt dat medicijnen of medische producten onbereikbaar worden.</p> <p>De onderneming stuurt in haar research & development op maatschappelijke impact, gezondheidswinst, de behoeftes van LMICs en de gelijke toegang tot gezondheidszorg binnen landen.</p> <p>De onderneming vertaalt haar strategie op Access to Healthcare naar land en/of doelgroep, specifiek beleid en naar projecten die inspelen op de lokale situaties en behoeftes.</p> <p>De onderneming heeft een gedegen beleid, implementatie en onafhankelijke monitoring om zowel corruptie te voorkomen als eerlijke handelspraktijken en belastingbetalingen te garanderen.</p> <p>De onderneming neemt stappen om te zorgen dat haar lobbyactiviteiten of dat sector-organisaties waarvan zij lid is, niet lobbyen voor regelgeving die Access to Healthcare beperkt.</p> <p>De onderneming neemt stappen om mensenrechten te waarborgen.</p>
Samenwerking in de keten	<p>De onderneming werkt samen met andere ondernemingen in de toeleveringsketens, met sectorgenoten en andere stakeholders op het thema.</p>
Transparantie	<p>De onderneming vergroot de transparantie en rapportage over de bovengenoemde onderwerpen richting investeerders, consumenten en andere stakeholders. Inclusief lobbyactiviteiten en betalingen aan zorgverleners.</p>

¹ <https://www.achmeainvestmentmanagement.nl/institutioneel/artikelen/nieuws/2022/10/beleggers-dringen-aan-op-inbedding-toegang-tot-medicijnen-in-beloningsbeleid-farmaceuten>

Geselecteerde sectoren & ondernemingen

Er is een grote groep aan sectoren en ondernemingen die relevant zijn op het thema Acces to Healthcare. Voor de selectie van de ondernemingen richten we ons op de voglende (GICS) sectoren:

- Pharmaceuticals

- Drug Retail
- Health Care Equipment
- Health Care Equipment
- Health Care Services
- Life Sciences Tools & Services
- Health Care Supplies
- Health Care Technologies

- Health care distributors
- Health Care REITs
- Managed Health Care

Op basis van de sectoren selecteren we ondernemingen op basis van de volgende uitgangspunten:

- De onderneming zit in de beleggingsportefeuille via aandelen en/of corporate bonds;
- Op basis van diverse databronnen (onder andere MSCI, Access to Medicine en eigen onderzoek) blijkt dat de onderneming stappen kan zetten op het thema Access to Healthcare;
- De onderneming is relevant voor de Nederlandse zorgmarkt en/of voor LMICS;
- Op basis van onze analyse is het waarschijnlijk dat engagement met de desbetreffende onderneming effectief kan zijn, bijvoorbeeld omdat een onderneming open staat voor engagement;
- Idealiter kiezen we ondernemingen waar we via collectieve initiatieven, zoals Access to Medicine, een leidende rol kunnen spelen.

In de onderstaande tabel staat een overzicht van de beursgenoteerde ondernemingen die op basis van deze uitgangspunten zijn geselecteerd, inclusief de score op bovenstaande uitgangspunten.

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score	Positie Access to Medicine
AstraZeneca	Geneesmiddelen	GB	AA	3/20
Eli Lilly	Geneesmiddelen	US	A	20/20
Amgen Inc	Biotechnologie	US	AA	-
Jazz Pharmaceuticals Plc	Geneesmiddelen	IE	A	-
Aspen Pharmacare Holdings Ltd	Geneesmiddelen	ZA	AA	-

Samenwerking

Bij dit engagement traject zullen we samenwerken met en/of informatie gebruiken van:

- De Access to Medicine Index. Wij gebruiken deze coalitie onder andere bij de voorbereiding van de engagements en het samenwerken met een bredere groep van institutionele beleggers.
- Het Interfaith Center on Corporate Responsibility. Deze samenwerking zullen we met name inzetten bij het escaleren van engagement door bijvoorbeeld het indienen van resoluties.
- De investeerders coalitie die is gevormd rondom het Covid-19 investor statement en het investor statement

over de integratie van toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid. We bouwen hierbij voort op de inhoudelijke kennis en inzichten die we hierbij hebben opgedaan, waaronder de principes voor het gedegen integreren van Access to Healthcare in beloningsbeleid.

Voortgang thema

In juni 2023 hebben we de startbrieven verstuurd naar alle geselecteerde ondernemingen. Een uitzondering daarop is Takeda. We gaan in deze engagement als zogenaamde 'lead investor' voor de Access to Medicine coalitie optreden. Het engagement start na een briefing die we vanuit Access to Medicine voor deze onderneming krijgen in juli 2023.

In de startbrieven introduceren we de doelstellingen en de vragen die wij hebben voor het engagementtraject. Eli Lilly heeft gereageerd op de startbrief. Er is een gesprek ingepland.

Eli Lilly

Met Eli Lilly hebben we gesproken over hun huidige strategie en plannen. De onderneming heeft het zogenoemde "30x30 programma" ontwikkeld. Doel van dit programma is dat de onderneming in 2030 voor 30 miljoen mensen de toegang tot gezondheidszorg wil verbeteren. We hebben besproken welke praktische dilemma's dit doel met zich meebrengt. Ook hebben we de score van de onderneming op de Access to Medicine Index besproken. De onderneming neemt in de index de laatste plek in. Er zijn dan ook verschillende thema's waarop de onderneming zich kan verbeteren. Bijvoorbeeld door medicijnen voor de behandeling van kanker beter wereldwijd beschikbaar te maken. De onderneming stelt dat de methodologie van Access to Medicine minder aansluit bij het type onderneming dat Eli Lilly is. We hebben echter aangedrongen de aanbevelingen serieus te nemen en ook dit in het bestuur te bespreken. Daarnaast hebben we met de onderneming besproken hoe het doelstellingen op het gebied van toegang tot gezondheidszorg een plek kan geven in haar beloningsbeleid. De koppeling met het 30x30 programma ligt voor hand.

Vervolg

Het doel is om met alle ondernemingen een eerste gesprek te hebben gehad in de tweede helft van 2023.

Arbeidsomstandigheden

Eerlijke en veilige arbeidsomstandigheden behoren tot de fundamentele rechten van werknemers. Het gaat bijvoorbeeld om het verbod op dwangarbeid en kinderarbeid, het recht op vrijheid van vereniging en collectief onderhandelen. Ook gelijk loon voor gelijk werk en de afschaffing van discriminatie op het werk behoren tot deze fundamentele rechten. Deze rechten zijn in 1998 vastgelegd in de 'verklaring over fundamentele principes en rechten op het werk' van de internationale arbeidsorganisatie (ILO). Deze verklaring maakt duidelijk dat deze rechten universeel zijn. Ze zijn van toepassing zijn op alle mensen in alle landen wereldwijd. Toch werken er wereldwijd nog ruim 180 miljoen mensen in vormen van gedwongen – of kinderarbeid. Daarom gaan we in dit engagement programma in gesprek met ondernemingen in de voedingsmiddelenketen met het doel het naleven van mensenrechten en arbeidsrechten in de productieketen te versterken.

Achtergrond van thema

Naleving van mensenrechten en fundamentele werknemersrechten in internationale productieketens is niet vanzelfsprekend. Wereldwijd worden meer dan 25 miljoen mensen gedwongen tot arbeid. En ondanks het verbod wordt het aantal kinderarbeiders geschat op 160 miljoen. Ook van een eerlijke beloning is met name bij laaggeschoolde arbeid in productieketens veelal geen sprake. Veel van de slachtoffers van gedwongen arbeid, kinderarbeid en lage beloning zijn afkomstig uit kwetsbare groepen, zoals werklozen en migranten. Vrouwen en meisjes zijn binnen deze groepen vaak extra kwetsbaar.

Om de problematiek aan te pakken, zijn er tal van internationale normen en standaarden opgesteld. De fundamentele principes en rechten op het werk, opgesteld door de aan de Verenigde Naties verbonden Internationale Arbeidersorganisatie (ILO), zijn door vele landen ondertekend. Ze zijn leidend in internationale codes en standaarden voor goed gedrag van (multinationale) ondernemingen, zoals de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's), de UN Global Compact en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Op hun beurt vormen de OESO-richtlijnen en UNGP's het kader voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen²⁹ (IMVO). Veel multinationals onderschrijven deze normen en standaarden, maar naleving in hun volledige productieketen is niet gewaarborgd. Gedwongen arbeid, kinderarbeid en onderbetaling, maar ook ongelijke beloning van mannen en vrouwen komen veelvuldig voor.

²⁹ www.imvoconvenanten.nl

Dit brengt risico's met zich mee voor de institutionele beleggers.

Financiële instellingen beleggen en investeren wereldwijd in ondernemingen. Vele hiervan zijn mogelijk op enige wijze betrokken bij schendingen van mensen- of arbeidsrechten in hun keten. Voor beleggers is dit niet langer alleen een morele kwestie. Nu de wet- en regelgeving op het vlak van maatschappelijke verantwoordelijkheid en due diligence toeneemt, wordt het beleggen in ondernemingen die (in)direct betrokken zijn bij schendingen van werknemersrechten in toenemende mate een maatschappelijk en financieel materieel risico. Dit engagementprogramma is gericht op het identificeren en reduceren van deze risico's.

Doel van het thema

Van ondernemingen in dit engagement programma verwachten we een gedegen mensenrechtenbeleid, inclusief arbeidsrechten. Daarnaast verwachten we ook adequate maatregelen om de risico's op gebied van mensenrechten en arbeidsrechten te identificeren en daadwerkelijke schendingen te voorkomen en zo nodig op te lossen. We hebben daarom de doelstellingen geformuleerd, zoals weergegeven in onderstaande tabel.

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN
ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	De onderneming heeft het onderwerp arbeidsrechten op gedegen wijze bij het bestuur belegd;
Beleid	De onderneming heeft een adequaat mensenrechtenbeleid, in overeenstemming met de 'UN Guiding Principles on Business and Human Rights' en: <ul style="list-style-type: none"> • heeft een adequate gedragscode voor toeleveranciers, waarin het naleven van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten inclusief beleid voor 'herstel en verhaal' is vereist; • zet zich in voor het betalen van een leefbaar loon, ook door toeleveranciers en producenten in de keten;
Implementatie & monitoring	De onderneming implementeert het beleid in de eigen bedrijfsvoering en bij de toeleveranciers en ziet actief toe op de voortgang;
Samenwerking in de keten	De onderneming werkt samen met andere partijen zoals vakbonden en sectorinitiatieven aan de bevordering van het naleven van mensenrechten, arbeidsrechten en leefbaar loon in de keten;

Transparantie

De onderneming rapporteert op transparante wijze aan investeerders, consumenten en andere belanghebbenden over het beleid en de implementatie, monitoring en voortgang ervan.

¹ Inclusief een procedure voor 'herstel en verhaal', respect voor de 'UN Global Compact Women's Empowerment Principles' en (indien relevant) het recht op 'free, prior informed consent' (FPIC).

Voor het toetsen van de voortgang bij de ondernemingen maken we gebruik van rapportages van de ondernemingen en ESG-data van MSCI, maar ook van de benchmarks van de 'World Benchmarking Alliance' (WBA), 'Know the Chain' en het 'Workforce Disclosure Initiative' (WDI). Het beleid en de voortgang ten aanzien van leefbaar loon van de ondernemingen volgen we ook met de methodologie van het 'Platform Living Wage Financials' (PLWF).

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

- SDG 1: Geen armoede

We focussen ons met name op het onderliggende doel 1.1 en de bijbehorende indicator 1.1.1, die zich richten op het verminderen van armoede.

- SDG 5: Gendergelijkheid

We focussen ons op het onderliggende doel 5.1: een einde maken aan alle vormen van discriminatie jegens vrouwen en meisjes, voor zover het gaat om de ongelijke behandeling van werk en inkomen.

- SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

We focussen ons met name op het onderliggende doel 8.5 dat zich richt op waardig werk en werkgelegenheid, inclusief de indicator 8.5.1, die zich richt op het verhogen van het uurloon. Ook doel 8.7 over gedwongen arbeid, moderne slavernij en mensensmokkel en kinderarbeid is relevant.

- SDG 10: Ongelijkheid verminderen

We focussen ons op het onderliggende doel 10.1 en onderliggende indicator 10.1.1, die zich richten op de inkomensgroei van lage inkomens wereldwijd.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Voor de selectie van ondernemingen voor dit engagement programma hebben we onderzocht in welke sectoren het risico op betrokkenheid bij schendingen van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten hoog is. Op basis van dit onderzoek hebben we de landbouw en voedingsmiddelenketen gekozen. Daaronder vallen bijvoorbeeld de koffie-, cacao- en suikerketen, waarin nog veelvuldige schendingen van arbeidsrechten voorkomen. Voor het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van ESG

data van MSCI en van diverse studies van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), UNICEF, de World Benchmarking Alliance, Know the Chain en anderen. Vervolgens hebben we 'portfolio due-diligence' toegepast en onderzocht welke ondernemingen uit de relevante sectoren in de beleggingsportefeuilles van deelnemende klanten voorkomen. Met dit selectieproces zijn de in tabel genoemde ondernemingen geselecteerd.

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Arbeidsomstandigheden keten ¹
Ajinomoto Co., Inc.	Japan	Packaged Foods & Meats	AA	8.1 ²
Carlsberg AS	Denemarken	Brewers	AAA	4.2 ³
Mondelez International	Verenigde Staten	Packaged Foods & Meats	A	3,90

¹ MSCI indicator 'supply chain labor management'

² indicator 'labor management' (as supply chain labor management not available)

³ indicator 'labor management' (as supply chain labor management not available)

Samenwerking

Achmea IM is nog steeds lid van PLWF. We zijn lid gebleven van dit platform omdat ook in dit nieuwe engagement programma over arbeidsomstandigheden, het betalen van eerlijke lonen een punt van aandacht is. Door het betalen van een leefbaar loon kunnen ondernemingen een belangrijke bijdrage leveren aan het de bovengenoemde SDG's. Met dit nieuwe engagementprogramma voegen we twee nieuwe ondernemingen toe aan de lijst van ondernemingen waarmee het PLWF dialoog voert. Dit zijn Ajinomoto en Carlsberg. In de eerste maanden van 2023 heeft het PLWF de onderzoeksmethodologie herzien en aangescherpt. Er wordt in het onderzoek nu nog meer nadruk gelegd op het resultaat van beleid en programma's.

Voortgang thema

In het afgelopen halfjaar hebben we gesprekken gevoerd met Ajinomoto en Carlsberg. Ook met de overige ondernemingen zullen we de dialoog voortzetten in de tweede helft van het jaar. Verder is met de leden van het PLWF samengewerkt aan het verbeteren van de onderzoeksmethode en werden we door 'UN Global Compact' uitgenodigd voor een ronde-tafel over leefbaar loon in wereldwijde productieketens.

Ajinomoto

Het tweede gesprek met Ajinomoto vond plaats in juni. Eind 2022 publiceerde de onderneming al het resultaat van haar onderzoek naar mensenrechten- en arbeidsrechtenrisico's in Brazilië. Conclusie van dit onderzoek is dat vooral seizoenarbeiders in het Noordoosten van Brazilië kwetsbaar zijn en dat traceerbaarheid van de herkomst van producten van groot belang is. Ook het belang van regelmatig ketenonderzoek werd genoemd. Ook heeft de onderneming het mensenrechtenbeleid uitgebreid. Op de

website worden risicoketens en - landen genoemd, met belangrijke risico's, waaronder kinderarbeid, moderne slavernij en eerlijke beloning. In het gesprek gaf de onderneming aan nieuwe onderzoeken te starten naar de situatie in risicoketens en - gebieden, waaronder de suiker- en palmolie productie in Indonesië. Ook kondigde de onderneming een breder onderzoek naar de omstandigheden in de koffieproductie aan. We hebben de onderneming gevraagd om in deze onderzoeken ook expliciet de situatie rond leefbaar loon en leefbaar inkomen in kaart te brengen. Verder spraken we over het belang van vakbondsrechten. De onderneming erkent deze rechten in haar beleid, maar kan meer doen om te waarborgen dat deze rechten in de praktijk worden nageleefd. Zowel het benoemen van risicoketens en -landen én het erkennen van eerlijke beloning als belangrijk risico, noteren we als mijlpaal wat betreft toezeggingen.

Carlsberg

In mei spraken Carlsberg voor de 2e maal. Het was wederom een open en informatief gesprek. In het onlangs verschenen duurzaamheidsrapport lezen we al dat Carlsberg alweer meer details rapporteert over de analyse van mensenrechtenrisico's in de productieketen. Zo worden de risico's wat betreft mogelijke betrokkenheid bij gedwongen arbeid en kinderarbeid nu expliciet benoemd. Ook mogelijke schendingen van arbeidstijden, eerlijke beloning, en de risico's van discriminatie, intimidatie en lastig vallen worden expliciet genoemd. Carlsberg geeft aan met behulp van deze risico-analyse ook beter prioriteiten te kunnen stellen voor de aanpak van dergelijke risico's. Daartoe wordt ook een nieuwe mensenrechten-'roadmap' opgesteld waartoe de onderneming momenteel de genoemde risico's verder verkent. In het gesprek hebben we Carlsberg gevraagd om in meer details te rapporteren over de genoemde 'roadmap', en daarbij ook aan te geven in welke landen en productieketens de genoemde risico's aan de orde zijn en hoe de prioriteiten voor actie worden vastgesteld. Het benoemen van 'wages and benefits' als risico in de productieketens, noteren we als een oranje mijlpaal voor toezeggingen.

Vervolg

In de tweede helft van het jaar zullen we spreken met Mondelez. Ook zullen we voortgang op gebied van leefbaar loon en - inkomen onderzoeken op basis van de methodologie van het PLWF.

Mensenrechten & Governance

Het thema mensenrechten stond en staat volop in de belangstelling. In Nederland heeft het IMVB-convenant een belangrijke rol gespeeld om het onderwerp structureel op de agenda te krijgen. Toch zijn er nog verschillende onderwerpen waar zowel ondernemingen als institutionele beleggers stappen kunnen zetten, zeker als het gaat om preventieve stappen om misstanden te voorkomen. Voorbeelden zijn de onderwerpen Herstel & Verhaal, 'Due Diligence' en hoe ondernemingen om kunnen gaan met het opereren in en/of hun blootstelling aan conflictgebieden of gebieden waar mensenrechten structureel worden geschonden.

Achtergrond van thema

Mensenrechtenschendingen, zijn een reëel wereldwijd probleem. In ons normatieve engagement programma starten we engagement op met ondernemingen waar schendingen voorkomen met als doel deze te verhelpen. Echter, er zijn veel stappen die ondernemingen met een verhoogd risico op schendingen kunnen nemen om een beter mensenrechten beleid te voeren, juist met als doel preventieve actie te ondernemen en daarmee juist schendingen te voorkomen.

Doel van thema

Wij hebben de volgende doelen opgesteld voor dit thema:

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN
MENSENRECHTEN & GOVERNANCE

Doelstelling	Toelichting
Governance	De onderneming heeft het onderwerp Mensenrechten op gedegen wijze bij het bestuur belegd. Er wordt gestructureerd dialoog gevoerd met experts en stakeholders op dit thema.
Beleid	De onderneming heeft gedegen beleid ontwikkeld op het onderwerp Mensenrechten. Ook is er een gedegen uitwerking van de voor de onderneming relevante sub-onderwerpen bijvoorbeeld landrechten, arbeidsrechten, omgaan met conflictgebieden en herstel & verhaal.
Implementatie & monitoring	De onderneming implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering en zet hierin concrete stappen. De onderneming monitort actief het eigen beleid en heeft een klachtenmechanisme opgezet.
Samenwerking in de keten	De onderneming werkt samen met andere partijen, waaronder andere ondernemingen in

de toeleveringsketens, met sectorgenoten en andere stakeholders op dit thema.

Transparantie

De onderneming is transparant richting investeerders en andere belanghebbenden en rapporteert over de rol van het bestuur m.b.t. dit thema, haar beleid, de implementatie en de monitoring. Denk bijvoorbeeld aan het rapporteren over uitkomsten van due diligence en klachtenmechanismen en eventuele genomen acties naar aanleiding hiervan.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

- SDG 1: Kwaliteitsonderwijs

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 1.4., dat zich richt op het bevorderen van gelijke rechten voor mensen op economische middelen, toegang tot diensten, technologie en natuurlijke hulpbronnen en eigenaarschap en controle over land. Ook doel 1.5 is van belang, dit doel richt zich op het opbouwen van weerbaarheid van armen en mensen in kwetsbare situaties en op hun blootstelling aan, en kwetsbaarheid voor, economische, sociale en ecologische schokken en rampen beperken.

- SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 8.7, dat zich richt op het nemen van onmiddellijke en effectieve maatregelen om gedwongen arbeid uit de wereld te helpen. Ook richten we ons op onderliggend doel 8.8. dat betrekking heeft op het beschermen en bevorderen van veilige en gezonde werkomgevingen met inbegrip van migrerende werknemers.

- SDG 16: Vrede, justitie en sterke publieke diensten

Onze focus ligt hierbij op onderliggend doel 16.1 dat zich richt op een aanzienlijke vermindering van alle vormen van geweld en geweld gerelateerde sterftcijfers. Daarnaast op doel 16.2 dat zich richt op een einde maken aan het misbruik, de exploitatie, de handel en alle vormen van geweld tegen kinderen. En ten slotte doel 16.5 dat zich richt op duurzame wijze een einde maken aan corruptie en omkoperij in al hun vormen.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Voor de selectie van ondernemingen vormde de 'Corporate Human Rights Benchmark' (CHRB) het uitgangspunt. De benchmark, ontwikkeld door het toonaangevende instituut 'World Benchmarking Alliance', richt zich op de volgende sectoren met een verhoogd risico op mensenrechtenschendingen:

- kledingsector;
- auto-industrie;
- grondstoffensector;
- levensmiddelen en landbouwproducten sector;

- ICT-industrie.

Er zijn drie sectoren geselecteerd die aansluiten bij de door CHRB geïdentificeerde sectoren: grondstoffen, telecom en elektronica.

Mensenrechten spelen een belangrijke rol in de grondstoffensector. Bijvoorbeeld met betrekking tot eigenaarschap van land en de bijbehorende mineralen. Er zijn al vaker rechtszaken aangespannen tegen ondernemingen in deze sector over bijvoorbeeld de omgang met en sanering van olie lekkages. Daarnaast is het wel of niet opereren in conflictgebieden een belangrijk onderwerp. Zoals onder andere casussen in Zuid-Sudan en Myanmar hebben laten zien. Door de activiteiten van de ondernemingen en de wereldwijde spreiding van deze activiteiten in deze sector is het risico op mensenrechtenschendingen groot.

De tweede door ons geselecteerde sector is de telecomindustrie. Internationaal opererende telecombedrijven hebben vaak te maken met vraagstukken omtrent het opereren in conflictgebieden vanwege de communicatiemiddelen die zij beschikbaar stellen voor inwoners van deze gebieden, bijvoorbeeld in Myanmar. Mensenrechtenthema's zoals vrijheid van meningsuiting en privacy zijn hierdoor materieel en vragen om robuust beleid.

Tot slot selecteerden wij ondernemingen uit de elektronica sector. Grote spelers in deze industrie opereren wereldwijd en halen hun grondstoffen uit diverse landen. Mensenrechten spelen hierbij een belangrijke rol.

De ondernemingen zijn geselecteerd op basis van aanwezigheid in de beleggingsportefeuille, diverse data (onder andere MSCI, CHRB en 'The 2022 Telco Giants Scorecard') en onze analyse van de ondernemingen.

Hieronder een overzicht van de geselecteerde ondernemingen:

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score
Heidelberg Materials AG	Bouwmaterialen	Duitsland	AA
Nokia Oyj	Communicatie-apparatuur	Finland	AA
Proximus	Telecommunicatie divers	België	BBB
Siemens AG	Industriële Conglomeraten	Duitsland	AA
Sony Group Corporation	Producenten van huishoudelijke apparatuur	Japan	AAA
Telenor ASA	Telecommunicatie divers	Noorwegen	AAA
Vodafone Group Plc	Mobiele telecommunicatie	Verenigd Koninkrijk	AA

Voortgang thema

Proximus

In maart 2023 bezochten wij het hoofdkantoor van Proximus in Brussel voor een gesprek over het mensenrechtenbeleid van het telecombedrijf. De onderneming kondigde tijdens het gesprek een uitgebreide 'Human Rights Risk Assessment' aan, waarvoor het samen wil werken met een externe partner. Deze exercitie moet ook dienen als 'gap analysis' ter voorbereiding van de Corporate Sustainability Directive (CSRD), de Europese richtlijn die moet zorgen voor meer transparantie over en betere kwaliteit van duurzaamheidsinformatie. Daarnaast is Proximus bezig een analyse van 'top-risk suppliers', de uitrol van een supplier engagement programma en komt het binnenkort met een update van de 'Supplier Code of Conduct'. In een vervolgesprek zullen wij ingaan op de uitkomsten van de diverse aangekondigde analyses. Tot slot hebben wij de onderneming gevraagd uitgebreider te rapporteren over due diligence en audit uitkomsten en om beleid ten aanzien van conflictgebieden, wat voornamelijk relevant is voor dochteronderneming BICS.

Vodafone

Vodafone kondigde in het gesprek met ons een review aan van de aanpak en governance van mensenrechten voor 2023. De onderneming laat hiervoor een externe partner naar haar mensenrechtenbeleid en risico's laten kijken. Daarnaast spraken we met Vodafone over het waarborgen van de vrijheid van meningsuiting en privacy van haar gebruikers. In markten waar deze rechten op gespannen voet staan met overheidsbeleid en waar telecomondernemingen, in sommige gevallen ongegrond, persoonsinformatie aan autoriteiten moeten vrijgeven, vecht Vodafone deze verzoeken waar nodig aan. Vodafone

treedt om dit moment echter niet toe tot nieuwe markten waar dit dilemma een rol zou kunnen spelen bij de acquisitie. Aangezien het meest recente rapport over gegevensaanvragen van overheden uit 2020 dateerde, vroegen wij Vodafone om een update, die de onderneming vervolgens in mei 2023 lanceerde. Tot slot vroegen wij vroegen de onderneming explicieter te rapporteren over de uitkomsten van due diligence processen, met name met betrekking op activiteiten in hoog risico markten. Als antwoord op onze vraag waar Vodafone terugkoppeling van beleggers kan gebruiken, werden de uitkomsten van de mensenrechtenreview en de omgang met en rapportage over kunstmatige intelligentie genoemd.

Nokia

In het eerste gesprek met Nokia gaven wij de onderneming de gelegenheid toelichting te geven op hun in 2022 gelanceerde vernieuwde ESG-strategie. Voorafgaand aan de nieuwe strategie voerde Nokia een materialiteitsanalyse uit, waaruit bleek dat privacy, gegevensbescherming en de toeleveringsketen van elektronica-componenten sinds 2019 in materialiteit zijn tegenomen. Ook spraken we met de onderneming over haar vertrek uit Rusland als reactie op de Russische invasie in Oekraïne. Vanwege restricties voor telecombedrijven en de prioriteit die Nokia geeft aan een verantwoord vertrek waarbij bijvoorbeeld ook de belangen van lokale werknemers worden beschermd, was de terugtrekking nog niet voltooid. Zolang deze terugtrekking niet is voltooid, zullen we berichtgeving hierover in de gaten houden en waar nodig Nokia hier schriftelijk op bevragen. In een vervolgesprek zullen wij verder ingaan op in conflictgebied opererende gerelateerde mensenrechtenrisico's in de toeleveringsketen van Nokia en de maatregelen die de onderneming hier neemt.

Heidelberg Materials

Heidelberg Materials is momenteel bezig met het actualiseren van de 'Suppliers Code of Conduct' om te voldoen aan de nieuwe Duitse due diligence wetgeving. Bovendien zal de jaarlijkse (voorheen driejaarlijkse) 'Human Rights Risk Assessment' van Heidelberg Materials zich in 2023 ook richten op de impact van de ondernemingsactiviteiten op de lokale bevolking, in plaats van enkel de eigen onderneming en het personeel, zoals voorheen. Risico's omtrent landrechten, milieurechten, inheems rechten en private beveiliging in conflictgebieden, zullen om die reden dit keer ook worden meegenomen. Gevraagd naar beleid ten aanzien van het opereren in conflictgebieden, verwees de onderneming naar haar algemene mensenrechtenbeleid en benadrukte dat hier geen uniforme aanpak voor bestaat. Daarbij verdedigde de onderneming haar keuze om in Rusland te blijven opereren, refererend aan haar verantwoordelijkheid voor het personeel en de kosten voor aandeelhouders van het afschrijven van activa. Wel kondigde de onderneming aan kapitaaluitgaven in Rusland tot nagenoeg nul terug te brengen. We blijven de ontwikkelingen inzake de Russische activiteiten van Heidelberg Materials in de gaten houden en

zullen de onderneming in een vervolgesprek om een update vragen.

Siemens

Het eerste gesprek met Siemens vond plaats in februari. Siemens gaf aan te werken aan een mensenrechtenrisico-analyse die eind 2023 afgerond zal zijn. Siemens ziet de grootste mensenrechtenrisico's in de toeleveranciersketen. Als gevolg van het compliance schandaal van Siemens met Adani in 2020 omtrent de aanleg van de infrastructuur voor een controversieel mijnproject, heeft Siemens de 'ESG-risk Radar' geïntroduceerd. Het instrument is geïmplementeerd in het aanbod- en verkoopproces, van begin tot eind. De 'ESG-risk radar' bevat 90 parameters voor verschillende risico's. Siemens gaf aan dat het instrument hen helpt op voorhand risico's te identificeren zodat ze een weloverwogen afweging kunnen maken voor ze in zee gaan met een leverancier of klant, of een nieuwe markt betreden. Daarnaast lichte Siemens het due diligence proces op de 'Code of Conduct' en een 'Supplier Code of Conduct' toe, waarbij gebruikt gemaakt wordt van een 'risk-based' aanpak, evenals voor de externe audits. Alle toeleveranciers moeten de 'Supplier Code of Conduct' ondertekenen en hieraan voldoen. Afhankelijk van de ernst van een overtreding van deze code neemt Siemens actie. Bij een ernstige overtreding wordt de relatie beëindigd. Wanneer het niet zo'n ernstige overtreding is, wil Siemens samen met de toeleverancier de overtreding proberen op te lossen. Siemens heeft ook klachtenmechanismen ingesteld. In het jaarverslag rapporteren ze over het aantal en welk gedeelte er door compliance is afgehandeld. Wij verzochten Siemens ook informatie op te nemen over de aard van de klachten zodat duidelijk is of er mogelijk trends zichtbaar zijn. Siemens heeft aangegeven dit bij het opstellen van het volgende jaarverslag mee te nemen. In een volgend overleg zullen wij hier verder over spreken. Daarnaast zullen we verder ingaan op het beleid van Siemens omtrent het opereren in conflictgebieden.

Telenor

In het eerste gesprek met Telenor, lichtte de onderneming middels een presentatie haar mensenrechtenbeleid toe. Verder spraken wij uitgebreid met Telenor over het bemiddelingstraject met het Noorse Nationaal Contactpunt OESO-richtlijnen waar het op het moment verwickeld in is. Dit naar aanleiding van vermeende richtlijnschendingen bij het vertrek uit Myanmar dat in 2020 in gang werd gezet. In het hiervoor opgestelde memorandum tussen Telenor en de klagende partijen, heeft Telenor onder andere toegezegd door middel van een evaluatie de leerpunten bij het toetreden van nieuwe markten te identificeren. Wij houden de ontwikkelingen in het bemiddelingstraject in de gaten en zullen de voortgang op de gemaakte afspraken gedurende het engagement blijven monitoren. Tot slot bereidt Telenor zich momenteel voor op de due diligence en rapportage vereisten van de CSRD, de Europese richtlijn die moet zorgen voor meer transparantie over en betere kwaliteit van duurzaamheidsinformatie. De nieuwe regelgeving vereist Telenor onder andere de rol van het bestuur bij risicobeheer

te herzien. De onderneming nodigde ons uit om in de tweede helft van 2023 met hen te spreken over de gemaakte voortgang.

Vervolg

In de tweede helft van 2023 zullen wij opnieuw contact opnemen met Sony. De onderneming heeft nog niet gereageerd op onze engagementbrief en eerste herinneringsmail. Daarnaast zullen we met een aantal ondernemingen een tweede gesprek inplannen afhankelijk van de tijdslijnen van de diverse aangekondigde strategie-updates of mensenrechtenrisico-analyses.

Kleding en circulariteit

De kledingsector heeft momenteel een grote negatieve impact op milieu en klimaat. Dit komt door het gebruik van grondstoffen inclusief chemicaliën, het veroorzaken van CO₂ emissies, zowel in de productie van de grondstoffen als van het eindproduct en vooral ook door de relatief korte gebruiksduur van veel kleding. De kledingsector is nu verre van circulair en dit leidt tot enorme volumes aan afval als gevolg van snel afgedankte, of zelfs onverkochte kleding. Om de milieuproblemen die de sector veroorzaakt te verminderen, zal de sector veel meer circulair moeten worden. Daartoe gaan wij in dit engagement programma het gesprek aan met belangrijke kledingproducenten en retailers in de beleggingsportefeuille.

Achtergrond van thema

De productie en gebruik van kleding en schoenen is momenteel verre van circulair. Veel afgedankte kleding, maar ook onverkochte kleding eindigt op grote afvalbergen verspreid over de wereld, of wordt verbrand. Met de vernietiging van kleding wordt niet alleen veel waarde vernietigd, ook veel waardevolle grondstoffen gaan daarmee verloren. Per jaar belandt er 92 miljoen ton kledingafval op stortplaatsen. En als de verwachte groei van de kledingproductie, inclusief 'fast-fashion' doorzet, zal de hoeveelheid afval veroorzaakt door de sector tegen het einde van het decennium stijgen tot 134 miljoen ton per jaar³⁰.

Behalve veel afval, veroorzaakt de sector ongeveer 8 procent van de totale CO₂ emissies³¹ en gebruikt ze jaarlijks 93 biljoen liter water. Ook veroorzaakt de productie van kleding, met name bij bewerking en het kleuren van de stoffen, veel watervervuiling. Zo is de sector verantwoordelijk voor 20 procent van de industriële vervuiling en voor 35 procent van de vervuiling door primaire microplastics. Deze microplastics belanden door het wassen van kleding in de oceanen en rivieren en daardoor uiteindelijk in ons drinkwater. Dit is een toenemend risico voor mens, dier en het milieu³².

Kortom, de huidige, lineaire wijze waarop de kledingsector functioneert, betekent een grote belasting voor het milieu en een significant risico voor het klimaat en de menselijke gezondheid.

In dit engagement programma gaan we met ondernemingen in de sector in gesprek over hoe deze problemen aangepakt kunnen worden. De sector meer

'circulair' maken kan veel van de problemen oplossen. Dit betekent onder andere focus op hergebruik van grondstoffen, betere kwaliteit producten en daarmee langere levensduur, en het breed toepassen van circulaire business modellen.

Doel van het thema

Doel van dit engagement programma is om de geselecteerde ondernemingen de nodige stappen te laten nemen om serieus de transitie van een lineaire naar een circulaire kledingsector in te zetten. We vragen daartoe het volgende van de geselecteerde ondernemingen:

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN KLEDING EN CIRCULARITEIT

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	De onderneming maakt de transitie naar een meer circulaire kledingsector onderdeel van de strategie. En de eindverantwoordelijkheid voor de voortgang is duidelijk belegd bij het bestuur van de onderneming
Beleid	De onderneming ontwikkelt adequaat beleid gericht op de transitie naar een circulaire economie. Onderdeel daarvan zijn concrete tijdgebonden doelen, met indicatoren waarop voortgang wordt gemeten en gerapporteerd
Implementatie & monitoring	De onderneming implementeert het beleid, meet de voortgang op basis van concrete indicatoren en rapporteert daarover in publieke rapportages
Samenwerking in de keten	De onderneming werkt samen met experts, sectorgenoten en andere relevante partijen, om kennis te ontwikkelen en te delen en daarmee de transitie te versnellen
Transparantie	De onderneming rapporteert transparant aan investeerders en andere belanghebbenden over kansen, risico's en de concrete voortgang naar een meer circulair business model en bedrijfsvoering

Bij het onderdeel 'governance' zullen we ook kijken of doelen met betrekking tot circulariteit onderdeel zijn van het beloningsbeleid van het bestuur van de onderneming. En we zullen vragen hoe de onderneming zich opstelt ten aanzien van nieuwe wetgeving die de transitie naar meer circulair werken moet stimuleren en faciliteren. We rekenen op een constructieve houding van de ondernemingen in de sector ten aanzien van dergelijke nieuwe wetgeving.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

- SDG 12: Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen

³⁰ <https://earth.org/statistics-about-fast-fashion-waste/>

³¹ https://quantis.com/wp-content/uploads/2018/03/measuringfashion_globalimpactstudy_full-report_quantis_cwf_2018a.pdf

³² <https://ellenmacarthurfoundation.org/fashion-and-the-circular-economy-deep-dive>

We richten ons op de subdoelen 12.2, 4, 5 en 6 die zich respectievelijk richten op het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen, het milieuvriendelijker beheer van chemicaliën, het beperken - en beter recyclen van afval en het bevorderen van duurzaam ondernemen en rapportage van duurzaamheidsinformatie.

- SDG 14: Behoud en maak duurzaam gebruik van oceanen, zeeën en maritieme hulpbronnen

We richten ons het subdoel 14.1 dat er naar streeft om tegen 2025 de vervuiling van de zee te voorkomen en in aanzienlijke mate verminderen, in het bijzonder als gevolg van activiteiten op het land, met inbegrip van vervuiling door ronddrijvend afval en voedingsstoffen.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Hieronder een overzicht van de geselecteerde ondernemingen:

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN KLEDING EN CIRCULARITEIT

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score
Adidas AG	Textiel, kleding en luxeproducten	Duitsland	AAA
Fast Retailing Co.	Detailhandel	Japan	AA
Gildan Activewear Inc	Textiel, kleding en luxeproducten	Canada	AA
Hennes & Mauritz AB	Detailhandel	Zweden	AA
Inditex	Detailhandel	Spanje	AA
Kering SA	Textiel, kleding en luxeproducten	Frankrijk	AAA
TJX Companies Inc	Detailhandel	Verenigde Staten	A
V.F. Corporation	Textiel, kleding en luxeproducten	Verenigde Staten	AA
Zalando SE	Detailhandel	Duitsland	AA

Voortgang thema

Dit programma is gestart in januari 2023 met het doen van voorbereidend onderzoek. Op basis van ESG data, rapportages van ondernemingen in de sector, onderzoeksrapporten van expert-organisaties en sectorinitiatieven op gebied van circulaire economie, hebben we verkend in hoeverre ondernemingen al werken aan circulaire oplossingen. Ook ontwikkelingen op gebied van wet- en regelgeving zijn in het onderzoek meegenomen, om in de dialoog ook te kunnen bespreken in hoeverre de ondernemingen zich voorbereiden op nieuwe wetgeving op het gebied van meer duurzaam materiaalgebruik en circulaire economie. Vervolgens hebben we de selectie van ondernemingen vastgesteld. Daarna is een brief opgesteld waarmee we het engagement programma en de doelen aan de geselecteerde ondernemingen hebben geïntroduceerd. De brief is aan alle ondernemingen opgestuurd.

Hieronder volgt een korte beschrijving van iedere onderneming in dit programma.

Adidas

Adidas AG, uit het Duitse Herzogenaurach, behoort tot de bekendste sportschoenen producenten ter wereld. Het is de grootste producent van sportkleding in Europa, en na Nike, de nummer twee van de wereld. Het merendeel van de omzet haalt Adidas nog steeds uit de sportschoenen. De omzet uit kleding is ongeveer 40 procent en de overige omzet komt uit andere sportmaterialen en accessoires. Adidas heeft de productie vrijwel geheel uitbesteed aan producenten in landen zoals Cambodja, China, Indonesië,

Turkije en Vietnam. Adidas beheert rond de 2000 eigen winkels, maar de meeste omzet komt uit verkoop door derden.

Adidas heeft al wel aandacht voor duurzame productie en duurzaam materiaalgebruik, maar kan op dit punt nog meer concrete doelen stellen.

Fast Retailing

Fast Retailing is een Japanse 'holding company' die diverse mode merken in eigendom heeft, waaronder de modeketen Uniqlo, het Amerikaanse denim merk J Brand en het zwem, mode en lingerie merk Princesse Tam-tam. De onderneming werd opgericht in 1949 onder de naam Ogori Shoji en veranderde pas in 1991 van naam, naar Fast Retailing. De onderneming behoort tot de top-vijf van grootste kledingproducenten en retailers ter wereld. De meeste omzet komt uit de meer dan 2000 winkels van het merk Uniqlo, verspreid over 22 landen.

Sinds 2017 werkt Fast Retailing aan een nieuw bedrijfsmodel 'LifeWear' genaamd. Daarin wil de onderneming in alle stappen van de keten rekening houden met milieufactoren en mensenrechten, en richt het zich ook op het creëren van een 'circulaire samenleving', door verantwoordelijkheid te nemen voor de kleding, ook nadat deze is verkocht.

Gildan Activewear

Gildan Activewear uit Canada produceert en verkoopt merkkleding, maar ook blanco kleding zoals T-shirts, sportshirts en fleeces die door zeefdrukbedrijven worden voorzien van ontwerpen en logo's. De onderneming produceert ook sportsokken onder merk- en private label opties aan diverse retailondernemingen in de Verenigde Staten. Tot de merken die Gildan produceert behoren: Gold Toe Brands, PowerSox, SilverToe, Auro, All Pro en het merk Gildan, maar ook de sokken van Under Armour en New Balance. Gildan heeft de productie voornamelijk in eigen beheer. Ruim 90 procent van de omzet is van producten uit eigen fabrieken in Honduras en het Caribisch gebied.

Hennes & Mauritz

Hennes & Mauritz (H&M) is een Zweedse fast-fashion multinational. Sinds de oprichting in 1947, met de opening van de eerste kledingwinkel, is de onderneming uitgegroeid tot de op één na grootste kledingretailer wereldwijd. De onderneming heeft nu ongeveer 4800 winkels in 75 landen. De productie heeft H&M uitbesteed aan producenten in vele landen. De meeste productie komt uit China, Bangladesh, Turkije en India. Hoewel H&M zich al lang inzet voor betere arbeidsomstandigheden en meer duurzame producten, verhoudt het 'fast-fashion' business model zich slecht met een circulaire economie. Op dit gebied heeft H&M nog belangrijke stappen te zetten.

Industria de Diseno Textil

Industria de Diseno Textil, kortweg Inditex, is de grootste kledingproducent en retailer ter wereld. De onderneming is ontstaan uit de keten van Zara winkels, waarvan de eerste

in 1975 opende in Spanje. In 1985 werd de holding 'Inditex' opgericht, voor het beheer van de Zara winkels en de productiefaciliteiten. Behalve de modeketen Zara, is Inditex ook eigenaar van onder meer de merken: Pull and Bear, Massimo Dutti, Bershka en Stradivarius. De onderneming heeft meer dan 7000 winkels in 93 landen wereldwijd. Het succes van Inditex is gebouwd op het productiemodel waarmee de onderneming in heel korte tijd nieuwe kledinglijnen in de winkels kan hebben. Dit ultieme fast-fashion model heeft echter als keerzijde de relatief korte gebruiksduur van de producten en is daarmee nog ver verwijderd van een circulaire economie.

Kering

Kering is sinds 2013 de nieuwe naam van de voormalige luxe merken groep 'Pinault-Printemps-Redoute' ofwel PPR. De basis van deze onderneming was de in 1962 opgerichte houthandel 'Pinault', die door de jaren heen door overnames en reorganisaties uitgroeide tot mode retailer en daarna, rond 2018, na de verkoop van schoenenmerk Puma, tot een huis van luxe mode, juwelen en andere luxe artikelen. Sinds Kering zich richtte op uitsluitend luxe merken, is ook de aandacht voor duurzaamheid sterk gegroeid. Sinds 2012 heeft Kering zich gecommitteerd aan een meerjarenplan om de impact op het milieu aanzienlijk te verminderen en werkt de onderneming met een "Environmental Profit & Loss account" (EP&L) om de voortgang bij te houden. In 2017 stelde Kering als doel om in 2025 de wereldwijde milieupact met 40 procent te reduceren, afgestemd op de VN-doelstellingen voor duurzame ontwikkeling. In de dialoog met Kering willen we meer horen over deze strategie, in hoeverre deze al leidt tot een circulair business model, en of dit een voorbeeld kan zijn voor de andere ondernemingen

TJX Companies

TJX Companies (TJX) is een Amerikaanse budget retailketen met name gericht op kleding. De onderneming heeft meer dan 4.500 winkels in 9 landen, waaronder de TJ Maxx winkels in de Verenigde Staten, en TK Maxx winkels in Australië en Europa. Het business model van TJX is om overtollige voorraad van bekende merken en mode-merchandise op te kopen en in de eigen winkels, en in toenemende mate via de eigen webwinkels, met aanzienlijke korting te verkopen. Met deze werkwijze is TJX uitgegroeid tot een van 's werelds top-vijf kledingretailers. Omdat de onderneming producten van andere kledingmerken verkoopt, heeft het relatief weinig invloed op het productieproces van de kleding. De kansen wat betreft de transitie naar een circulaire economie liggen daarom vooral in het eigen business model en de wijze waarop de onderneming met niet verkochte producten omgaat.

VF Corporation

VF Corporation (VF Corp) is een kledingonderneming uit de Verenigde Staten. Het is eigenaar van verschillende merken van kleding, schoenen en sportartikelen waaronder Altra, Eastpak, Jansport, Kipling the North Face en Timberland. In 2019 werden de jeans merken waaronder Wrangler, Lee en Rock & Republic, ondergebracht in een nieuwe

beursgenoteerde onderneming: Kontoor Brands. VF Corp heeft een complex netwerk van meer dan 1000 toeleveranciers voor haar productie, grotendeels in Azië. Daarnaast beheert de onderneming echter ook eigen productielocaties, vooral in Zuid-Amerika. De producten van VF Corp worden verkocht in 125 landen, onder andere in de ruim 1200 eigen winkels. De onderneming werkt met de eigen merken aan een imago van duurzaamheid en actieve levensstijl. In de dialoog met de onderneming zullen we bespreken in hoeverre dat ook al leidt tot zichtbare stappen richting een meer circulaire economie.

Zalando

Zalando, gevestigd in Duitsland, is een online retailer van schoenen, mode en modeaccessoires. De onderneming werd in 2008 opgericht door David Schneider en Robert Gentz en heeft inmiddels rond de 50 miljoen gebruikers in 25 Europese landen. Zalando verkoopt vooral via de webwinkels, maar ook via verkooppunten in 11 Duitse steden. Verder heeft Zalando ook een adviesdienst Zalor en biedt het logistieke en marketingdiensten aan retailers aan. Zalando's programma 'Connected Retail' verbindt ruim 7.000 fysieke bedrijven met het online modeplatform. De onderneming heeft inmiddels ruim 17.000 medewerkers. Zalando werkt al aan het meer 'circulair' maken van haar producten en heeft als doel om in 2023 bij minstens 50 miljoen kledingstukken principes van circulair ontwerp, of verlenging van levensduur toe te passen. In de dialoog willen we meer horen over de precieze criteria voor circulaire producten. Ook willen we bespreken hoe de onderneming de gehele productie circulair kan maken.

Vervolg

In de tweede helft van 2023, zullen de eerste gesprekken met de ondernemingen plaatsvinden. Ook zullen we ons verder oriënteren op relevante nieuwe initiatieven en ontwikkelingen op het gebied van circulaire economie, die voor de ondernemingen van belang kunnen zijn.

5.6. Escalatieoverzicht

TABEL 5.6.1

Onderneming	Thema	Vervolg
Abbvie	Goede en Beschikbare Medicijnen (afgelopen)	Aandeelhoudersresolutie ingediend AVA 2023
ExxonMobil	Collectief engagement	Aandeelhoudersresolutie ingediend AVA 2023
TotalEnergies	Collectief engagement	Aandeelhoudersresolutie ingediend AVA 2023
Aurobindo	Goede en Beschikbare Medicijnen (afgelopen)	Tegenstemmen herbenoemingen tijdens AVA in augustus 2023
Suntory Beverage & Food Ltd.	Access to Nutrition	vrijdag 23 juni 2023 vindt na lang aandringen een gesprek plaats
Hydro One	Reductie CO2 uitstoot	Herinnering via formele brief
Southwest Airlines	Reductie CO2 uitstoot	Herinnering via formele brief
Uber	Klimaat en Transport	Herinnering via formele brief
Fukuyama Transporting	Klimaat en Transport	Herinnering via formele brief

5.7. Collectieve initiatieven

Waar mogelijk en gewenst is SPH, vertegenwoordigd door Achmea IM, betrokken bij andere vormen van dialoog. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectief engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, specifieke onderwerpen (bijvoorbeeld remuneratie of CO₂-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties..

Collectieve initiatieven en investor statements

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van alle initiatieven waar SPH steun aan heeft verleend.

Hieronder introduceren we de initiatieven die het afgelopen half jaar zijn ondertekend.

SPH is actief in een aantal (inter)nationale samenwerkingsverbanden ter bevordering, ontwikkeling of uitdraging van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Daarnaast is SPH ondertekenaar van een aantal initiatieven, waaronder investor statements, die belangrijk zijn voor de identiteit van de eigen organisatie of die van onze klanten. Ten slotte trekt SPH op met andere institutionele beleggers, bijvoorbeeld waar de collectieve dialoog effectiever is dan de individuele.

Hieronder bespreken we initiatieven die het afgelopen halfjaar door SPH zijn gesteund. Daarnaast noemen we waar relevant ontwikkelingen rond eerder gesteunde initiatieven.

Investor statement van VBDO om reductie van 'single use plastics', productie en consumptie te realiseren in de consumentenproducten en supermarktsector

De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) publiceerde eind 2022 het rapport 'Plastic Perspectives' waarin de inzet van een aantal grote Europese ondernemingen ten aanzien van de reductie van plastic verpakkingen werd vergeleken. Naar aanleiding van dit rapport ontstond een samenwerking van institutionele beleggers op het gebied van engagement met ondernemingen in de plastic waardeketen. Het opstellen van een investor statement is de eerste stap van deze samenwerking.

Het investor statement, opgesteld door initiatiefnemers als VBDO, Amundi, Axa en Triodos IM, vraagt ondernemingen in de consumentenproducten en supermarktsector om de afhankelijkheid van 'single-use plastics' te verminderen en hun best doen om de productie en consumptie van plastic binnen de limieten van de planetaire grenzen te houden.

Doel van dit statement is om onze verwachtingen aan ondernemingen ook publiekelijk kenbaar te maken en het statement breed aan institutionele beleggers ter beschikking te stellen. Zo willen we bijdragen aan breed gedragen maar ook ambitieuze doelen voor investor

engagement over reductie van plastic in verpakkingen. We zien het aantal beleggers dat engagement doet op dit thema toenemen, en daarom is afstemming van verwachtingen van belang.

Investor statement van Sycomore AM en Axa Investment Managers om ondernemingen in de media, internet en gaming sector de risico's en impacts van technologie op geestelijke gezondheid en mentale welzijn te verminderen en monitoren

Dit investor statement, opgesteld door Sycomore AM en Axa Investment Managers, benoemt de mogelijke negatieve gevolgen op de geestelijke gezondheid en het mentale welzijn van technologie. Ondernemingen in de media, internet en gaming sector worden gevraagd een beleid te definiëren en implementeren om de risico's van verslaving te verminderen. Ook worden deze ondernemingen gevraagd zich in te zetten voor digitale veiligheid van kinderen via bedrijfscodes, mensenrechtenbeleid of risicobeoordelingskaders. Daarnaast moeten de ondernemingen een klachtenmechanisme opstellen, samenwerken met autoriteiten bij het melden van online misbruik en samenwerken met derde partijen rondom online veiligheid. Als laatste worden deze ondernemingen gevraagd educatieve initiatieven te ondersteunen voor online veiligheid en andere initiatieven met betrekking tot technologie, geestelijke gezondheid en welzijn.

Investor statement namens WBA aan olie- en gasbedrijven uit het 'Just Transition Assessment'

De 'World Benchmarking Alliance' (WBA) is een organisatie die ondernemingen door middel van verschillende benchmarks beoordeelt en rangschikt aan de hand van hun prestaties ten opzichte van de SDG's. In mei 2021 stuurden beleggers in samenwerking met de WBA investor letters aan olie- en gasbedrijven uit het WBA 2021 'Just Transition Assessment'. Het assessment bracht een gebrek aan maatregelen bij de ondernemingen om de potentiële negatieve sociale effecten van hun transitie strategie te identificeren en mitigeren aan het licht. Van de 100 ondernemingen die waren opgenomen in de benchmark, ontvingen er 43 geen brief, aangezien de deelnemende beleggers geen relatie hadden met deze ondernemingen. Om deze ondernemingen alsnog te bereiken, zal de WBA een investor statement over het belang van een rechtvaardige klimaattransitie op hun website publiceren en de link delen met de 100 ondernemingen die zijn opgenomen in de benchmark.

In dit investor statement, spreken beleggers de 100 olie- en gasbedrijven uit de WBA 2021 'Just Transition Assessment' aan over het belang van een rechtvaardige klimaattransitie voor olie- en gasbedrijven en hun aandeelhouders. Bij een rechtvaardige klimaattransitie worden werknemers in de fossiele industrie adequaat begeleid naar ander werk. Het statement stelt dat om een rechtvaardige klimaattransitie te bewerkstelligen, ondernemingen in dialoog moeten

treden met lokale autoriteiten, werknemers, vakbonden en andere belanghebbenden. Ondernemingen moeten daarnaast anticiperen op de effecten van de klimaattransitie

op mensen en gemeenschappen en zodoende een plan ontwikkelen om hun rechten te respecteren.

TABEL 5.7.1 OVERZICHT COLLECTIEVE ACTIVITEITEN SPH

Initiatief	Rol	Speerpunt	Samenwerking	Sinds
Investor statement van VBDO om reductie van 'single use plastics', productie en consumptie te realiseren in de consumentenproducten en supermarktsector	Investor statement	Natuur & Milieu	Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling	H1 2023
Investor statement van Sycomore AM en Axa Investment Managers om ondernemingen in de media, internet en gaming sector de risico's en impacts van technologie op geestelijke gezondheid en mentale welzijn te verminderen en monitoren	Investor statement	Gezondheid	Sycomore AM en Axa Investment Managers	H1 2023
Investor statement namens WBA aan olie- en gasbedrijven uit het 'Just Transition Assessment'	Investor statement	Arbeidsnormen	World Benchmarking Alliance	H1 2023
Investor statement toegang tot medicijnen in beloningsbeleid voor bestuurders	Investor statement	Gezondheid	Initiatief van Achmea IM	H2 2022
Investor statement ter ondersteuning van wetgeving tegen ontbossing in de Verenigde Staten	Investor statement	Natuur & Milieu	ShareAction	H2 2022
Mentale gezondheid op de werkvloer	Investor statement en collectieve dialoog	Gezondheid; Arbeidsnormen	CCLA Investment Management	H2 2022
Investor statement gericht aan overheden over de aanpak van de klimaatcrisis	Investor statement	Klimaat	The Investor Agenda	H2 2022
Investor statement om Europees due diligence beleid aan te moedigen	Investor statement	Mensenrechten; Arbeidsnormen	The Investor Alliance on Human Rights	H1 2022
Investor statement aan vaccinproducenten omtrent een effectieve en eerlijke reactie op COVID-19	Investor statement	Gezondheid	Coalitie met 65 financiële instellingen	H2 2021
Engagement met Europese technologiebedrijven omtrent hun uitstoot van broeikasgassen	Investor statement	Klimaat	Arabesque Asset Management	H2 2021
Healthy markets initiative	Deelnemer	Gezondheid	ShareAction	H1 2021
Engagement initiatief over duurzame eiwitproductie	Investor statement	Natuur & Milieu	Farm Animal Investment Risk & Return	H1 2021
Investor statement over voeding en gezondheid vanuit de stichting 'Access to Nutrition'	Investor statement	Gezondheid	Access to Nutrition	H2 2020
CDP 'Science Based Targets Campaign'	Investor statement	Klimaat	CDP	H2 2020
Investor Statement 'Pharmaceutical Sector & Covid-19'	Initiator	Gezondheid	Coalitie met 65 investeerders	H1 2020
Investor statement PFAS in voedselverpakkingen	Investor statement	Gezondheid; Natuur & Milieu	Fidra	H1 2020

5.8. ESG Nederland

Nederlandse beursgenoteerde bedrijven zijn belangrijke actoren in de Nederlandse samenleving als werkverschaffers, centra voor innovatie en als bron van economische activiteit. Aandeelhouders hebben een controlerende rol en beïnvloeden via hun stembeleid en dialoog het ondernemingsbeleid. Vanwege de belangrijke rollen die Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen spelen is het relevant om extra aandacht te leggen op deze specifieke groep van ondernemingen via een permanente dialoog.

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers, vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de ondernemingsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en duurzame langetermijnwaardecreatie. Ook beloningsvoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijke discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsen wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2022), en aan de Nederlandse Stewardship Code (sinds 1 januari 2019). Bij het voeren van de dialogen trekken wij zoveel mogelijk op in collectief verband, verenigd in Eumedion.

De principes uit de Stewardship Code bieden ons als institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop wij als betrokken belegger invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). De code onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar duurzame langetermijnwaardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de eerste helft van 2023 is Achmea IM in Eumedion verband de dialoog gegaan met de volgende Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen:

TABEL 5.8.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H1 2023

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Beloningsbeleid, biodiversiteit, klimaat, wet- en regelgeving.
Heineken	Belasting, beloning, mensenrechten, Rusland.
KPN	Externe accountant, mensenrechten, politieke onrust, strategie.
Philips	Beloning, mensenrechten, risicomangement, Rusland, terugroepactie.

Eumedion heeft voorafgaand aan de start van het aandeelhoudersseizoen een speerpuntenbrief³³ verstuurd naar Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. De onderwerpen in de speerpuntenbrief zijn:

- Mensenrechten
- Biodiversiteit

Afhankelijk van de onderneming en de actualiteiten zijn de uiteindelijke gespreksonderwerpen voor de dialoog bepaald.

Dialogen met Nederlandse ondernemingen Ahold

Met Ahold is voorafgaand aan de aandeelhoudersvergadering gesproken over de volgende onderwerpen:

- Korte termijn performance doelstellingen;
- Biodiversiteit;
- Wet- en regelgeving;
- Jaarverslag.

Door de stijging in de arbeidskosten, inflatie, leveringsproblemen en wereldwijde politieke onrust vindt Ahold het lastig korte termijn performance doelstellingen voor de beloning over 2023 te stellen. Ahold kan mogelijk bij bepaalde ontwikkelingen de doelstellingen naar boven of naar beneden bijstellen, met de aanwezige discretionaire bevoegdheden die de RvC heeft. We hebben duidelijk aangegeven dat bij gebruik van discretionaire aanpassingen de onderbouwing hiervan cruciaal is om als aandeelhouder de aanpassing te kunnen beoordelen.

Wat betreft biodiversiteit meldde Ahold dat zij een specifiek beleid en KPI's gaat opstellen omtrent onder andere vlees. Ook onderzoekt Ahold hoe biodiversiteit past binnen hun decarbonisatiepad. We hebben er bij Ahold op aangedrongen dat Ahold haar

³³ Speerpuntenbrief Eumedion: <https://www.eumedion.nl/clientdata/215/media/clientimages/Focus-Letter-2023.pdf?v=230605135730>

duurzaamheidstoezeggingen uitbreidt, namelijk van ontbossing naar vlees en plastic gebruik. Er wordt nog een vervolgoverleg ingepland om verder te spreken over biodiversiteit en Aholds rol in het beschermen daarvan.

Er is uiteraard ook gesproken over nieuwe wet- en regelgeving, waaronder de 'Corporate Sustainability Reporting Directive' (CSRD). Ahold zal de minimumeisen in de nationale wet- en regelgeving volgen.

Er is daarnaast ook gesproken over de 'limited assurance' die de externe accountant verleend heeft, met betrekking tot de duurzaamheidsinformatie van Ahold in het jaarverslag. Ahold wilde dit jaar 'reasonable assurance' op deze informatie verkrijgen, maar dit doel was te optimistisch. De kwaliteit van de rapportages is nog niet in alle landen hoog genoeg om dit te kunnen bereiken. Ahold werkt verder om 'reasonable assurance' in de komende jaren te bereiken.

Heineken

Met Heineken is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Rusland;
- Belasting;
- Beloningsverslag- en beleid;
- Due diligence mensenrechten.

Heineken gaf in de dialoog aan dat zij, met de kennis van nu, het vertrek uit Rusland onderschat hebben. In maart 2022 was een analyse van de situatie snel gemaakt en de beslissing om te vertrekken ook. Het bleek niet eenvoudig om een koper voor de activiteiten te vinden, onder andere door wet- en regelgeving en onduidelijkheid over veranderende bepalingen (waaronder sancties). Het eenvoudigweg sluiten van de vestiging in Rusland zou leiden tot strafrechtelijke vervolging. Heineken wilde dit risico niet lopen, zeker ook niet voor de medewerkers ter plaatse. Doordat er geen geld Rusland in of uit kon was het noodzakelijk dat de vestiging bleef draaien als normaal, ook om salaris te kunnen betalen en de vestiging operationeel te houden. Heineken gaf aan dat dit niet goed is gecommuniceerd naar de buitenwereld en dit betreurt zij. Heineken heeft inmiddels op haar website een uitgebreide Q&A opgenomen, waardoor zij transparantie geeft over de casus. Heineken gaf in de dialoog aan dat ze dichtbij een overeenkomst zijn met een Russische partij wat betreft de verkoop van de activiteiten, maar dat het daadwerkelijk doorgaan afhankelijk is van de Russische autoriteiten.

Ook is er gesproken over het belastingverslag per land, welke in april 2023 is gepubliceerd. Daarnaast is er gesproken over het beloningsverslag- en beleid. Het beloningsbeleid wordt in 2024 herzien. Heineken gaat alle onderdelen van het beloningsbeleid evalueren. Heineken wil ook in 2024 een voorstel doen voor een nieuwe accountant. De maximale termijn van de huidige accountant verloopt namelijk. De verwachting is dat het proces in juli

2023 afgerond kan worden en dat tijdens de jaarvergadering in 2024 de nieuwe accountant voorgesteld wordt.

Due diligence rondom mensenrechten is ook besproken. Heineken wil onder haar personeel meer aandacht vragen voor de aanwezige meldingsmechanismen en het vertrouwen in deze systemen vergroten. Heineken heeft een toezegging afgegeven om eerlijke levens- en werkomstandigheden te bereiken voor werknemers van derden. Om dit te bereiken is het wereldwijde 'SMART Outsourcing program and guidelines' ontwikkeld. Er wordt gewerkt aan de implementatie. Er wordt ook gewerkt aan een communicatieplan, dit ziet onder andere op het verzekeren van leefbaar loon en analyses omtrent aanwezige loonkloven.

KPN

Met KPN is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Wisselingen in de RvB en de RvC;
- Strategie;
- Mensenrechten;
- Politieke onrust;
- Externe accountant.

De wisselingen in de RvB en RvC zijn wijzigingen als gevolg van persoonlijke omstandigheden. KPN heeft toelichting gegeven op het proces. KPN gaf aan de tijd te hebben genomen om weloverwogen tot nieuwe benoemingen te komen. Om die reden konden niet alle benoemingen op de agenda van de jaarvergadering worden geplaatst, maar vond er eind mei nog een buitengewone aandeelhoudersvergadering plaats (alle benoemingen zijn goedgekeurd). KPN is blij met de nieuwe benoemingen en heeft er zorg voor gedragen dat er een diverse samenstelling is qua kennis en achtergrond. We hebben aangegeven dat we er geen voorstander van zijn dat Chantal Vergouw direct doorschuift van de functie als RvC lid naar de RvB. Dit aangezien de RvC toezicht houdt op de RvB, dit kan belangenverstrengeling veroorzaken. Het zou passender zijn geweest dat Chantal Vergouw als RvC lid op non-actief was gezet toen bekend werd dat ze kandidaat werd voor de RvB. KPN heeft benadrukt dat Chantal Vergouw vanaf het moment van haar kandidaatstelling niet betrokken is geweest bij het benoemingsproces. Bij ieder onderwerp op de agenda wordt bekeken of er conflicterende belangen zijn gezien haar toekomstige rol.

Met KPN is ook gesproken over hun algehele ondernemingsstrategie. KPN heeft toegelicht welke plannen zij hebben voor de toekomst. In november wil KPN een Capital Market Day organiseren om geïnteresseerden goed te kunnen informeren over de strategie en toekomstplannen.

KPN voert een gap-analyse uit op het gebied van mensenrechten en zal als vervolg hierop het 'Human Rights Statement' herzien. De analyse is uitgevoerd met een externe consultant. Momenteel wordt de analyse verwerkt.

Ook is er gesproken over de politieke onrust in de wereld (China, Rusland) en de gevolgen hiervan voor KPN. KPN heeft toegelicht dat zij regelmatig audits uitvoeren (onder andere via internationale samenwerkingsverbanden). De risico's zijn toegenomen als gevolg van de geopolitieke spanningen. Als gevolg moeten mogelijk onderdelen van hun netwerk vervangen worden. Een meevaller is dat dit valt in de levensspanne van de instrumenten die toe zijn aan vervanging. KPN benadrukte dat zij de systemen zelf beheren, dit is niet uitbesteed.

Daarnaast is er gesproken over de audit van de accountant en de vereisten van de CSRD die in werking zal treden. KPN heeft hiervoor een werkgroep opgericht en worden hierbij extern ondersteund. Het merendeel van de benodigde informatie is in huis aanwezig. De grootste uitdaging wordt volgens KPN het opzetten van een data warehouse waar alles in terug komt. Uiterlijk einde boekjaar 2025 dient KPN te wisselen van accountantskantoor. KPN heeft toegelicht waar ze momenteel staan in dit proces en de voorgenomen stappen.

Philips

In de dialoog met Philips is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Terugroepactie apneu-apparatuur;
- Update CEO;
- Rusland;
- Mensenrechten en klimaat;
- Beloning.

Met Philips is gesproken over de stand van zaken van de terugroepactie van apneu-apparatuur. Philips gaf aan dat er goede voortgang is en dat de terugroepactie momenteel voor 95 procent is afgerond. Een belangrijk openstaand punt is de schadelijkheid van de apparaten, hier worden testen naar uitgevoerd. De uitslagen zijn tot nu toe bemoedigend volgens Philips. In Q1 2023 heeft Philips een voorziening opgenomen met betrekking tot de rechtszaken die gebruikers van de apneu-apparaten hebben aangespannen in Amerika. De verwachting is dat het tot een schikking zal komen. Philips wil zo transparant mogelijk zijn, maar de rechtszaken bemoeilijken dit. Philips is nog steeds in overleg met de FDA en geeft aan niet te kunnen speculeren over de uitkomst.

Op 30 januari 2023 gaf Roy Jakobs, CEO van Philips, een update over de toekomstplannen van Philips. Deze zijn volgens Philips goed ontvangen door stakeholders. Simplificatie van de organisatiestructuur en patiënten veiligheid zijn belangrijke onderdelen van de plannen. Desgevraagd geeft Philips aan dat de personeelsreductie vooral op groepsniveau zal plaatsvinden (vermindere managementlagen) en het innovatieonderdeel.

Wat betreft Rusland gaf Philips aan dat alle ondernemingsactiviteiten gestopt zijn, met uitzondering van werkzaamheden omtrent medische apparatuur en

babyvoeding. Philips opereert in lijn met de sanctie regelgeving en monitort ontwikkelingen.

Er is ook gesproken over het mensenrechtenbeleid van Philips en haar monitoring dat leveranciers aan de eisen voldoen. Op klimaat gebied heeft Philips juiste stappen gezet, waardoor de onderneming verwijderd is uit de Climate Action 100+ focus groep. Philips heeft haar zienswijze en acties wat betreft de onderwerpen water en biodiversiteit toegelicht.

In aparte gesprekken is er uitgebreid gesproken over de beloning van het bestuur in 2022 en de uitkomst van de aandeelhoudersvergadering in 2022. De zittende bestuurders hebben hun variabele beloning ingeleverd. Dit is niet het geval bij de voormalig CEO Frans van Houten. De gang van zaken heeft ertoe geleid dat er in de jaarvergadering van 2023 'tegen' décharge van het bestuur is gestemd (76,42 procent 'tegen' stemmen).

Shell

In de dialoog met Shell is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Beloningsbeleid;
- Klimaattransitie als onderdeel van het beloningsbeleid;
- Update CEO;
- Nigeria;
- scope 3 reductiedoelstellingen.

Tijdens het gesprek met de voorzitter van het Remuneration Committee van Shell is gesproken over het aangepaste beloningsbeleid wat Shell geagendeerd had voor de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering in 2023. In dit aangepaste beleid worden wijzigingen aan het 'Long Term Incentives Plan' (LTIP) voorgesteld. We hebben in ons gesprek feedback gegeven op het voorstel. Er zal een wijziging plaatsvinden in de absolute maatstaven, waardoor Shell meer balans probeert te bereiken met haar beloningsmaatregelen. Shell meent dat de free cash flow een goede maatstaf is om te behouden. Dit aangezien de free cash flow ook relevant is voor investeringen en dividenduitkeringen. Punten waar bestuurders op beoordeeld worden (juiste investeringen zijn zeker belangrijk gezien de klimaattransitie). Shell gaf aan met meerdere aandeelhouders het gesprek te hebben gevoerd. Verschillende groepen aandeelhouders hebben verschillende voorkeuren en wensen. Shell heeft geprobeerd alle belangen af te wegen. Het beloningsbeleid is tijdens de aandeelhoudersvergadering goedgekeurd door de aandeelhouders (94,60 procent).

Uiteraard is er gesproken over het onderwerp klimaattransitie als onderdeel van het beloningsbeleid. De weging zal verhoogd worden, nog onbekend is naar welke hoogte. We hebben uitgesproken dat we hier blij mee zijn, maar dat we scope 3 targets missen. We verschillen hier van mening met Shell. Shell benoemde de verantwoordelijkheid van investeerders om zakelijke klanten van olie- en

gasonderningen aan te spreken op het terugbrengen van hun scope 1 en 2 emissies, waardoor de scope 3 emissies van de olie- en gasonderningen teruglopen. Wij hebben dit beaamd, maar ook de verantwoordelijkheid van Shell benadrukt om met hun klanten in gesprek te gaan over dit onderwerp.

Met de chair (voorzitter van het bestuur) van Shell is gesproken over de eerste maanden van Wael Sawan in zijn functie als CEO. In New York heeft Shell haar capital market day georganiseerd. Er zijn zorgen over het lage rendement van koolstofarme brandstoffen. Het beleid zal echter niet worden gewijzigd. Shell benoemde de acties die ze ondernemen, zoals gesprekken voeren met overheden, het betaalbaar maken van de duurzamere brandstoffen en gesprekken voeren met haar zakelijke klanten. Shell benadrukte dat ze deze acties nemen maar geen volledige controle hebben en daarmee mede afhankelijk zijn van de hiervoor benoemde partijen. Shell vindt het belangrijk dat intern de gesprekken omtrent de klimaatstrategie centraal plaatsvinden en niet alleen in een comité.

Leena Srivastava is toegetreden tot de 'Safety, Environment and Sustainability Committee'. Leena is woonachtig in India, waar Shell veel medewerkers heeft. Ze heeft goed contact met de activistische partijen in India. De chair benoemde de sterke overtuigingen van Leena omtrent de benodigde klimaattransitie en gaf aan dat zij het bestuur goed kan uitdagen omtrent de plannen van Shell.

Er wordt met de chair ook over Nigeria gesproken en de stand van zaken. Gevraagd wordt of Shell kennis heeft genomen van het rapport van het Nederlandse Nationaal Contactpunt³⁴: "Evaluatie van de Eindverklaring inzake het specifieke geval Obelle Concern Citizens vs The Shell Petroleum Development Company of Nigeria Limited (SPDC) en Royal Dutch Shell", en of ze de aanbevelingen oppakken. Shell geeft aan het rapport gelezen te hebben en zullen zo goed als mogelijk de aanbevelingen opvolgen. We hebben benadrukt dat Shell een voorbeeld kan stellen door op de juiste manier met de situatie in Nigeria om te gaan en duurzaam te desinvesteren. Naar ons idee is het goed om waar mogelijk samen te werken met relevante contactpersonen/organisaties. Omtrent Nigeria hebben het afgelopen halfjaar meerdere gesprekken met Shell plaatsgevonden in het kader van het normatieve engagement.

Wederom hebben we aangegeven scope 3 reductiedoelstellingen te willen zien van Shell. Shell gaf aan hier moeite mee te hebben, aangezien zij dat vertalen in het afscheid moeten nemen van klanten die ze juist mee moeten nemen in de transitie. Benadrukt is dat wanneer Shell geen absolute doelen wil stellen, dat ze duidelijk aangeven hoe de geformuleerde doelen zich vertalen in daadwerkelijke reductie en vooruitgang in de klimaattransitie. Dit blijft een punt waar verschil van mening is. In juni presenteerde de CEO van Shell Wael Sawan een bijsturing van de strategie.

³⁴ Het NCP ziet in ieder land toe op de implementatie van de OESO-richtlijnen.

Shell verschuift het accent van de activiteiten meer naar olie en gas en minder naar hernieuwbare energieprojecten. Dit met als doel meer rendement te behalen. Hier zal met Shell in de volgende dialoog over worden gesproken.

Unilever

Met Unilever is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Aanstelling CEO;
- Beloningsverslag;
- Biodiversiteit;
- Plastics.

Unilever heeft het proces omtrent het aanstellen van de nieuwe CEO toegelicht. Daarnaast is gesproken over het beloningsverslag. Er is om toelichting gevraagd op de weging van bepaalde ESG-doelstellingen in de beloning. Ook is er gevraagd of Unilever deze waardering wil laten controleren door een onafhankelijke derde partij, aangezien op deze doelstellingen momenteel geen accountantscontrole plaatsvindt. Unilever gaf aan dat er zoveel informatie is, dat zij prioriteren welke data door de externe accountant beoordeeld wordt en welke niet. We hebben opgemerkt dat gezien deze data onderdeel van de beloning is, het een hogere prioriteit dient te krijgen.

Unilever is gevraagd waarom de beloningsdoelstelling voor het bestuur in 2022, gericht op het verbeteren van de bruto winstmarges, is uitbetaald terwijl deze gedurende het jaar is gedaald. Unilever merkte op dat de resultaten relatief vroeg werden gecorrigeerd voor inflatie, waardoor de daling volgens Unilever geen slechte presentatie weerspiegelde. Daarnaast is er gesproken over het salaris van de nieuwe CEO, hier is veel onvrede over onder aandeelhouders. Het salaris wordt als te hoog beschouwd. Tijdens de jaarvergadering heeft 58,03 procent van de aandeelhouders tegen het beloningsverslag gestemd (adviserende stem). Hier zal tijdens een volgend gesprek over gesproken worden. Volgend jaar vindt de evaluatie van het beloningsbeleid plaats en moet deze worden voorgelegd aan de aandeelhoudersvergadering. Unilever is momenteel in gesprek met stakeholders om feedback te verzamelen. Ze verwachten geen grote structurele wijzigingen. Wel zullen er wijzigingen plaatsvinden in de prestatie maatstaven. Unilever gaf aan dat dit een voortdurende discussie blijft met investeerders vanwege verschillende voorkeuren.

Wat betreft biodiversiteit leunt Unilever op het OP2B/IP2B-raamwerk. Hun strategie is gebaseerd op 3 pijlers:

1. Schaalvergroting van regeneratieve landbouw – waarbij de focus ligt op impact. Unilevers routekaart voor regeneratieve landbouw is gekoppeld aan de voetafdruk van de onderneming.
2. Productdiversificatie - Unilever wil zich meer richten op eiwitten op basis van planten, omdat dit een kans is om

consumenten aan zich te binden. Producten zijn onder andere Magnum en de Vegetarische Slager.

3. Bescherming van hoogwaardige ecosystemen – Unilever heeft de voetafdruk van hun belangrijkste grondstoffen op belangrijke ecosystemen beoordeeld (met name als gevolg van ontbossing). Dit weerspiegelt 60 procent van hun voetafdrukberkening. De uitvoering is belangrijk. Buiten de toeleveringsketen is het belangrijk dat deze programma's verandering teweegbrengen in die landschappen.

Unilever heeft een gedetailleerde risico-/effectbeoordeling uitgevoerd voor duurzame inkoop, inclusief de gevolgen voor de biodiversiteit. Unilever onderzoekt hun impact op het rendement van landbouw en de basislijn van die ketens.

Daarnaast is er uitgebreid gesproken over plastics. Unilever focust zich op 2 pilaren:

1. Review van de volledige levenscyclus van plastic;
2. Versterken van de recycling infrastructuur en het recycle beleid.

Unilever heeft onlangs het human rights statement herzien. Hierbij is de nadruk op goed bestuur versterkt en is er een betere koppeling gemaakt met sociale en milieukwesties. Ook is er gesproken over het beleid van Unilever ten aanzien van (potentiële) conflictgebieden. Unilever monitort hierbij de sanctielijsten en heeft hoog risico landen waar het werkzaam is geïdentificeerd. Ze doen onderzoek naar de situaties en implementeren de UN Guiding Principles.

Vopak

In het 1e halfjaar is wederom gesproken met Vopak. Het beloningsverslag met verbeterde transparantie omtrent de prestatie maatstaven is hierbij uitgebreid besproken. Wij zijn tevreden met de wijzigingen die Vopak heeft doorgevoerd. De korte termijn indicatoren worden nu zeer transparant weergegeven. Op deze wijze hebben aandeelhouders helder inzicht en kunnen zij een goede beoordeling maken omtrent de gerechtvaardigheid van de variabele beloning. Transparantie omtrent de lange termijn doelstellingen is ook verbeterd. Er is meer uitleg gegeven aan de KPI – Board Effectiveness. Dit ontbrak vorig jaar. Daarnaast is het aangepaste beloningsbeleid besproken. Het beloningsbeleid zal op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering ter stemming aan de aandeelhouders worden voorgelegd (beslissende stem). Hier is ook terug te zien dat Vopak naar aanleiding van de kritiek van aandeelhouders actie heeft ondernomen. Twee KPI indicatoren waarvan aandeelhouders aangaven dat deze te vaag waren, worden vervangen. Het betreft 'Board Effectiveness' en 'Cost'. Eerstgenoemde wordt door specifieke doelstellingen vervangen, waardoor aandeelhouders daadwerkelijk kunnen beoordelen in hoeverre bestuurders de doelen behaald hebben. Ook heeft Vopak tekst verwijderd uit het beloningsbeleid waardoor aandeelhouders niet meer konden stemmen over de fees van de commissarissen. Ze gaven aan dat dit ook nooit de

bedoeling was geweest, maar dat de wijze waarop de tekst vorig jaar was opgesteld wel dit gevolg had. Het beloningsbeleid is tijdens de jaarvergadering goedgekeurd met 78,74 procent van de stemmen.

Wolters Kluwer

Met Wolters Kluwer is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Personeelsverloop
- Salariskloof
- CSRD
- Klachtenmechanisme
- Accountant

Met Wolters Kluwer is gesproken over het personeelsverloop bij de onderneming. Het jaarverslag laat zien dat het vrijwillig verloop hoog blijft, rond de 15 procent. Wolters Kluwer gaf aan dat dit percentage onder de benchmark ligt. De toegenomen vraag naar geschikt personeel blijft hoog, al merkt Wolters Kluwer een kleine verandering in de markt. Er zijn signalen van verbetering. Wolters Kluwer heeft vorig jaar hun wereldwijde vertrek enquête verbeterd. De voorlopige conclusie van de enquêtes geven als hoofdredenen voor vertrek: het gebrek aan carrière ontwikkelingsmogelijkheden en salaris. Het onderwerp staat hoog op de agenda van de CEO.

In het jaarverslag merkt Wolters Kluwer op dat zij voldoen aan rapportage eisen met betrekking tot loon op basis van geslacht waar dit is vereist. Gevraagd is of Wolters Kluwer een salariskloof op grond van geslacht heeft geïdentificeerd. Wolters Kluwer geeft aan trots te zijn op het diverse werknemersbestand. Ze willen rechtvaardig zijn en hierbij ook kijken naar de rol en verantwoordelijkheid van functies. Er zijn interne studies (op basis van 50-60 procent van het werknemersbestand) naar het bestaan van een salariskloof, een klein verschil kwam hieruit naar voren. Momenteel heeft Wolters Kluwer geen volledig inzicht ten aanzien van geslacht. Maar dit zal wel komen aangezien dit ook een vereiste is vanuit de CSRD. Met betrekking tot de CSRD geeft Wolters Kluwer aan dat een belangrijke vraag is hoe ver je in de waardeketen wilt gaan. Het antwoord heeft veel invloed en dat het onduidelijk is zorgt voor uitdagingen.

Het aantal 'speak up' meldingen (klachtenmechanisme) wat gerapporteerd wordt in het jaarverslag blijft laag, zeker gezien de grootte van het personeelsbestand. Wolters Kluwer geeft aan dat ze reguliere sessies hebben om dit klachtenmechanisme goed onder de aandacht te brengen. Ook wordt het meegenomen in enquêtes. Het klachtenmechanisme is in lokale talen beschikbaar. Wolters Kluwer merkt op dat onderzoek heeft laten zien dat 70 procent van de medewerkers in eerste instantie naar de manager stapt met klachten. Wanneer ze niet tevreden zijn met hoe hun klacht wordt opgevolgd of afgehandeld dan maken ze gebruik van het klachtenmechanisme. We hebben opgemerkt dat het belangrijk is dat er wel zicht is op

meldingen die bij managers worden gedaan ook om trends op te merken.

KPMG zal per januari 2025 starten als de nieuwe externe accountant van Wolters Kluwer. Er wordt gewerkt aan het level van 'assurance' wat op basis van de nieuwe wet- en regelgeving verkregen moet worden. Op het gebied van mensenrechten meldt Wolters Kluwer dat zij het due diligence proces willen uitbreiden. En dat hier meer ESG-punten in worden opgenomen. Ze onderzoeken momenteel hoe ze aan de benodigde data kunnen komen. Het aantal leveranciers is erg groot.

Wolters Kluwer heeft geworsteld met het onderwerp biodiversiteit en hoe dat relevant is voor hun business. Een eerste evaluatie laat zien dat het geen materieel risico is gezien het type onderneming. Het zal nog onderzocht worden in de leveranciersketen.

6. Betrokken aandeelhouderschap: stemmen & corporate governance

SPH ziet het als haar plicht van haar stemrecht gebruik te maken om waar nodig en waar mogelijk het belang van SPH, haar deelnemers en de maatschappij te beschermen. De UNPRI en de UN Global Compact/OESO richtlijnen vormen bij het stembeleid van SPH het uitgangspunt. Voor de illiquide portefeuillecomponenten privaat vastgoed en infrastructuur heeft SPH geen eigen stemrecht. SPH belegt voor deze categorieën in fondsen waarbij de uitoefening van stemrecht of recht op posities in een RvC is uitbesteed aan de manager van deze beleggingen. SPH zal zich een beeld vormen van wat de huidige praktijk is bij deze beleggingen en in hoeverre dit strookt met de eigen MVB-overtuigingen.

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. SPH belegt onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan SPH invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. SPH doet dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen). Door gebruik te maken van het stemrecht kunnen de beleggingsfondsen invloed uitoefenen op ondernemingen en invloed aanwenden om een betere corporate governance te stimuleren bij de ondernemingen. Een goede corporate governance draagt bij aan de lange termijn waardecreatie.

6.1. SPH als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 2 vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance code.

SPH voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van SPH zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid;
2. Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar;
3. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

6.2. Stemgedrag SPH

Achtergrond

De eerste helft van het jaar is altijd een zeer drukke stemperiode. De meeste aandeelhoudersvergaderingen van ondernemingen in Europa, Japan en de Verenigde Staten vinden namelijk in de eerste helft van het jaar plaats. De wijze waarop aandeelhoudersvergaderingen werden gehouden verschilde dit jaar per land volgens de voor dat land geldende wet- en regelgeving. Amerikaanse en Duitse aandeelhoudersvergaderingen vonden veelal virtueel plaats, waar Nederlandse aandeelhoudersvergaderingen met name live werden gehouden (77%) of in hybride vorm (23%).

Aandeelhoudersvoorstellen

Waar in 2022 voor het eerst aandeelhoudersvoorstellen op agenda's kwamen die niet ESG-bevorderend waren, was er dit halfjaar een toename van dit soort voorstellen te zien. Dit speelde met name bij Amerikaanse ondernemingen. Het betrof onder andere het volgende type voorstellen:

- Klimaat, met als doel het verminderen van inzet op de klimaattransitie.
- Diversiteit, met als doel de 'gewone Amerikanen' niet gedupeerd te laten worden door diversiteitseisen.
- China, met als doel het beperken van ondernemingsactiviteiten in China.

Deze zogenoemde 'anti-ESG voorstellen' hebben weinig steun ontvangen van aandeelhouders en geen van deze voorstellen is aangenomen.

Aandeelhoudersvoorstellen Follow This Klimaat

Ontwikkelingen op het gebied van klimaat gerelateerde agenda items zijn niet eenduidig. Dit is goed terug te zien bij de aandeelhoudersvoorstellen die Follow This indende bij grote olie- en gasondernemingen. Follow This en co-filende institutionele aandeelhouders vragen via dit voorstel de ondernemingen om scope-3 emissiereductiedoelstellingen op de middellange termijn op te stellen, die in lijn zijn met het Klimaatakkoord van Parijs. In onderstaande tabel staat bij welke ondernemingen Follow This in 2023 een aandeelhoudersvoorstel heeft ingediend en wat de resultaten in 2022 en 2023 waren.

TABEL 6.2.1 AANDEELHOUDERSVOORSTELLEN FOLLOW THIS 2023

Onderneming	Land van herkomst	Resultaat 2023	Resultaat 2022
BP	Verenigd Koninkrijk	17%	15%
Chevron	Verenigde Staten	10%	33%
Exxon	Verenigde staten	11%	28%
Shell	Verenigd Koninkrijk	20%	20%
TotalEnergies	Frankrijk	30%	-

Te zien is dat er een daling van steun is voor het aandeelhoudersvoorstel bij de twee Amerikaanse ondernemingen. De daling van steun bij Chevron en Exxon wordt deels veroorzaakt door de 'anti-ESG' wind die rond waait in de Verenigde Staten. Op allerlei platforms en op verschillende manieren spreken mensen (met name Republikeinen) zich uit tegen duurzaamheid en proberen diverse partijen te beïnvloeden. Hoe dit zich verder gaat ontwikkelen en welke gevolgen dit heeft op de lange termijn, is nog niet te voorspellen. Bij de andere

ondernemingen is een stijging van steun te zien of in het geval van Shell het gelijk blijven van de steun.

De grote proxy advisors ISS en GlassLewis adviseerden op basis van hun eigen standaard stembeleid een 'tegen' stem met betrekking tot de aandeelhoudersvoorstellen van Follow This (m.u.v. TotalEnergies wat een adviserend voorstel was). Dit is zorgwekkend zeker gezien het gebrek aan actie bijvoorbeeld bij Chevron en Exxon. Veel aandeelhouders volgen namelijk bij het stemmen het standaard beleid van proxy advisors. Het advies van proxy advisors heeft daardoor grote impact. Wij zullen dit met de eigen proxy advisor, ISS, gaan bespreken. De 'anti-ESG beweging' richt zich ook op proxy advisors. Ze proberen de proxy advisors een bepaalde kant op te dwingen. ISS heeft in juni 2023 een [statement](#) gepubliceerd dat hun stemadvies apolitiek is. In het statement geeft ISS aan dat ze in de laatste maanden meerdere keren aangesproken zijn en dat ze aangemerkt zijn als 'woke-activisten' en sociale ingenieurs. ISS merkt op dat zij ieder aandeelhoudersvoorstel onafhankelijk beoordeelt en zich niet laat beïnvloeden.

Voor de volledigheid, SPH hanteert een op maat gemaakt stembeleid, waar ESG een belangrijke plaats in heeft, om die reden is er 'voor' de aandeelhoudersvoorstellen van Follow This gestemd waar van toepassing.

Een toename van klimaatactivisme bij aandeelhoudersvergaderingen

Klimaatactivisten eisten weer een prominente rol op tijdens aandeelhoudersvergaderingen van grote olie- en gasondernemingen, zoals Shell en TotalEnergies. Van demonstraties buiten de zaal tot de microfoons bezetten, iedere keer dezelfde vraag te stellen en zingen en scanderen tijdens de vergadering. Aandeelhouders gaven aan zich onveilig te voelen, evenals de bestuurders van de onderneming. Ondernemingen gaan intern de gang van zaken tijdens aandeelhoudersvergaderingen evalueren en bekijken of er actie ondernomen moet worden. De protestacties lijken contraproductief te werken, aangezien een inhoudelijk gesprek niet plaatsvindt en er toenemende weerstand is tegen de heftigheid van de acties. De boodschap lijkt onder te sneeuwen. Ondernemingen kunnen zich hier achter verschuilen en diverse partijen op 1 hoop vegen als 'activisten' waar geen gesprek mee mogelijk is. Wij zijn overtuigd dat het belangrijk is om het gesprek inhoudelijk aan te gaan en met diverse instrumenten de boodschap te ondersteunen, zoals door het stemmen en indienen van aandeelhoudersresoluties.

Stemactiviteiten van SPH

Wij stemden in het afgelopen halfjaar op 3.833 vergaderingen op totaal 44.071 agendapunten. Er wordt niet altijd met het management van de onderneming meegestemd. Er is 22% tegen het management gestemd. Zie onderstaande voor een overzicht van de managementvoorstellen en de regionale verdeling van vergaderingen over H1 2023.

TABEL 6.2.2 MANAGEMENTVOORSTELLEN H1 2023

	Managementvoorstellen ¹	
	Totaal ²	% Tegen
Aandelen gerelateerd	2580	17%
Audit gerelateerd	2946	4%
Beleggingsfondsen	2	0%
Beloning	5521	28%
Benoemingen	18944	20%
Bestuurders gerelateerd	3733	12%
Corporate Governance	22	18%
Duurzaamheid	33	0%
Klimaat	6	67%
Niet-routinematig	302	6%
Overig	74	30%
Geen research	255	99%
Overname gerelateerd	244	11%
Routine	4035	4%
Sociaal	94	2%
Statuten gerelateerd	902	10%
Strategische transacties	293	21%

¹ Zie de bijlagen voor een verdere beschrijving van de type voorstellen.

² Dit betreft het totaal voor en tegen stemmen.

TABEL 6.2.3 REGIONALE VERDELING H1 2023

Market	Voted Meetings
Australia	43
Austria	16
Bahamas	1
Belgium	36
Bermuda	41
Brazil	40
Canada	189
Cayman Islands	78
Chile	4
China	132
Colombia	1
Curacao	1
Czech Republic	1
Denmark	32

Faroe Islands	1
Finland	25
France	63
Germany	84
Gibraltar	1
Greece	3
Guernsey	4
Hong Kong	19
Hungary	0
India	29
Indonesia	8
Ireland	24
Isle of Man	2
Israel	77
Italy	59
Japan	576
Jersey	14
Luxembourg	14
Malaysia	21
Malta	4
Marshall Isl	4
Mauritius	1
Mexico	12
Netherlands	53
New Zealand	6
Norway	43
Philippines	1
Poland	5
Portugal	4
Puerto Rico	4
Saudi Arabia	5
Singapore	42
South Africa	13
South Korea	46
Spain	34
Sweden	106
Switzerland	77
Taiwan	44
Thailand	23

Turkey	2
USA	1.516
United Arab Emirates	2
United Kingdom	146
Virgin Isl (UK)	1

Op de website van SPH kunt u via het Vote Disclosure Systeem vinden hoe we gestemd hebben per aandeelhoudersvergadering.

Achmea IM voert ons stembeleid uit en past voor elke steminstructie het eigenop maat gemaakte stembeleid toe. Achmea IM maakt bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van het stemplatform en analyses van Institutional Shareholder Services (ISS). Het stembeleid wordt doorlopend geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten.

Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht analyseren we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

6.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen onder meer betrekking hebben op de thema's milieu & gezondheid, mensenrechten, goed bestuur. In het afgelopen halfjaar hebben wij 715 aandeelhoudersresoluties beoordeeld en onze stem uitgebracht.

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze speerpuntthema's.

TABEL 6.3.1 AANDEELHOUDERSVOORSTELLEN H1 2023

	Aandeelhoudersvoorstellen ¹	
	Totaal ²	% Tegen
Audit gerelateerd	84	29%
Beloning	55	33%
Benoemingen	259	36%
Bestuurders gerelateerd	105	24%
Duurzaamheid	18	56%
Klimaat	31	32%
Niet-routinematig	29	31%
Overig	18	61%
Routine	42	81%
Sociaal	59	10%
Statuten gerelateerd	15	67%

¹ Zie de bijlagen voor een verdere beschrijving van de type voorstellen.

² Dit betreft het totaal voor en tegen stemmen.

Resoluties

Klimaat

Equinor

WWF en Greenpeace hebben het volgende voorstel ingediend: "Equinor identificeert en beheert risico's en mogelijkheden met betrekking tot het klimaat en integreert deze in de strategie van de onderneming. Equinor stelt doelen en implementeert maatregelen om de uitstoot van broeikasgassen op korte en lange termijn te verminderen, in lijn met de doelstelling om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 °C, en rapporteert aan aandeelhouders over de voortgang ten opzichte van deze doelen. Doelen en maatregelen omvatten de hele toeleveringsketen (scope 1, 2 en 3) en houden een absolute vermindering in van de uitstoot van broeikasgassen." Equinor geeft als reactie op het voorstel dat de laatste 12 maanden hebben getoond hoe belangrijk energie voor de maatschappij is. Equinor meent

dat zij zich in een goede positie bevindt om de markt te voorzien van de broodnodige energie en tegelijkertijd de uitstoot van haar activiteiten te verminderen en te investeren in de noodzakelijke systemische verandering naar net-zero. Ook verwijst Equinor naar haar klimaattransitieplan die in 2022 97% 'voor' stemmen behaalde. Het transitieplan van de onderneming is momenteel alleen voor scopes 1 en 2 afgestemd op een 1,5°C-pad.

Er was een daling te zien in de uitstoot van 2019-2021, maar het is goed mogelijk dat deze constante daling in absolute cijfers in de toekomst niet zal aanhouden, aangezien Equinor verwacht dat de olie- en gasproductie in de periode 2021-2026 zal toenemen. Dit kan leiden tot meer emissies door het gebruik van verkochte producten. Equinor heeft toegezegd in 2050 net-zero te zijn en de middellange termijndoelen af te stemmen op het 1,5°C-traject. De onderneming maakt echter niet duidelijk wat de groeioprognose voor de productie is en hoe het de exploratie en productie van fossiele brandstoffen naar beneden wil brengen, om in lijn te zijn met de aanbevelingen van het International Energy Agency.

De indieners uiten terechte zorgen over het klimaattransitieplan van de onderneming. Het vaststellen van broeikasgasemissiereductiedoelstellingen voor scopes 1, 2 en 3, die zijn afgestemd op een 1,5°C-scenario, zou het transitieplan geloofwaardiger maken.

SPH heeft 'voor' het voorstel gestemd, aangezien het voorstel gericht is op het verder versterken van het huidige klimaattransitieplan, met name in de oproep tot absolute reductiedoelstellingen en het terugschroeven van de exploratie van fossiele brandstoffen. Het voorstel ontving 3,6% 'voor-stemmen' en is hiermee niet aangenomen.

Tijdens de vergadering van Equinor werden ook diverse aandeelhoudersvoorstellen ingediend die als te voorschrijvend worden beschouwd en niet in het belang van de onderneming en haar stakeholders. SPH heeft dan ook 'tegen' de volgende voorstellen gestemd:

- Verbied het gebruik van glasvezelrotorbladen in alle nieuwe windparken, beloof bestaande waterkrachtprojecten op te kopen en doe onderzoek naar andere energiebronnen zoals thorium.
- Alle exploratie- en booractiviteiten tegen 2025 stopzetten en financiële en technische bijstand verlenen voor het herstel en de ontwikkeling van de Oekraïense energie-infrastructuur.
- Alle plannen voor activiteiten in de Barentszee beëindigen, de investeringen in hernieuwbare energie/een koolstofarme oplossing opvoeren tot 50 procent in 2025, CCS implementeren voor Melkoya en investeren in de wederopbouw van Oekraïne.

Deze voorstellen behaalden geen van allen meer dan 0,4% van de stemmen.

Follow This

Follow This en co-flende institutionele aandeelhouders hebben bij meerdere olie- en gasondernemingen een aandeelhoudersvoorstel ingediend. Via dit voorstel worden de ondernemingen gevraagd om scope-3 emissiereducties op de middellange termijn op te stellen. In onderstaande tabel staat bij welke ondernemingen Follow This een aandeelhoudersvoorstel heeft ingediend en wat de resultaten in 2022 en 2023 waren.

TABEL 6.3.2 AANDEELHOUDERSVOORSTELLEN FOLLOW THIS 2023

Onderneming	Land van herkomst	Resultaat 2023	Resultaat 2022
BP	Verenigd Koninkrijk	17%	15%
Chevron	Verenigde Staten	10%	33%
Exxon	Verenigde staten	11%	28%
Shell	Verenigd Koninkrijk	20%	20%
TotalEnergies	Frankrijk	30%	-

De daling van steun bij Chevron en Exxon wordt deels veroorzaakt door de 'anti-ESG' wind die rondgaat in de Verenigde Staten. Op allerlei platforms en op verschillende manieren spreken Republikeinen zich uit tegen duurzaamheid en proberen diverse partijen te beïnvloeden. Hoe dit zich verder gaat ontwikkelen en welke gevolgen dit heeft op de lange termijn, is nog niet te voorspellen.

Nadat vorig jaar het aandeelhoudersvoorstel bij TotalEnergies door de onderneming geblokkeerd was wegens juridische gronden is er voor gekozen om het aandeelhoudersvoorstel dit jaar als adviserend op te stellen. Dit heeft ervoor gezorgd dat het aandeelhoudersvoorstel daadwerkelijk op de agenda is gekomen van de aandeelhoudersvergadering. Ook adviseerden proxy advisors om 'voor' dit voorstel bij TotalEnergies te stemmen waardoor er veel steun voor het voorstel was. Helaas heeft het voorstel geen meerderheid behaald maar de onderneming zal wel met een inhoudelijke reactie moeten komen.

SPH heeft, waar van toepassing, 'voor' de resoluties van Follow This gestemd.

Arbeidsnormen

Uber

Achmea IM heeft een aandeelhoudersresolutie ingediend bij Uber Technologies, Inc. (Uber), waarin het vraagt naar een onafhankelijke audit door een derde partij naar de gezondheid en veiligheid van chauffeurs. Het rapport moet openbaar worden gemaakt op de website van Uber.

De resolutie ligt inhoudelijk in het verlengde van de lopende normatieve dialoog met Uber over de gezondheid en veiligheid van haar werknemers in de Verenigde Staten. Uber ligt in de Verenigde Staten onder vuur omdat de onderneming haar chauffeurs onvoldoende bescherming biedt door hen als zelfstandigen in plaats van werknemers te classificeren. De onderneming is hierover in diverse rechtszaken met Amerikaanse autoriteiten verwickeld. Uber heeft haar beleid in de dialoog met ISS ESG altijd verdedigd, maar heeft geen maatregelen genomen in lijn met verwachtingen van aandeelhouders, waaronder het laten uitvoeren van een onafhankelijke evaluatie van haar beleid ten aanzien van de gezondheid en veiligheid van haar chauffeurs en bezorgers.

Uber geeft als reactie dat het voorstel onnodig is omdat Uber al uitgebreid rapporteert over zijn doelen en prestaties. Echter deze rapportages zijn alleen gericht op de Verenigde Staten en nemen veel zaken, zoals verkeersongevallen en sociale onveiligheid, niet mee.

SPH heeft VOOR de resolutie gestemd. Aandeelhouders hebben baat bij meer transparantie, ook om het veiligheidsbeleid van de onderneming beter te begrijpen en te beoordelen. Daarbij is het tevens passend binnen de escalatiestrategie om het voorstel te steunen. Van de aandeelhouders heeft 9,9% VOOR het voorstel gestemd, het voorstel is hiermee afgewezen. Het voorstel stond voor het eerst op de agenda.

Starbucks

De indiener van het voorstel vraagt Starbucks om een beoordeling te laten doen door een derde partij van haar beleid en uitvoering op het gebied van mensenrechten, vrijheid van vereniging en collectieve onderhandelingen. In het voorstel wordt gevraagd om een beoordeling van alle Starbucks-winkels die eigendom zijn van de onderneming en winkels met een licentie. Volgens het jaarverslag vertegenwoordigen deze winkels de overgrote meerderheid van Starbucks winkels.

Het voorstel benadrukt dat werknemers van Starbucks hebben gemeld dat de onderneming het recht op vrijheid van vereniging en collectieve onderhandelingen heeft geschonden. Ook wordt er verwezen naar het feit dat het National Labor Relations Board (NLRB) beweringen over schendingen van arbeidsrechten gegrond hebben bevonden. Volgens berichtgeving begin december 2022 hebben werknemers van meer dan 330 Starbucks-winkels gestemd voor vakbondsvorming, waarvan 268 hier positief op hebben gestemd. Winkels met een vakbond vertegenwoordigen echter slechts 3 procent van de vestigingen van de onderneming in de Verenigde Staten.

Volgens een Global Human Rights Statement van Starbucks, die gebaseerd is op een aantal internationale normen, hebben werknemers recht op vrijheid van vereniging en collectieve onderhandelingen. Starbucks voorziet aandeelhouders van informatie over de voordelen

die de onderneming werknemers biedt, de acties die de onderneming toelaatbaar acht of die het in strijd acht met zijn beleid, en perspectieven op de standpunten en acties van het NLRB. De onderneming heeft de risico's van vakbonden besproken in zijn jaarverslag en tijdens een earnings call.

Er zijn geloofwaardige redenen om de verschillende beschuldigingen van het NLRB, Starbucks en Workers United te ondersteunen. Hoewel er verschillende kwesties zijn opgelost, zijn veel beschuldigingen van wangedrag en mogelijke beleidswijzigingen nog lopende. De voorgestelde beoordeling door een derde partij zou aandeelhouders ten goede komen, doordat het ruis wegneemt en hen helpt bij het evalueren van de manier waarop de onderneming omgaat met de risico's die hiermee samenhangen. Daarbij voert het pensioenfonds een zelfde soort normatieve dialoog met Starbucks.

Om bovenstaande redenen heeft SPH voor het aandeelhoudersvoorstel gestemd. Het was de eerste keer dat dit voorstel op de agenda stond. Het voorstel is met 52% van de stemmen aangenomen. Starbucks zal de voorstel daarmee moeten uitvoeren.

Sociaal McDonald's

Het aandeelhoudersvoorstel verzoekt om een wereldwijd politiek transparantierapport te publiceren, inclusief transparantie over niet-Amerikaanse politieke betrokkenheid, beleidsbeïnvloeding, lobby activiteiten, wetenschappelijk onderzoek en liefdadigheidsbijdragen. Transparantie toont aan of de politieke betrokkenheid van de onderneming in overeenstemming is met de openbare verklaringen en waarden.

McDonald's publiceert informatie op haar website over de politieke betrokkenheid en lobby activiteiten in de Verenigde Staten. Er wordt echter geen informatie gepubliceerd over haar politieke bijdragen buiten de Verenigde Staten. Ook maakt McDonald's geen lidmaatschappen van wereldwijde handelsverenigingen openbaar. McDonald's heeft in het verleden te maken gehad met enige kritiek van verschillende belanghebbenden met betrekking tot politieke invloed en lobby activiteiten. Een vrijwillig wereldwijd transparantierapport zou het leiderschap van McDonald's op het gebied van politieke transparantie en corruptiebestrijding aantonen.

Hoewel de openbaarmaking van lobby activiteiten en politieke bijdragen sterk afhankelijk is van de wet- en regelgeving in verschillende rechtsgebieden, zouden aandeelhouders toch baat hebben bij transparantie over politieke due diligence. Deze aanvullende informatie zou aandeelhouders in staat stellen om de uitgebreide politieke activiteiten van de onderneming, de relatieve risico's en voordelen en de manier waarop deze door de onderneming worden beheerd, te evalueren.

Om deze reden heeft SPH voor het aandeelhoudersvoorstel gestemd. Van de aandeelhouders heeft 18% 'voor' het aandeelhoudersvoorstel gestemd. Het voorstel is daarmee niet aangenomen. Dit is de tweede keer dat dit aandeelhoudersvoorstel bij McDonald's op de agenda stond, in 2022 ontving het voorstel 12,6% van de 'voor' stemmen.

6.4. Corporate governance ontwikkelingen

Evaluatie aandeelhoudersseizoen Nederland 2023
Grote meerderheid van de aandeelhoudersvergaderingen vond live plaats

Ongeveer 77% van de beursgenoteerde ondernemingen hield een volledig fysieke vergadering. De overige 23% van de ondernemingen hield een hybride vergadering. Bij een deel van deze hybride vergaderingen hadden aandeelhouders de mogelijkheid om virtueel te stemmen en vragen te stellen tijdens de vergadering (62%). Dit wordt gezien als best practice omdat op deze wijze de aandeelhoudersrechten bij een hybride vergadering gewaarborgd worden. Bij de overige hybride vergaderingen hadden aandeelhouders wel de mogelijkheid om virtueel vragen te stellen maar niet om te stemmen. Wij zijn voorstander van hybride vergaderingen waar de aandeelhoudersrechten gewaarborgd zijn, dit geeft veel aandeelhouders de mogelijkheid om de vergaderingen live dan wel virtueel te bezoeken en om vragen te stellen. In Nederland wordt er nog gewerkt aan regelgeving omtrent virtuele vergaderingen.

Meerdere vergaderingen werden verstoord door activistische beleggers

De aandeelhoudersvergaderingen van Ahold Delhaize, BAM Groep, AkzoNovel, Stellantis, ING Groep, Unilever en Shell werden bezocht door klimaatactivisten. Bij de vergaderingen stelden de klimaatactivisten continu dezelfde vraag: committeert de onderneming zich aan het terugbrengen van de totale CO₂-voetafdruk (inclusief scope 3) met ten minste 45% in 2030 ten opzichte van het niveau van 2019, zoals aangegeven door de Nederlandse rechter in de klimaatzaak Shell/Friends of the Earth Nederland uit 2021. Hier wilden ze alleen een ja of nee antwoord op hebben. Bij de jaarvergadering van ING en Shell waren er ook klimaatactivisten van de groep Extinction Rebellion. Er waren activisten bij de vergadering van Shell die het podium wilden bestormen waar de bestuursleden zaten. De beveiliging hield hen tegen en heeft hen uit het pand gezet. De diverse acties hebben geleid tot verstoringen van de vergaderingen maar niet tot een inhoudelijke discussie. De opzet van aandeelhoudersvergaderingen wordt als gevolg van de acties opnieuw besproken. Zo te zien werken de acties contraproductief aangezien er geen inhoudelijke discussie plaatsvindt en de acties soms tot een negatief beeld van de actievoerders leidt. Ondernemingen kunnen zich hierachter verschuilen. In het verleden kwamen er ook stakeholders naar jaarvergaderingen maar het doel lijkt tegenwoordig te zijn om de vergadering te verstoren. Een beter georganiseerde dialoog tussen ondernemingen met stakeholders kan dit mogelijk voorkomen. Belgische vakbonden protesteerden ook bij de jaarvergadering van Ahold Delhaize. Zij protesteerden tegen de voorgenomen verkoop van 128 Delhaize-winkels. Meerdere

aandeelhouders hebben aangegeven zich niet veilig te voelen door de intensiteit van de acties.

Er was een afname in het aantal betwiste managementbesluiten

Dit jaar stonden er bij de Nederlandse aandeelhoudersvergaderingen 1022 managementvoorstellen geagendeerd. Van deze voorstellen werden er 2 voor de vergadering teruggetrokken. 27 managementvoorstellen kregen meer dan 20% 'tegen' stemmen. Dit is een daling van 55% ten opzichte van 2022 (61 voorstellen). Dit kan mogelijk een gevolg zijn van de dialogen die voor de aandeelhoudersvergaderingen met ondernemingen worden gehouden en dat de ondernemingen meer rekening houden met de institutionele stemrichtlijnen wanneer ze een voorstel agenderen. Van de voorstellen met meer dan 20% tegenstemmen was 41% beloning gerelateerd. Dit is een kleine stijging ten opzichte van 2022 (39%). De bevoegdheid om nieuwe aandelen uit te geven en om voorkeursrechten uit te sluiten vertegenwoordigen het op één na grootste deel van de controversiële besluiten (30%), gevolgd door (her)verkiezingen van commissarissen (22%). Dit laatste hangt vaak samen met onvrede over het beloningsbeleid/beloningsverslag waar de raad van commissarissen verantwoordelijk voor wordt gehouden. Vorig jaar werd voor het eerst gezien dat een toenemend aantal institutionele investeerders bestuursleden en commissarissen verantwoordelijk houden voor het resultaat, de governance, beloning en/of duurzaamheidsactiviteiten. Dit leidde tot een toename in tegenstemmen tegen herbenoemingen. Dit is een trend die dit jaar voortzet en wereldwijd wordt gezien.

In totaal werden 6 managementvoorstellen weggestemd. Zie de tabel hieronder.

TABEL 6.4.1 OVERZICHT AFGEKEURDE MANAGEMENTVOORSTELLEN¹

Onderneming	Onderwerp	Resultaat stemming
Philips	Decharge Raad van Bestuur	76,4% Tegen
BESI	Beloningsverslag	74,3% Tegen
NSI	Uitgiftebevoegdheid nieuwe aandelen, tweede tranche van 10%	65,9% Tegen
NSI	Buiten toepassing verklaring voorkeursrechten tweede tranche van 10% aandelenemissie	65,7% Tegen
Universal Music Group	Herbenoeming RvC list Anna Jones (ook voorzitter van de beloningscommissie)	59,1% Tegen
Unilever	Beloningsverslag	58% Tegen

TomTom	Beloningsbeleid raad van Bestuur	25,8% Tegen (75% Voor stemmen benodigd in Nederland)
--------	----------------------------------	--

¹ Er wordt niet noodzakelijkerwijs in deze ondernemingen belegd

Gelijke steun voor aandeelhoudersvoorstel bij Shell

Net als vorig jaar was er 1 aandeelhoudersvoorstel bij Shell, namelijk het aandeelhoudersvoorstel van Follow This.. De steun voor dit voorstel bleef gelijk rond de 20%. Meerdere institutionele beleggers zijn het afgelopen jaar uit Shell gestapt, dit heeft gelukkig niet geleid tot een grote afname van steun voor het aandeelhoudersvoorstel.

Meer actie Raad van Commissarissen bij 'afgekeurd' beloningsbeleid

Waar vorig jaar geconcludeerd moest worden dat er weinig actie werd ondernomen door raden van commissarissen bij een afgekeurd beloningsbeleid, was er dit jaar een verbetering te zien. Sinds 2020 werd ieder jaar het voorgestelde beloningsbeleid van BE Semiconductor Industries (BESI), Flow Traders en Ctac door aandeelhouders weggestemd. Dit jaar behaalden alle drie de ondernemingen het benodigde aantal 'Voor' stemmen van 75%. De ondernemingen hebben uitgebreid overleg gehad voor de aandeelhoudersvergaderingen met betrokkenen. Dit heeft ertoe geleid dat er een aangepast beloningsbeleid werd voorgesteld wat goedgekeurd werd op de vergadering. De gesprekken hebben daadwerkelijk tot wijzigingen geleid wat een mooi voorbeeld is van waar engagement toe kan leiden.

Het beloningsverslag van BESI (gebaseerd op het oude beloningsbeleid) is tijdens de aandeelhoudersvergadering afgekeurd door de aandeelhouders. Bij Unilever uitten tegenstemmen onvrede over de ruime beloning voor de nieuwe CEO Hein Schumacher. Unilever zal binnen zes maanden na de aandeelhoudersvergadering een nadere verklaring publiceren met de uitkomst van de gesprekken met aandeelhouders, waaronder eventuele acties die naar aanleiding daarvan zijn ondernomen.

Weinig vooruitgang bij ondernemingen op onderwerpen in de Speerpuntenbrief van Eumedion

De in oktober verstuurde Speerpuntenbrief van Eumedion vermeldde de volgende speerpunten:

- Biodiversiteit
- Transparantie op het gebied van mensenrechten

Voortbordurend op het onderwerp transparantie rondom klimaat was transparantie rondom biodiversiteit als speerpunt benoemd. Ondernemingen werden gevraagd om afhankelijkheden en impact van de onderneming op

biodiversiteit en kwetsbare ecosystemen te identificeren, meten en beoordelen, inclusief de waardeketen. Wanneer de afhankelijkheid/impact materieel zou zijn dient de onderneming haar beleid te publiceren met informatie over hoe zij de negatieve impact wil mitigeren of hoe zij positieve impact wil creëren. Analyse van de jaarverslagen over 2022 laat zien dat er weinig gestructureerde aandacht is voor informatie gerelateerd aan biodiversiteit. De meeste ondernemingen zijn nog in de begin fase om het onderwerp meer inhoudelijk te onderzoeken en beoordelen. Bij enkele ondernemingen wordt er informatie verstrekt over sub-thema's die verband houden met biodiversiteit zoals verantwoord landgebruik, waterverbruik en (gevaarlijk) afval. Dit is met name bij ondernemingen die afhankelijk zijn van grondstoffen of industriële processen. Ahold Delhaize is een voorbeeld van een onderneming die op sub-thema niveau rapporteert. Een overkoepelende aanpak met betrekking tot biodiversiteit ontbreekt.

Weinig ondernemingen identificeren en rapporteren expliciet over risico's en afhankelijkheden in verband met het verlies aan biodiversiteit. Veel ondernemingen wezen er op dat er nog geen kaders zijn. Er is ook terughoudendheid om zich aan te sluiten bij sectorinitiatieven omdat er nog te weinig bekend is over methoden en rapportage.

Bij veel ondernemingen wordt biodiversiteit nu wel genoemd in het jaarverslag in het kader van de materialiteitsbeoordeling. Maar biodiversiteit wordt veelal als niet-materieel bestempeld voor rapportagedoeleinden. Dit zou erop wijzen dat biodiversiteit voor veel Nederlandse beursgenoteerde bedrijven geen materieel onderwerp is. Conclusie is dat hoewel het bewustzijn rond de thema's biodiversiteit en de bescherming van ecosystemen snel toeneemt onder Nederlandse ondernemingen zijn de ondernemingen nog in het beginstadium van de verzoeken in de Speerpuntenbrief. Of de ondernemingen klaar zijn voor de komende rapportageverplichtingen is nog de vraag. De meest recente versie van de 'European Sustainability Reporting Standards' lijkt de rapportageverplichtingen van ondernemingen te verlichten. De standaarden zijn een nadere invulling van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) die grote ondernemingen verplicht om transparanter te rapporteren over de impact van hun beleid en activiteiten op mens en milieu. In de recentste versie staat opgenomen dat rapportage over de 'Principle adverse impact' indicatoren (pai's) niet verplicht is als zij niet materieel zijn voor de activiteiten van de onderneming. De onderneming mag de materialiteitsanalyse zelf maken. Meerdere partijen (Pensioenfederatie, Dufas) hebben aangegeven niet blij te zijn met deze ontwikkeling en zullen hun reactie indienen. De definitieve versie van de Europese Commissie gaat vervolgens naar het Europees Parlement en de lidstaten.

Het andere speerpunt in de brief was een herhaling van de oproep aan ondernemingen om te rapporteren over de effectiviteit van hun procedures en maatregelen om mensenrechten in de gehele waardeketen te waarborgen.

Het verzoek om meer transparantie sluit aan bij de ontwikkelingen in wet- en regelgeving waaronder de Corporate Sustainability Due Diligence Directive. De analyse van de jaarverslagen over 2022 laat vooruitgang zien in de zin dat ondernemingen steeds actiever worden met betrekking tot het verbeteren van de ESG due diligence processen. Maar er is nog geen significante verbetering in de transparantie over de effecten van due diligence procedures. Als gevolg van de komende verplichtingen op grond van de CSRD zijn ondernemingen hun screening van leveranciers aan het her-evalueren en herzien evenals de periodieke due diligence procedures. Ook wordt er diepgaander in de keten gekeken. Meerdere ondernemingen hebben structurele wijzigingen aangekondigd wat betreft hun 'third-party risk management' systemen wat tot beter inzicht, data en transparantie zou moeten leiden. De mensenrechtenrapportage van ABN AMRO Bank is een goed voorbeeld van een constant verbeterende rapportage. Naar aanleiding van het punt mensenrechten is er met meerdere ondernemingen ook gesproken over hun (nog aanwezige) activiteiten in Rusland.

Toegenomen transparantie rondom het onderwerp belasting

In mei 2022 heeft de ondernemingsorganisatie VNO-NCW de 'Dutch Tax Governance Code' gepubliceerd. Meer dan 40 Nederlandse ondernemingen onderschreven toen al de code. Het doel van de code is om de transparantie te vergroten over de fiscale positie van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen en het opbouwen van het publiek vertrouwen in het Nederlandse belastingstelsel en de ondernemingen. Mede dankzij de code was er toegenomen transparantie van de ondernemingen over het belastingbeleid, belastingprincipes, governance op dit gebied en de ondernemingsstructuur. Bijna alle Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben verklaard dat zij niet zogenaamde 'tax-havens' gebruiken voor belastingontwijking. Wanneer ze entiteiten hebben in zogenaamde 'tax-havens' is dat voor substantiële en commerciële redenen. Er is een kleine toename van het aantal ondernemingen die details hebben gerapporteerd over de belastingen die ze betaald hebben in landen waar zij activiteiten hebben. Het zogenaamde 'country-by-country tax report'. Teleurstellend is dat nog niet alle ondernemingen de 'Dutch Tax Governance Code' hebben ondertekend. Uit de gesprekken met ondernemingen volgde dat niet alle ondernemingen op de hoogte waren van de Code en nooit waren benaderd door het VNO-NCW om de Code te onderschrijven. Ook zagen enkele ondernemingen er de toegevoegde waarde niet van in. Eumedion heeft aangegeven de bevindingen te gaan bespreken met de VNO-NCW en haar leden.

Stijgende genderdiversiteit in raden van commissarissen

In 2023 was er een verdere toename van de genderdiversiteit te zien in de raden van commissarissen. Alle Nederlandse AEX en AMX ondernemingen voldoen nu aan de wettelijke

quota van minimaal 1/3 vrouwen en mannen in de raad van commissarissen. Wolters Kluwer is de enige onderneming die meer vrouwelijke dan mannelijke raad van commissarissen leden heeft (4:2). Wolters Kluwer, ASM International, Universal Music Group en CTP hebben een vrouwelijke voorzitter in de raad van commissarissen. In de raden van bestuur is een wisselend beeld te zien. Bij de AEX ondernemingen was er een lichte stijging te zien maar bij de AMX was een scherpe daling te zien. Deze daling werd grotendeels veroorzaakt door een gewijzigde samenstelling van ondernemingen in de AMX het afgelopen jaar. Onderstaande tabellen laten de ontwikkelingen op het gebied van genderdiversiteit door de jaren heen zien bij de raden van bestuur en de raden van commissarissen bij de AEX en AMX ondernemingen.

TABEL 6.4.2 GENDERDIVERSITEIT NEDERLANDSE AEX ONDERNEMINGEN¹

	2009	2014	2018	2021	2022	2023
% vrouwelijke leden raden van bestuur	5%	6%	9%	19%	18%	22%
% vrouwelijke leden raden van commissarissen	17%	26%	33%	39%	42%	43%

¹ Bron: 'Evaluation of the 2023 AGM Season, Eumedion'

TABEL 6.4.3 GENDERDIVERSITEIT NEDERLANDSE AMX ONDERNEMINGEN¹

	2009	2014	2018	2021	2022	2023
% vrouwelijke leden raden van bestuur	0%	8%	7%	12%	18%	12%
% vrouwelijke leden raden van commissarissen	9%	14%	22%	34%	37%	40%

¹ Bron: 'Evaluation of the 2023 AGM Season, Eumedion'

7. Impact beleggen

Impact beleggingen, ook wel beleggingen in oplossingen genoemd, zijn beleggingen die naast een financiële doelstelling ook een concreet meetbare maatschappelijke doelstelling hebben. In dit hoofdstuk rapporteren wij over de omvang van onze impact beleggingen en de gerealiseerde impact.

7.1. Zorgvastgoed

Wij hebben het initiatief genomen om een fonds op te zetten dat er volledig op is gericht om betaalbaar en duurzaam zorgvastgoed in Nederland te realiseren: het Apollo Zorgvastgoedfonds. Dit fonds investeert in zorgvastgoed, waaronder eerstelijnszorgcentra. De fondsmanager is lid van GRESB (benchmark voor duurzaam vastgoed) en heeft de UNPRI ondertekend.

SPH is er in geslaagd om het volledige initiële doelvermogen van EUR 80 miljoen te beleggen en heeft het fonds daarmee een goede start gegeven. Het Apollo Zorgvastgoedfonds heeft inmiddels meer geïnteresseerde partijen aangetrokken om zo haar impact te vergroten. De investeringen van het fonds zijn onder te verdelen in drie categorieën: beschermd wonen, verpleegcomplexen en gezondheidscentra.

TABEL 7.1.1 OMVANG VAN HET FONDS

Beschermd wonen	Verpleegcomplexen	Gezondheidscentra
€ 24.520.000	€ 127.260.000	€ 73.570.000
2 objecten	11 objecten	13 objecten
122 woningen	469 studio's	56 praktijken
183 bewoners	469 bewoners	121.150 cliënten
		60 huisartsen

Naast de omvang en de opbouw van de portefeuille houden wij ook in de gaten wat de impact is op de zorgaanbieders (financierbaarheid, relatietermijn en tevredenheid) op de gebruikers (betaalbaarheid, tevredenheid en veiligheid) en op de omgeving (tevredenheid en duurzaamheid).

8. Bijlagen

8.1. Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

8.2. Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2022 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering

De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de raad van commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van

het inroepen van de responstijd geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen

Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Aandeelhouders, waaronder institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders), oefenen hun stemrecht geïnformeerd en naar eigen inzicht uit. Institutionele beleggers die gebruik maken van stemadviseurs (i) stimuleren dat deze stemadviseurs bereid zijn met de vennootschap in dialoog te gaan omtrent hun stembeleid, stemrichtlijnen en stemadviezen, en (ii) zorgen ervoor dat hun stemmen in lijn met hun eigen stembeleid worden uitgebracht.

4.3.5 Institutionele beleggers geven invulling aan principe 4.4 (Aandeelhouders, waaronder institutionele beleggers, onderkennen het belang van een strategie gericht op duurzame lange termijn waardecreatie van de vennootschap en de met haar verbonden onderneming) bij het opstellen van hun betrokkenheidsbeleid. Institutionele beleggers plaatsen hun betrokkenheidsbeleid op hun website.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen ten minste jaarlijks op hun website een verslag van de uitvoering van hun betrokkenheidsbeleid. Daarin wordt in ieder geval een algemene beschrijving gegeven van hun stemgedrag, alsmede een toelichting op de belangrijkste stemmingen en het gebruik van de diensten van stemadviseurs. Daarnaast brengen institutionele beleggers ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouder hebben gestemd, per individuele vennootschap en per stempunt. In het verslag geven institutionele beleggers inzicht in de kernpunten van de dialogen die zij met vennootschappen hebben gevoerd.

8.3. Categorieën voorstellen aandeelhoudersvergaderingen

TABEL 8.3.1

Categorie	Toelichting
Aandelen gerelateerd	O.a. uitgifte aandelen, speciale rechten, share classes
Audit gerelateerd	O.a. benoeming accountants, accountant fees
Beleggingsfondsen	Bepalingen omtrent beleggingsfondsen
Beloning	O.a. beloningsbeleid, beloning zelf, say on pay enz
Benoemingen	O.a. benoeming RvB, RvC
Bestuurders gerelateerd	O.a. benoeming commissies, beloning commissies, aanpassen termijn bestuurders, enz
Corporate Governance	O.a. aanpassen aandeelhoudersrechten, stembepalingen
Duurzaamheid	O.a. duurzaamheidsonderwerpen zoals rapportages, verantwoordelijkheid. Met name aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van duurzaamheid bevat zowel klimaat als sociaal mix.
Klimaat	Say on Climate en aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van klimaat
Niet-routinematig	O.a. proxy contest kosten, speciale rapporten, additionele allocatie
Overig	
Geen research	Agendapunten waar geen onderliggende documentatie voor aanwezig is vanuit de onderneming
Overname gerelateerd	O.a. Aanpassen statuten tegen overname, supermajority vote instellen, control shares
Routine	O.a. AGM bepalingen, dividend, belasting
Sociaal	O.a. goedkeuring donaties goede doelen, politieke donaties en aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van Sociaal
Statuten gerelateerd	O.a. aanpassen van de statuten
Strategische transacties	O.a. fusie overeenkomst, verkoop van assets

8.4. Toelichting Implementatie ESG Due Diligence

Als ondertekenaar van het IMVB-convenant voor pensioefondsen maakt SPH een gepaste, zorgvuldige inschatting (due diligence) van de risico's in relatie tot bedrijven waarin wordt belegd. Er wordt met name gekeken of deze bedrijven zich houden aan maatschappelijk verantwoord ondernemingsgedrag (responsible business conduct). Periodiek voert SPH een screening uit op de bedrijven in haar beleggingsportefeuille om te onderzoeken of zij zich schuldig maken aan het schenden van internationale normen of dat er sprake is van potentiële schending daarvan. De ESG due diligence screening die SPH uitvoert is er op gericht om de negatieve impact op duurzaamheidsfactoren (dus negatieve impact voor samenleving en milieu in de beleggingsportefeuille en bij potentiële beleggingen) te identificeren en analyseren.

ESG due diligence cyclus³⁵

Stap 1 – Integreer maatschappelijk verantwoord ondernemen in beleid en managementsystemen

Als belegger onderschrijft SPH de ESG due diligence-stappen conform het OESO-richtsnoer.³⁶ Wij streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) lange termijn waardecreatie en identificeren en beoordelen aan de hand van een ESG due diligence screening de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille. Deze ESG due diligence screening wordt uitgevoerd door Achmea Investment Management op basis van informatie van ESG-dataprovider ISS ESG.

Stap 2 – Identificeer en beoordeel negatieve gevolgen; en Stap 6 – Zorg voor herstelmaatregelen of werk hieraan mee

Bij het screenen van onze beleggingsportefeuille (aandelen en bedrijfsobligaties) worden (potentiële) negatieve impacts op samenleving en milieu geïdentificeerd. Hierbij wordt gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending. De uitkomsten van deze ESG due diligence screening worden

³⁵ Handreiking Prioriteiten Stellen in ESG Due Diligence. Zie: <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/verzekeringssector/prioriteiten-stellen-in-ESG-due-diligence.pdf?la=nl&hash=C837DAE4C2D99A1E9B788C6BDC475569>

³⁶ <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>: "Responsible business conduct for institutional investors"

gecategoriseerd naar thematische aandachtgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving of het milieu. De onderneming krijgt bij de beoordeling een kwalificatie van rood, oranje of groen op basis van de informatie van ISS ESG. Deze kwalificatie wordt vervolgens gebruikt bij de prioritering bij de thematisch aandachtsgebieden. Naast gezondheid en klimaat zijn de thematisch aandachtsgebieden voor SPH gerelateerd aan mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Ondernemingen die zich niet houden aan deze normen worden als (potentieel) risicovol beschouwd voor de samenleving of het milieu. Wanneer ondernemingen waarin wij beleggen negatieve impact hebben veroorzaakt c.q. daaraan hebben bijgedragen, verlangen wij dat zij herstelmaatregelen uitvoeren en/of benadeelden compensatie bieden c.q. daaraan bijdragen (Stap 6). Dit is een integraal onderdeel van het engagement proces. Zie ook stap 3.

Stap 3 – Stop, voorkom of beperk negatieve gevolgen

Wanneer ondernemingen in onze beleggingsportefeuille (potentieel) negatieve impact veroorzaken of dreigen te veroorzaken gebruiken wij onze invloed om deze negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en indien nodig om herstelmaatregelen en/of compensatie mogelijk te maken. Dit doen wij via engagement, waar nodig en mogelijk oefenen we extra invloed uit door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Stap 4 – Monitor praktische toepassingen en resultaten

De voortgang en impact van ons engagementbeleid ten aanzien van de geïdentificeerde negatieve impact wordt gemonitord via een halfjaarlijkse rapportage.

Stap 5 – Communiceer hoe gevolgen worden aangepakt

In het MVB Halfjaarverslag legt SPH verantwoording af over de maatregelen die worden genomen om de (potentiële) negatieve impact op samenleving en milieu die in dit proces zijn geïdentificeerd te mitigeren. Dit gebeurt via de toelichting op de MVB-instrumenten zoals engagement, stemmen en uitsluiten.

8.5. Lijst van ondernemingen: Normatieve Dialogen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
1	Acciona SA	15-1-2021	Mensenrechten
	Acciona SA	15-1-2021	Milieu
2	Aecon Group Inc	15-1-2021	Mensenrechten
	Aecon Group Inc	15-1-2021	Milieu
3	Alibaba Group Holding Ltd.	15-7-2021	Corruptie
4	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Corruptie
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Mensenrechten
5	ALROSA PJSC	15-4-2021	Milieu
6	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Corruptie
7	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
8	Anheuser-Busch InBev	15-7-2022	Arbeidsnormen
9	Banglalink Digital	15-10-2021	Arbeidsnormen
10	Barclays PLC	15-10-2022	Mensenrechten
11	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Mensenrechten
	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Mensenrechten
	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Milieu
	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Milieu
12	BHP Group PLC	15-4-2018	Milieu
	BHP Group PLC	15-1-2021	Milieu
13	boohoo group Plc	15-10-2020	Arbeidsnormen
14	Bunge Limited	15-10-2019	Milieu
15	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
16	Cargill, Inc.	15-10-2021	Milieu
17	Carrefour SA	15-4-2022	Arbeidsnormen
18	CCR SA	15-7-2020	Corruptie
19	China Molybdenum Co., Ltd.	15-4-2022	Arbeidsnormen
20	China Yangtze Power Co., Ltd.	15-10-2019	Milieu
21	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2022	Arbeidsnormen
22	Companhia de Saneamento do Parana	20-12-2021	Milieu
	CoreCivic, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
23	CoreCivic, Inc.	15-7-2022	Mensenrechten

	Onderneming	Dialogoog geïnitieerd	Normschending
24	Daqo New Energy Corp.	15-7-2021	Arbeidsnormen
25	Delta Air Lines, Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
26	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
27	Deutsche Bank AG /New York Branch/	15-7-2021	Corruptie
28	Deutsche Telekom AG	15-7-2020	Arbeidsnormen
29	Ecopetrol SA	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Ecopetrol SA	15-7-2021	Milieu
30	Elsewedy Electric Co.	15-4-2021	Milieu
31	Empresas Copec SA	15-7-2022	Mensenrechten
32	Endo International Plc	15-1-2020	Mensenrechten
33	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
34	Eni SpA	15-3-2019	Arbeidsnormen
	Eni SpA	15-7-2022	Milieu
35	Export-Import Bank of India	15-1-2022	Milieu
36	FAST RETAILING CO., LTD.	15-4-2022	Arbeidsnormen
37	FirstEnergy Corp.	15-4-2021	Corruptie
38	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
39	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
40	General Dynamics Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
41	G-III Apparel Group Ltd	15-7-2022	Arbeidsnormen
42	Golden Agri-Resources Ltd	15-4-2021	Mensenrechten
	Golden Agri-Resources Ltd	15-4-2021	Mensenrechten
43	Hankook Tire & Technology Co., Ltd.	15-7-2022	Arbeidsnormen
44	Hon Hai Precision Industry Co., Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialog geïnitieerd	Normschending
45	HUGO BOSS AG	15-4-2022	Arbeidsnormen
	HUGO BOSS AG	15-4-2022	Arbeidsnormen
46	Hyundai Engineering & Construction Co. Ltd.	15-4-2022	Corruptie
47	Iberdrola SA	15-4-2021	Mensenrechten
	Iberdrola SA	15-4-2021	Milieu
48	ING Groep NV	15-1-2022	Corruptie
49	Johnson & Johnson	15-1-2020	Corruptie
50	Kobe Steel, Ltd.	15-10-2022	Milieu
51	Kohl's Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
52	Korian SA	15-4-2022	Mensenrechten
53	Lands' End Inc	15-7-2022	Arbeidsnormen
54	Lens Technology Co., Ltd.	15-7-2021	Arbeidsnormen
55	Levi Strauss & Co.	15-4-2022	Arbeidsnormen
56	LG Chem Ltd.	15-10-2022	Mensenrechten
57	LG Electronics, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
58	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	16-10-2021	Corruptie
59	Loomis AB	15-10-2022	Arbeidsnormen
60	Macy's Inc	15-4-2022	Arbeidsnormen
61	MAXIMUS, Inc.	15-4-2020	Arbeidsnormen
62	McDonald's Corp.	15-10-2020	Arbeidsnormen
63	McKesson Corp.	15-1-2020	Mensenrechten
64	Meituan	15-1-2022	Corruptie
65	Meta Platforms, Inc.	28-3-2019	Mensenrechten
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
66	Mitsui & Co.,Ltd	15-1-2020	Mensenrechten
	Mitsui & Co.,Ltd	15-1-2020	Milieu
67	MMC Norilsk Nickel PJSC	15-7-2020	Milieu
68	Motherson Sumi Systems Ltd.	15-4-2022	Arbeidsnormen
69	Nutrien Ltd.	15-1-2022	Mensenrechten
	Nutrien Ltd.	15-1-2022	Milieu
70	Pegatron Corp	15-1-2021	Arbeidsnormen
71	Petroleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
72	Petróleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
73	POSCO	15-7-2021	Arbeidsnormen
	POSCO	15-7-2021	Arbeidsnormen
	POSCO	15-7-2021	Mensenrechten

	Onderneming	Dialogoog geïnitieerd	Normschending
	POSCO	15-7-2021	Milieu
74	PT Astra International Tbk	15-4-2021	Mensenrechten
75	PVH Corp.	15-4-2022	Arbeidsnormen
76	Ratch Group Public Co. Ltd.	15-10-2021	Mensenrechten
77	Repsol SA	15-10-2022	Mensenrechten
	Repsol SA	15-10-2022	Milieu
78	Rheinmetall AG	15-4-2020	Mensenrechten
79	Rio Tinto plc	15-10-2020	Milieu
	Rio Tinto plc	15-1-2022	Mensenrechten
80	Rosneft Oil Co.	15-10-2019	Milieu
81	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Mensenrechten
	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Milieu
82	Serco Group Plc	15-7-2021	Mensenrechten
83	Shikun & Binui Ltd	15-1-2022	Corruptie
84	Sienna Senior Living, Inc.	15-10-2020	Mensenrechten
85	SK Inc.	15-10-2021	Mensenrechten
86	SK Innovation Co., Ltd	15-1-2020	Corruptie
87	SNC-Lavalin Group, Inc.	15-1-2021	Mensenrechten
	SNC-Lavalin Group, Inc.	15-1-2021	Milieu
88	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Mensenrechten
	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Milieu
89	Sony Group Corporation	15-10-2022	Arbeidsnormen
90	Stellantis NV	15-4-2022	Milieu
91	Sumitomo Corporation	15-1-2022	Arbeidsnormen
92	Target Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
93	Teck Resources Ltd.	15-1-2021	Milieu
94	TENMA Corp.	15-10-2021	Corruptie
95	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
96	Texhong Textile Group Ltd	15-7-2022	Arbeidsnormen
97	The AES Corporation	15-7-2020	Milieu
98	The Brinks Company	15-1-2022	Arbeidsnormen
99	The Coca-Cola Company	15-10-2022	Arbeidsnormen
	The Coca-Cola Company	15-10-2022	Arbeidsnormen
100	The GEO Group, Inc.	18-7-2019	Mensenrechten
	The GEO Group, Inc.	19-7-2019	Arbeidsnormen
101	T-Mobile US, Inc.	15-7-2020	Arbeidsnormen
102	Top Glove Corp. Bhd.	15-4-2021	Arbeidsnormen
103	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialog geïnitieerd	Normschending
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Mensenrechten
104	UBS Group AG	15-10-2021	Mensenrechten
105	United States Steel Corp	15-1-2021	Milieu
106	Universal Electronics Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
107	Urban Outfitters	15-4-2022	Arbeidsnormen
108	Verizon Communications, Inc.	15-10-2022	Arbeidsnormen
109	Vestas Wind Systems A/S	15-7-2021	Mensenrechten
110	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
111	Wilmar International Limited	15-1-2020	Milieu
112	Woodside Energy Group Ltd.	15-10-2022	Milieu

8.6. Lijst van ondernemingen: Thematisch Dialogen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	AbbVie, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
2	Ajinomoto Co., Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
3	Aurobindo	Gezondheidszorg	India	Goede en Beschikbare Medicijnen
4	Bayer AG	Gezondheidszorg	Duitsland	Goede en Beschikbare Medicijnen
5	Biogen Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
6	Canadian National Railway Company	Industrie	Canada	Klimaat en Transport 2
7	Carlsberg A/S Class B	Niet-duurzame consumptiegoederen	Denemarken	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
8	Carnival plc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Human Capital
9	Conagra Brands, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
10	Costco Wholesale Corporation	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
11	Firstgroup PLC	Industrie	Verenigd Koninkrijk	Klimaat en Transport 2
12	Fukuyama Transporting Co Ltd	Industrie	Japan	Klimaat en Transport 2
13	Gilead Sciences, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
14	HeidelbergCement AG	Basismaterialen	Duitsland	Mensenrechten & Governance
15	Hydro One Ltd.	Nutsbedrijven	Canada	Reductie CO2 uitstoot
16	Industrias Penoles SAB de CV	Basismaterialen	Mexico	Klimaatadaptatie en water
17	Infineon Technologies AG	Informatietechnologie	Duitsland	Klimaatadaptatie en water
18	Johnson & Johnson	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
19	Kellogg Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
20	Kimberly-Clark Corp	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
21	Kroger Co.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
22	L'Oreal SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
23	Marks and Spencer Group plc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
24	Martin Marietta Materials, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
25	McDonald's Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
26	Mondelez International, Inc. Class A	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
27	Newcrest Mining Limited	Basismaterialen	Australië	Klimaatadaptatie en water
28	Nokia Oyj	Informatietechnologie	Finland	Mensenrechten & Governance

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
29	Norfolk Southern Corporation	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
30	Novartis AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
31	ONEOK, Inc.	Energie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
32	Proximus SA de droit public	Telecommunicatiediensten	België	Mensenrechten & Governance
33	Repsol SA	Energie	Spanje	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
34	Rio Tinto plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Klimaatadaptatie en water
35	Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
36	Royal Ahold Delhaize N.V.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
37	Royal Caribbean Cruises Ltd.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
38	Siemens AG	Industrie	Duitsland	Mensenrechten & Governance
39	Sodexo SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Human Capital
40	Sony Group Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Mensenrechten & Governance
41	Southwest Airlines Co.	Industrie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
42	Starbucks Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
43	Steel Dynamics, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
44	Suntory Beverage & Food Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
45	Sysco Corporation	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
46	Telenor ASA	Telecommunicatiediensten	Noorwegen	Mensenrechten & Governance
47	The Coca-Cola Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
48	Tyson Foods, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
49	Uber Technologies, Inc.	Informatietechnologie (NL)	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
50	Umicore	Basismaterialen	België	Reductie CO2 uitstoot
51	Unilever NV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Access to Nutrition
52	Union Pacific Corporation	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
53	Valero Energy Corporation	Energie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
54	Vanguard International Semicon	Industrie	Taiwan	Klimaatadaptatie en water
55	Vodafone Group Plc	Telecommunicatiediensten	Verenigd Koninkrijk	Mensenrechten & Governance
56	Werner Enterprises Inc	Industrie	United States	Klimaat en Transport 2

8.7. Begrippen- en afkortingenlijst

Begrip	Uitleg
CO ₂ -voetafdruk	Met behulp van een CO ₂ -voetafdruk verkrijgt een organisatie inzicht in de totale uitstoot van broeikasgassen, veroorzaakt door de organisatie, een proces of een product.
Asset management	het professionele beheer van vermogens van particulieren en instituten gericht op het realiseren van een optimaal beleggingsresultaat.
Best in-class	De best in class-benadering voor sustainable investing betekent beleggen in ondernemingen die binnen hun sector vooroplopen op het gebied van voldoen aan ESG-criteria.
Corporate Governance	Het geheel van regels, praktijken en processen op basis waarvan een onderneming wordt bestuurd en het management wordt gecontroleerd. Corporate governance heeft betrekking op goede bestuurspraktijken en de basisprincipes, rechten, verantwoordelijkheden en verwachtingen van de directie van een organisatie. Een goed gestructureerd corporate governance-systeem stemt de belangen van alle belanghebbenden binnen een onderneming, zoals aandeelhouders, het management, klanten, leveranciers, financiers, de overheid en de gemeenschap, op elkaar af. Zo'n systeem ondersteunt de langetermijnstrategie van een onderneming.
Engagement	Een actieve dialoog tussen beleggers en ondernemingen op het gebied van milieu, maatschappij en corporate governance. Het aangaan van de dialoog met ondernemingen in de beleggingsportefeuille is een belangrijk instrument om financiële-, sociale en milieu risico's te beheersen, kansen te benutten en daarnaast positieve maatschappelijke impact te behalen.
ESG-integratie	De structurele integratie van informatie over factoren op het gebied van ESG in het besluitvormingsproces voor beleggingen. Duurzame beleggers geloven dat duurzaamheid een materiële impact heeft op het resultaat van ondernemingen. Rekening houden met financieel relevante duurzaamheidsinformatie leidt dan ook tot betere beleggingsbeslissingen.
Fiduciair management	Uitbesteding van werkzaamheden op het gebied van vermogensbeheer.
Leefbaar loon	Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing.
Normatieve dialoog	Het Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden.
Proxy voting	Stemmen op Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen. Proxy voting betekent stemmen bij volmacht. In Angelsaksische landen gebruikelijk systeem waarbij aandeelhouders op de vergadering van aandeelhouders kunnen stemmen zonder naar de vergadering toe gaan. Vaak wordt via online platformen een stem uitgebracht.
Remuneratiecommissie	Commissie die is samengesteld uit leden van de RvC die voorstellen doet aan de RvC over beloning en de overige arbeidsvoorwaarden van het bestuur (en soms ook het hogere management) van een onderneming. De commissie kan zich laten adviseren door externe deskundigen.
Stranded Assets	Stranded Assets zijn activa op de balans van ondernemingen die snel hun waarde verliezen als gevolg van gedwongen afschrijvingen door klimaatverandering. Dit komt doordat het vinden en opwekken van energie met fossiele brandstoffen onder druk staat door regelgeving om het klimaat te beschermen.
Thematische dialoog	De thematische dialoog wordt gericht op het beheersen van risico's en het benutten van kansen op specifieke thematiek die binnen een sector of een keten speelt. Beter beleid, transparantie en optimalisatie van bedrijfsprocessen worden rondom specifieke thema's centraal gesteld.
Uitsluiten	Het uitsluiten van sectoren of ondernemingen uit een beleggingsportefeuille als ze niet voldoen aan specifieke ESG-criteria. Beleggers kunnen ervoor kiezen een lijst van controversiële landen of ondernemingen uit te sluiten die niet voldoen aan internationale overeenkomsten of verdragen, zoals producenten van controversiële wapens.

Afkorting	Uitgeschreven afkorting	Toelichting
AVA	Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders	Stemmen op de AVA is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen.
CDP	Carbon Disclosure Project	De CDP is een organisatie die bedrijven en steden ondersteunt om de milieu-impact van grote bedrijven bekend te maken. Het doel is om van milieureportage en risicobeheer een bedrijfsnorm te maken en openbaarmaking, inzicht en actie naar een duurzame economie te stimuleren.

ESG	Environmental Social Governance	Criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur die worden gebruikt binnen verantwoord beleggen om ondernemingen te analyseren en beoordelen.
ISS ESG		Een onafhankelijk onderzoeksbureau
KPI	Key Performance Indicators	Key Performance Indicators (KPI's) zijn meetbare indicatoren die aantonen hoe de onderneming presteert en of het organisatorische doelstellingen gaat halen. Organisaties gebruiken KPI's op alle niveau's van de organisatie om prestaties en resultaten te evalueren. KPI's helpen de aandacht te richten op zaken die belangrijk zijn.
OESO Richtlijnen	Richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling	De OECD Guidelines for Multinational Enterprises of en zijn één van de belangrijkste internationaal erkende richtlijnen voor Corporate Social Responsibility, alle 34 OECD lidstaten en 10 andere landen hebben deze richtlijnen geaccepteerd. De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.
PRI	Principles for Responsible Investing	Mondiale vereniging van pensioenfondsen, vermogensbeheerders en ondernemingen die verantwoord beleggen willen bevorderen.
SBT's	Science Based Targets	SBT's zijn de wetenschappelijke kaders of doelstellingen, die nodig zijn om een transitie naar een koolstofarme economie te maken, waarin binnen de 2 graden opwarming van de aarde wordt gebleven. De ambitie van de dat ondernemingen deze SBT's onderdeel maken van hun korte- of langetermijn klimaatstrategie.
SDG	Sustainable Development Goal	Een reeks duurzame ontwikkelingdoelstellingen, in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties ter vervanging van de Millenniumdoelstellingen. 193 landen hebben samen afgesproken de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen te realiseren vóór 2030. De doelen zijn gericht op het aanpakken van maatschappelijke en milieu-uitdagingen, zoals klimaatverandering, het stimuleren van schone energie, extreme armoede, gendergelijkheid en duurzame landbouw. De doelen doen een beroep op zowel de publieke als de private sector om nauw samen te werken met de overheden van de landen die hebben ondertekend.
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures	TCFD is een vrijwillige en consistente rapportagemethode voor ondernemingen over klimaatgerelateerde financiële risico's. De taskforce structureert haar aanbevelingen rond vier thema's: bestuur, strategie, risicobeheer en doelstellingen. TCFD is ontwikkeld door de Raad voor Financiële Stabiliteit. Ondernemingen kunnen deze aanbevelingen gebruiken om investeerders, kredietverstrekkers, verzekeraars en andere belanghebbenden van relevante informatie te voorzien.
TPI	Transition Pathway Initiative	Een initiatief van investeerders die de transitie naar een koolstofarme economie monitoren.

Disclaimer

SPH heeft de hier getoonde informatie met zorg samengesteld. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die SPH van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies. SPH raadt u af een (beleggings)beslissing te baseren op de informatie in dit document. SPH is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname. SPH heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen.

Uitsluitingsproces

Uitsluitingslijsten worden jaarlijks (landenbeleid) of halfjaarlijks (overige thema's) door Achmea IM opgesteld. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van ESG-informatie van onafhankelijke dataleveranciers zoals ISS ESG en MSCI ESG-Research. Om tot een uitsluitingslijst te komen worden de door ons gebruikte marktbrede benchmarks gescreend op naleving dan wel overtreding van de ESG-normen zoals opgenomen in het MVB-beleid. Voldoet een land of ondernemingen op basis van de beschikbare ESG-informatie niet aan onze ESG-normen, dan komt deze in aanmerking voor uitsluiting van het relevante beleggingsuniversum. Zowel interne als externe portefeuille beheerders worden gevraagd te controleren of er posities in deze landen of ondernemingen in hun beleggingsportefeuilles voorkomen. Indien dit het geval is, worden zij gevraagd deze binnen een redelijke termijn te verkopen. Mutaties in de beleggingsportefeuilles, door bijvoorbeeld corporate actions, beleggingen buiten de reguliere benchmark of wijzigingen in de benchmark, worden tussentijds niet aan de uitsluitingslijsten getoetst. Ook wordt de beschikbare ESG-informatie niet getoetst op volledigheid. Hierdoor is het mogelijk dat er wordt belegd in landen en ondernemingen die op de uitsluitingslijst staan of die conform de in het MVB-beleid opgenomen ESG-normen, uitgesloten hadden moeten worden. Op het eerst volgende moment van het opstellen van de uitsluitingslijst wordt het proces, zoals hierboven geschetst weer gevolgd. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingslijsten en aanvaardt daarvoor geen aansprakelijkheid.